

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

11 СНЕЖНЯ 1998 Г.

№ 50/3978

КОШТ 4 000 РУБ.

СПРЭЧКА З ЛЮСТЭРКАМ

Яўген РАГІН: "Гаворку зараз трэба весці не столькі пра дзяцей нашых, колькі, вобразна кажучы, пра дзяцей ідэі. Колькі разоў мы ўжо згаджаліся, што ідэі гэтай, нацыянальнай ды агульнай — проста няма. Толькі персанальныя, ды і тыя не ў кожнага. Вось і стракатасць у асэнсаванні шляху да свайго кроўнага..."

5, 12

ВІВІСЕКТАР НА ТРАМПЛІНЕ

У рубрыцы "Бліц-крытыка" абмяркоўваецца творчасць філосафа, культуролага Валянціна АКУДОВІЧА, яго эсэ і артыкулы, сабраныя ў зборніку "Мяне няма".

7

"НА ЧЫМ ТРЫМАЕЦЦА ЖЫЦЦЁ?"

Вершы Генадзя БУРАЎКІНА

8

"Я НЕ МАГУ БЫЦЬ ІНАКШАЙ..."

Лісты Ларысы ГЕНІЮШ да Максіма ТАНКА

13—15

"ЗА КЕЛІХАМ ВІНА"

Пераклады з балгарскай Ніла ГІЛЕВІЧА

16

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы, 15 снежня канчаецца падпісная кампанія на першае паўгоддзе 1999 года. Часу зусім нямнога, але ён яшчэ ёсць, каб сказаць сваё слова ў падтрымку беларушчыны і аб тым, што мы ёсць, былі і будзем, а для гэтага ўсяго трэба схадзіць у любое паштовае аддзяленне і аформіць падпіску на нацыянальную перыёдыку, каб заўтра не гаварыць, што беларускія выданні ніхто не чытае, і што мы гінем. Калі не можаце падпісацца на "ЛіМ" адразу на паўгоддзе, падпішыцеся на квартал, а то і на месяц. Паспрыяйце аформіць падпіску на наш штотыднёвік бліжэй да Вашага месца жыхарства бібліятэкам, школам, грамадскім установам. Кошт "ЛіМа" на адзін месяц — 50 тысяч рублёў, на квартал — 150 тысяч і на паўгоддзе — 300 тысяч.

Наш індэкс — 63856.

ВА ўтульным дворыку БДУ з'явіліся два помнікі — Францішку Скарыну і Міколу Гусоўскаму. Гэтыя дзве медныя скульптуры падараваны ўніверсітэту, які, дасць Бог, некалі стане нацыянальным універсітэтам, грамадска-асветніцкім клубам "Спадчына", які ўзначальвае Анатоль Белы (ён жа — і кіраўнік праектаў па стварэнні і ўзвядзенні помнікаў). Аўтар помніка Ф.Скарыну — скульптар Сяргей Адашкевіч, а помніка М. Гусоўскаму — Уладзімір Панцялеў.

Традыцыя ўзвядзення помнікаў у дварах універсітэтаў мае сваю гісторыю і сягае ў еўрапейскае сярэднявечча. У Кракаўскім (Ягелонскім) універсітэце стаіць помнік Мікалаю Каперніку, у Празскім (Карлаўскім) — Яну Гусу, у Берлінскім — братам Гумбальтам, у Маскоўскім — М.Ламаносаву, у Віленскім — першадрукару Ф.Скарыну.

І вось зараз да ліку гэтых еўрапейскіх універсітэтаў далучыўся наш універсітэт.

Варта тут адзначыць, што гэтыя помнікі выдатным дзеячам нашай культуры ўзведзены ў Мінску ўпершыню, а помнік М. Гусоўскаму — наогул першы ў Беларусі. Стварэнне помніка М.Гусоўскаму ставіць

Зноў побач, праз стагоддзі, назаўжды

кропку ў працяглай спрэчцы паміж тымі, хто лічыць М.Гусоўскага дзеячам беларускай культуры і пісьменства, і тымі, хто адмаўляе яму ў гэтым на падставе таго, што яго галоўныя творы былі напісаны на лацінскай мове і жыву ён доўгі час у Кракаве. Устаноўкай помніка М. Гусоўскаму навуковая і літаратурная грамадскасць нашай краіны канчаткова прызнала, што гэты выдатнейшы і буйнейшы волат эпохі Адраджэння, аўтар знакамітай паэмы "Песня пра зубра", належыць не толькі сусветнай, але і беларускай культуры.

У рэктара БДУ Аляксандра Казуліна і ў Анатоля Белага ёсць намер зрабіць універсітэцкі дворык гасцінным прытулкам і для іншых вялікіх людзей Бацькаўшчыны — Еўфрасінні Полацкай, Васіля Цяпінскага, а таксама тых выдатных вучоных, якія працавалі ў БДУ і стварылі яго славу — першаму рэктару Уладзіміру Пічэту, бацьку геаграфічнай навукі Беларусі Аркадзю Смолічу і бацьку гістарычнай — Мітрафану Доўнар-Запольскаму, першаму прэзідэнту АН БССР, прафесару БДУ Усеваладу Ігнатоўскаму і іншым.

Н. К.

Прыціхлі маразы, пачаліся завеі... Ці мы забыліся, што такія зімы былі раней, ці сапраўды ў прыродзе нешта творыцца — думаем над гэтым і ўжо мяркуюем, як і чым сустрэць Новы год, калі сёння затрымоўваецца зарплата і растуць цэны. Але да такіх варункаў нам не прывыкаць.

На гэтым тыдні споўнілася сем гадоў з таго дня, калі былі падпісаны знакамітыя Белаежскія пагадненні, у выніку якіх была пастаўлена кропка ў гісторыі Савецкага Саюза. Праўда, апошнім часам у краінах СНД усё больш з'яўляецца палітыкаў, якія не толькі мараць, але і шмат робяць, каб кропка стала коскай і каб мы і далей будавалі савецкі сацыялізм. Настальгія па вялікай краіне будзе яшчэ доўга жыць на 1/6 частцы планеты, як у кожным чалавеку жыве ўспамін пра тое, што з ім было раней. Аднак нельга вярнуцца ў былое, а тым больш былое вярнуць.

Прыціхлі маразы, пачаліся завеі... На вуліцы восьмы год постсавецкай гісторыі...

ГРОШЫ ТЫДНЯ

Нацыянальны банк Рэспублікі Беларусь увёў у абарот разліковы білет вартасцю 500 000 рублёў. Новая купюра зроблена на белай паперы з укараненымі ў папяровую масу ахоўнымі валокнамі чырвонага і жоўтага колеру. На шырокім купонным полі размешчаны вадзяны знак — выява рэспубліканскага Палаца культуры прафсаюзаў. Колер новай купюры — вішневы і жоўты. Так што, відаць, не за гарамі і мільённая купюра... Але ад гэтага жыць не лягчэй...

НАЗНАЧЭННЕ ТЫДНЯ

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь указам N 590 назначыў Латыпава Урала Рамдракавіча міністрам замежных спраў Рэспублікі Беларусь, вызваліўшы яго ад пасады памочніка Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Нарадзіўся Урал Рамдракавіч 28 лютага 1951 года ў вёсцы Катаева Бакалінскага раёна Башкірскай АССР. З адзнакай закончыў юрыдычны факультэт Казанскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Леніна і Вышэйшыя курсы КДБ СССР у Мінску. З 1974 па 1989 год праходзіў службу ў тэрытарыяльных органах КДБ СССР на пасадах аператыўнага і кіруючага саставу. З 1989 па 1994 год паслядоўна займаў пасады начальніка кафедры спецыяльных дысцыплін, намесніка начальніка Інстытута нацыянальнай бяспекі РБ па навуковай рабоце. З 1994 года па цяперашні час — памочнік Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Доктар юрыдычных навук, прафесар. Валодае англійскай і французскай мовамі. Іван Іванавіч Антанавіч адпраўлены ў адстаўку.

СЕНСАЦЫЯ ТЫДНЯ

Амаль адначасова ў двух незалежных выданнях — "Народная воля" і "Свабодных навінаў" з'явілася гутарка з Міхаілам Чыгіром. Відаць, яшчэ многія не забыліся, што М.Чыгір два гады назад быў прэм'ер-міністрам нашай краіны і падаў у адстаўку перад рэфэрэндумам 1996 года. Гэтыя публікацыі маглі быць успрыняты чытачамі, як звычайныя. Але... Міхаіл Чыгір вяртаецца ў вялікую палітыку і больш таго — ён гатовы ўдзельнічаць у прэзідэнцкіх выбарах.

ПРАПАНОВА ТЫДНЯ

Група прадстаўнікоў грамадскасці Віцебска звярнулася да мэра горада з адкрытым лістом, у якім прапанавала "на месцы дэмантаванага помніка Сувораву" ўстанавіць помнік "збіральніку ўсходнеславянскіх крывіцкіх земляў віцебскаму князю, Вялікаму князю Літоўскаму Альгерду Гедымінавічу". Адказу на ліст пакуль што няма, але можна здагадацца якім ён будзе...

КІНО ТЫДНЯ

У нашай краіне не ўпершыню праходзіць міжнародны фестываль праваабарончага кіно, які прысвечаны 50-годдзю прыняцця ААН Дэкларацыі правоў чалавека. З фестывальнай праграмай знаёмцяцца жыхары Мінска, Брэста і Магілёва. Усе прагляды — бясплатныя.

Асноўнай фестывальнай пляцоўкай стаў мінскі Палац культуры прафсаюзаў. Некаторыя мінскія кінатэатры не дазволілі ўдзельнікам фестывалю выкарыстоўваць свае памяшканні для паказу фільмаў, хоць, як лічыць старшыня журы, вядомы расійскі рэжысёр Аляксей Сіманаў: "Любое сапраўднае мастацтва садзейнічае абароне правоў чалавека". На жаль, як бачым, у некаторых мінскіх кінатэатрах так не лічаць...

ПУБЛІКАЦЫЯ ТЫДНЯ

У газеце "Народная воля" змешчаны новы твор (прыпавесць) народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава "Камень", які ён напісаў у Фінляндыі. Прыпавесць "шмат аб чым нам гаворыць..."

ДАКЛАДНАСЦЬ ТЫДНЯ

У друку з'явілася інфармацыя, што ў новым годзе ў беларускіх хлопчыкаў і дзячынак будзе новы часопіс "Качели". Галоўны рэдактар часопіса, гаворачы пра сваё выданне, зазначыла, што, на яе думку, "дзіцячых перыядычных выданняў у рэспубліцы і многа, і мала. Што менавіта да часопісаў, то на беларускай мове іх, напрыклад, два — "Вясёлка" і "Бярозка", а на рускай — часопіса няма". Можна і сапраўды падумаць, што рускамоўных часопісаў у нас няма, калі не глядзець у кіёскі, а вось дзіцячых беларускамоўных — дакладна толькі два і іх у любы месяц можна не стаць.

НАМЕР ТЫДНЯ

Маладзёжны рух "Маладая Беларусь" выказаў намер ініцыяваць правядзенне ў Мінску мясцовага рэфэрэндуму. Для таго, каб ініцыятыва ажыццявілася, трэба на працягу двух месяцаў з дня яе рэгістрацыі сабраць 125 тысяч подпісаў. На рэфэрэндум плануецца вынесці тры пытанні: ці хочучь мінчане самастойна выбіраць старшыню Мінгарвыканкама, ці падтрымліваюць ідэю будаўніцтва АЭС поблізу сталіцы і аднаўленне дзейнасці раённых Саветаў дэпутатаў. Але, як мы ўжо ведаем, сёння многія намеры застаюцца толькі намерамі, хаця, часам, бываюць і нечаканасці...

ЛІЧБЫ ТЫДНЯ

З крыніц МСК СНД і Міністэрства фінансаў РБ стала вядома, што па стане на 1 верасня гэтага года, на пачатак фінансавога крызісу, Беларусь была вінавата дзяржавам СНД 26.736.1 млрд. рублёў, а прадпрыемствы краін Садружнасці завінаваліся нашым 16.423 млрд. рублёў. У агульнай суме доўгу непараўнальна большая частка прыпадае на Расію — 25.142.7 млрд. беларускіх рублёў. 32,9 працэнта гэтай сумы складае запазычанасць беларускіх вытворцаў за газ. Супраць лічбаў, як гаворыцца, не папрэш... Яны гавораць самі за сябе.

ПАВЕДАМЛЕННЕ ТЫДНЯ

Не першы год ідуць размовы пра адкрыццё другога канала Беларускага тэлебачання. І вось днямі прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка паведамаў журналістам, што ў хуткім часе будзе адменена вяртанне на тэрыторыю нашай краіны аднаго з расійскіх тэлеканалаў. Якім будзе "БТ-2", можна ўжо і сёння сказаць, мяркуючы па першым канале Беларускага тэлебачання...

ПАДЗЕЯ

Мяжа тысячагоддзяў і наша мова

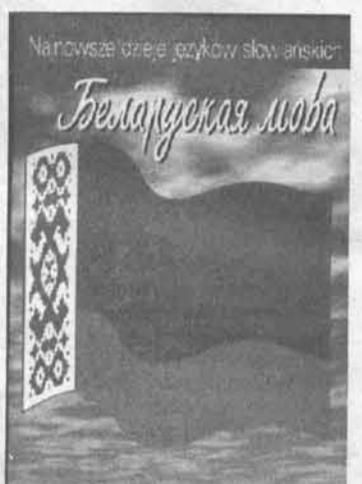
У межах дня адчыненых дзвярэй кафедры гісторыі беларускай мовы Белдзяржуніверсітэта адбылася прэзентацыя адрозна дзвюх кніг. Першая з іх — "Беларуская мова ў другой палове XX стагоддзя" — выйшла ў выдавецкім цэнтры БДУ і ўключае матэрыялы міжнароднай навуковай канферэнцыі з аднайменнай назвай. У больш чым ста дакладах і паведамленнях лінгвістаў Аўстрыі, Польшчы, Славакіі, Украіны, а таксама даследчыкаў з ВДУ Беларусі, Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук аналізуецца стан і перспектывы далейшага развіцця беларускай літаратурнай мовы, выказваецца сур'ёзная заклапочанасць за лёс мовы тытульнай нацыі напрыканцы другога тысячагоддзя. Кніга такога характару (нават па аб'ёме — больш як 320 старонак вялікага фармату) фактычна ўпершыню дае сістэматызаваны матэрыял па дынаміцы колькасных паказчыкаў у дачыненні да беларускіх школ і вучняў беларускіх класаў, у ёй прыводзіцца арыгінальны назіранні над так званай "трасянкай", аналізуюцца праблемы варыянтнасці беларускай літаратурнай мовы, актыўныя працэсы ў словаўтварэнні, адметнасці розных стыляў, праблемы тэорыі і практыкі выкладання беларускай мовы і інш.

Другая кніга — "Беларуская мова" — выйшла ў выдавецтве Апольскага ўніверсітэта (Польшча) і з'яўляецца чарговай манаграфіяй з серыі "Najnowsze dzieje jezykow slawianskich", якая ажыццяўляецца ў межах Міжнароднага праекта "Змены ў сучасных славянскіх мовах. 1945—1995 гг.". Ідэя гэтага праекта нарадзілася яшчэ восенню 1990 г., тады ж быў створаны і арганізацыйны камітэт на чале з дырэктарам Інстытута польскай філалогіі Апольскага ўніверсітэта (на той час гэта была яшчэ Вышэйшая педагагічная школа) прафесарам Станіславам Гайдэкам. Каардынаатарам праекта ад Беларусі быў абраны дацэнт Мікалай Прыгодзіч. Асноўная работа па стварэнні

манаграфіі па беларускай мове першапачаткова праводзілася на кафедры беларускай мовы Белдзяржуніверсітэта пад кіраўніцтвам прафесара Льва Шакуна. З 1997 года да распрацоўкі манаграфіі падключыліся навукоўцы з Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі. І вось літаральна перад самым пачаткам XII Міжнароднага з'езда славістаў у Кракаве выйшла з друку беларуская манаграфія, дзевятая па ліку з запланаваных дванаццаці (да гэтага ўжо былі надрукаваны кнігі па сербскай, балгарскай, рускай, чэшскай, славенскай, славацкай, харвацкай і лужыцкай мовах).

Выдадзеная тыражом у 600 экзэмпляраў, кніга ў многім стала адкрыццём для славістаў. Яна складаецца з пяці частак: 1. З гісторыі беларускай мовы і яе вывучэння, 2. Сацыялінгвістычныя аспекты функцыянавання беларускай літаратурнай мовы, 3. Гаворкі беларускай мовы, пасляваенная моўная сітуацыя і дынаміка маўлення ў Беларусі, 4. Змены ў структуры беларускай літаратурнай мовы і дынаміка яе норм, 5. Функцыянальна-стыльвая дыферэнцыяцыя беларускай літаратурнай мовы.

На думку стваральнікаў манаграфіі, чытачы знойдуць тут самыя разнастайныя матэрыялы з жыцця беларускага слова напрыканцы другога тысячагоддзя. Па зразумелых прычынах аўтары кнігі не змаглі пазбегнуць пэўнай сацыяльна-палітычнай скіраванасці пры аналізе моўных фактаў і сучасных тэндэнцый, паколькі агульнае развіццё беларускай мовы ў другой палове XX стагоддзя адбывалася ва ўмовах жорсткага партыйна-дзяржаўнага дыктава і цалкам падпарадкоўвалася строга вызначаным ідэалагічным дактрынам. Таму ў большасці выпадкаў навуковы аналіз праводзіцца на фоне непрыхаванага болю за лёс беларускай мовы, якая па-ранейшаму працягвае выцясняцца з найбольш значных і ўплывоў сфер грамадскага жыцця народа і краіны. Выданне сёння дзвюх новых

кніг па праблемах беларускай мовы — сведчанне сур'ёзнай заклапочанасці філалагічнай грамадскасці як у Беларусі, так і за мяжой становішчам адной з найбольш старажытных еўрапейскіх моў. Ці не пара замест надуманых рэфэрэндумаў і апытванняў па-сур'ёзнаму ўзяцца за навядзенае дзейснага парадку ў жыцці мовы тытульнай нацыі?!

Мікалай ПРЫГОДЗІЧ, кандыдат філалагічных навук

СУСТРЭЧЫ

Дзесяты раз у Віцебску

Міжнародны музычны фестываль імя І.Салярцінскага — у разгары. Яго ўрачыстае адкрыццё адбылося ў сераду ў Віцебскім музычным вучылішчы, якому нададзена імя гэтага вядомага знаўцы мастацтваў, асветніка, земляка-віцебляніна.

Складаючы праграму фестывальнага тыдня, арганізатары імкнуліся да юбілейнай адметнасці: музычны фест імя І.Салярцінскага адбываецца ўжо дзесяты раз запар! З гэтай нагоды ў Музычнай гасцёўні Віцебска размясцілася экспазіцыя, прысвечаная мінулым фестывальным падзеям. Цудоўна спалучыўся з атмасферай свята і яшчэ адзін юбілей — 85-годдзе народнага артыста Беларусі, прафесара, старэйшыны нашай кампазітарскай школы Анатоля Багатырова, ураджэнца Віцебска. Яго аўтарскі канцэрт на радзіме — доўгачаканая і арганічная падзея ў шэрагу разнаітых імпрэз фестывалю.

Так, сёлета яны зноў — размаітыя, эмацыянальна ды інтэлектуальна змястоўныя. Замоўлены сустрэчы з кампазітарамі, выканаўцамі, навукоўцамі, асветнікамі, сярод якіх знаныя Сяргей Стадлер,

Іван Сакалоў, Дзмітрый Талстой, Геннадзь Забара, Віктар Скоробагатаў, Ігар Алоўнікаў, Барыс Бергер, Ансамбль салістаў "Класік-Авангард" на чале з Уладзімірам Байдавым, Полацкі камерны хор пад кіраўніцтвам Людмілы Жукавай... У праграмах — музыка С. Манюшкі, В.Капыцько, А. Літвіноўскага, С.Рахманінава, М. Сільвестрава, К.Штокгаўзена, М.Радзівіла,

сучасных польскіх кампазітараў ды інш., ды інш. А яшчэ — вечарына, прысвечаная 200-годдзю Адама Міцкевіча, традыцыйныя навуковыя чытанні, вернісаж віцебскіх мастакоў, выстаўка "Рахманінаў і Шаляпін", імпрэза пад назвай "Сур'ор'е муз", якую ладзіць творчая інтэлігенцыя Віцебска... Фестываль прадоўжыцца да 15 снежня.

С.Б.

ДРУК

Усе хочучь быць... "культурнымі"

Першай пачала выходзіць у каляровым выкананні "Культура". Услед за ёй захацелі стаць "культурнымі" "Раніца" (колішні "Піярер Беларусі") і "Зорька". Балазе, гэтае жаданне разумеюць і падтрымліваюць у Дзяржаўным камітэце Рэспублікі Беларусь па друку. Кіраўніцтва яго паклапацілася, каб і папулярныя

ў школьнікаў выданні выходзілі ў каляровым выкананні. На мінулым тыдні з'явіліся першыя — у пэўнай ступені пробныя — іх нумары. Прытым — нумары здвоеныя. А вось з новага года гэтак будзе пастаянна — і "Раніца", і "Зорька" павялічваюць свой штотыднёвы аб'ём удвая.

Да наступнай восені, "Восень"!

Традыцыйны фестываль адбыўся сёлета ў настолькі нетрадыцыйным антуражы, што арганізатары жартам прапаноўвалі перайменаваць яго ў "Беларускую музычную зіму". У астатнім жа ён цалкам адпавядаў добрай завяздэнцы — збіраць лепшыя набыткі айчыннага мастацтва, далучаць творчы плён сяброў-гасцей, каб не забываліся людзі на з'явы прыгожыя, на падзеі радасныя.

Нават роднае ТБ, якое з непадробнай "зімовай свежасцю" ставіцца да сур'ёзных музычных акцый (кінематаграфічнаму "Лістападу" прысвячаліся дзённікі — адкрыццёж Міжнароднага фестывалю "Беларуская музычная восень" спадобілася звышсакрэтнасці, відэазаліс "выплыў" у начным эфіры праз пару сутак пасля падзеі). Дык вось, нават роднае ТБ не проста паведаміла пра заканчэнне юбілейнага, 25-га, свята мастацтваў, а нават паказала (праўда, пасля паўночы, але дзень у дзень!) кавалак праграмы Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі ды інтэрв'ю яго мастацкага кіраўніка Валянціна Дудкевіча.

У той самы вечар, калі галоўную канцэртную пляцоўку краіны ўпрыгожваў маляўнічы "Карагод сяброў", дзе пераплаліся каларытныя танцы, жанравыя сцэнікі, жартоўныя прыпеўкі ды народна-інструментальныя найгрышы, у Камернай зале сталічнай філармоніі сабраліся прыхільнікі Дзяржаўнага камернага хору Беларусі. Гэты знаны калектыў, якім нязменна кіруе маэстра Ігар Мацюхоў, адзначаў новай праграмай сваё 10-годдзе.

Фестываль, які завяршыўся на парозе календарнай зімы, пакінуў на добры ўспамін лістападаўскую дэкаду. Падчас яе наша публіка адкрывала нанова імя Барыса Беразоўскага — маладога расійскага піяніста, які жыве цяпер у Лондане і які знайшоў у сваім шчыльным творчым графіку "акенца для Мінска", бо гэта для яго не проста чарговы горад на гастрольным шляху. У Мінску ён выступаў яшчэ хлапчуком, сярод іншых таленавітых дзяцей — выхаванцаў Цэнтральнай музычнай школы пры Маскоўскай кансерваторыі, якія прыязджалі да нас з канцэртамі. Беларуская дзяржаўная філармонія была для яго і своеасаблівай стартвай пляцоўкай перад міжнароднымі конкурснымі выступленнямі. Сёлета Мінск падараваў яму творчае партнёрства з вельмі паважаным у музычным свеце маэстра — галоўным дырыжорам Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі Генадзем Праватаравым...

Падчас лістападаўскай дэкады публіка захаплялася майстэрствам польскіх музыкаў (Кракаўскі квартэт), з цікавасцю чакала прыезду

акардэаністаў з суседняй Летувы. Адкрывала новыя грані творчага аблічча сваіх артыстаў: кларнетыста Генадзя Забары, піяніста Алега Крымера, Ансамбля салістаў "Класік-Авангард" пад кіраўніцтвам Уладзіміра Байдава. Вітала знаных расіянаў, улучаных у супольнае з беларускімі музыкамі гранне: кларнетыста Івана Мазгавенку, фагатыста Валерыя Папова...

А яшчэ публіка, як зазвычай... гаравала. З тае прычыны, што паўсюль, дзе хацелася б пабываць, не

паспееш. Вось і застаецца чакаць наступнага фестывалю — са спадзевам, што дарункі чарговай "Музычнай восені" будуць не менш прывабнымі і зноў парадуюць магчымасцю шчодрата выбару.

С. Б.

На здымках — удзельнікі канцэртаў: маэстра І. Мацюхоў, салісты Б. Беразоўскі, Г. Забара, артысты Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі.

ГОМЕЛЬ... Першая кніга паэта

Гарадская бібліятэка імя Герцэна, дзе адкрыты літаратурна-мастацкі салон, стала адным з цэнтраў творчага жыцця. У ім прайшлі юбілейныя вечарыны вядучых творцаў Гомельшчыны: празаіка і драматурга Васіля Ткачова, паэтаў Віктара Яраца і Юрыя Фатнева. Прыемна, што тут не забываюць і пачаткоўцаў. Гэтымі днямі ў салоне адбылася прэзентацыя першай кнігі вершаў "Нязбытныя сны" педагога Алега Ананьева.

"Беларусь была яго лёсам"

Так называецца апошні дакументальны фільм трылогіі аб жыцці і дзейнасці першага сакратара ЦК КПБ П. Машэрава. Аўтар і прадзюсер кінастужкі — Марына Кір'янава, якая вось ужо 10 гадоў працуе над гэтай тэмай. Першымі ў рэспубліцы з фільмам пазнаёміліся

гамельчане (дэманстраваліся ён у кінатэатры імя Калініна). Справа ў тым, што рэжысёрам стужкі з'яўляецца іх зямляк А. Кашэўнікаў, а Гомельскі аблвыканкам прымаў удзел у фінансаванні фільма. Афіцыйная прэм'ера яго адбудзецца 15 снежня ў Мінску.

Рэрыхі ў Светлагорску...

Святаслаў і Мікалай Рэрыхі — вялікія дзеячы сусветнай культуры. Яны і выдатныя мастакі. Перасоўная выстава іх работ крочыць па Беларусі. З ёю раней пазнаёміліся аматары мастацтва Віцебска. А ў гэтыя дні — і жыхары Светлагорска. Экспазіцыя з 56 работ-арыгіналаў была адкрыта ў музеі гісторыі горада. Арганізатары ўнікальнай выставы — Міжнародны цэнтр Рэрыхіаў у Маскве, Гомельскі інфармацыйна-культурны цэнтр "Адамонт" і аддзел культуры Светлагорска. Да таго ж, экспазіцыя ўключае каляровыя ксеракопіі архіўных дакументаў пра жыццё і творчасць вялікай сям'і.

У "Гасцеўні" гучаць раманы

У цэнтральнай бібліятэцы Рэчыцы працуе "Гасцеўня", у якой прапагандуецца наша культура, літаратура і музыка. На гэты раз тут сабраліся аматары рамана. З вялікім канцэртным выступіла салістка Белдзяржфілармоніі Таццяна Моўчан,

выступілі таксама выканаўцы і аўтары песень Аляксандр Карсакоў і Юры Гуменнікаў. У іх выкананні прагучалі песні Уладзіміра Высоцкага і Юрыя Візбара.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

ГРОДНА...

Такім гасцям заўсёды рады

Нядаўна горад Дзятлава наведала ўраджэнка Слоніма, заслужаная артыстка Расіі Людміла Іларыёнава. Лепшая выпускніца акадэміі імя Гнесіных, галоўная гераіня дакументальнага фільма "Мінулыя дзён зачараванне" Людміла Канстанцінаўна — адна з самых вядомых выканаўцаў рускіх старажытных раманаў. Таленавітая артыстка спявае не толькі на знакамітых расійскіх і іншых сусветных сцэнах, але і на высокім прафесійным узроўні навучае царкоўным спевам моладзь, якая вучыцца пры Жыровіцкай вышэйшай духоўнай семінары.

Людміла Іларыёнава шчыра і пранікнёна расказала прысутным пра сваю творчасць, падзялілася планами на будучае. У бліжэйшы час спявачка ў суправаджэнні ансамбля рускіх народных інструментаў выступіць перад суседзямі. Сродкі ад дабрачыннага вечара пойдуча на працяг будаўніцтва новай Спаса-Празабражэнскай царквы ў райцэнтры.

Гэта наша з табой біяграфія

За сваю 500-гадовую гісторыю дзятлаўская зямля зведала нямаля. Па ёй ступаў рускі цар Пётр I. У гады Вялікай Айчыннай, вызваляючы Дзятлаўшчыну, загінулі смерцю храбрых Героі Савецкага Саюза П. Пятроў, Я. Фогель, І. Фурсенка. На гэтай шматпакутнай зямлі паўтарыў подзвіг Івана Сусаніна мясцовы селянін Іосіф Філідовіч.

Прайшлі дзесяцігоддзі. Шмат што змянілася ў лепшы бок. Аб усіх важнейшых падзеях, якія адбываліся ад часоў першабытных да нашых дзён, аб знакамітых людзях свайго краю дапытлівы чытач сёння даведаецца з навукова-папулярнага выдання "Памяць", гісторыка-дакументальнай хронікі Дзятлаўскага раёна, якая не залежыць ад кнігарні. Гэтую кнігу ўважліва чытаюць пісьменнік Вячаслаў Адамчык, гісторык Міхаіл Петрыкевіч, даярка калгаса "Расія" Валянціна Карпач, механізатар калгаса "Гвардыя" Уладзімір Чарняўскі і многія іншыя. Бо кожны з іх — часцінка цяперашняга Дзятлава, часцінка яго гісторыі.

Іосіф ЗАЯЦ

МАГІЛЁЎ...

"З крыцін народных"

Так называецца абласны фестываль народнай музыкі, які нарадзіўся чатыры гады таму на Магілёўшчыне. Спачатку яго пазыўныя гучалі ў Бялынічах. Сёлета крыніцы народнай музыкі заплыліся ў раённым цэнтры Круглае. Фестываль носіць конкурсны характар. Памерцаца майстэрствам у Круглае прыехалі ўсе лепшыя ансамблі і аркестры народнай музыкі клубных устаноў вобласці. Пераможцамі конкурсу сталі народныя аркестры народных інструментаў з Бабруйска і Горака, народныя ансамблі Шклоўскага раённага Дома культуры і "Батлейка" Круглянскага раённага цэнтра культуры, ансамбль Вяцяжскай школы мастацтваў. Сярод дзіцячых калектываў лепшым прызнаны ансамбль народнай музыкі "Танок" сярдняй школы N 33 з Магілёва. За лепшае суправаджэнне лаўрэатам стала аркестравая група народнага ансамбля "Дзянніца" з Дрыбіна, якой прысуджаны прыз глядацкіх сімпатый. У ліку лаўрэатаў — сямейны дуэт балалаечнікаў Бабічаў з Бабруйска, якія выканалі варыяцыі на тэму рускай народнай песні "Пры даліначы", а таксама салістка ансамбля "Батлейка" з Круглага Любоў Верабей. Лепшым дырыжорам прызнана кіраўнік аркестра народных інструментаў з Бабруйска Валянціна Воранава, лепшым аранжыроўшчыкам — музычны кіраўнік народнага аркестра з Клімавіч Уладзімір Казырэнка, лепшым аўтарам — магілёўскі кампазітар Уладзімір Глушакоў.

Іван ПЕХЦЕРАЎ

ВІЦЕБСК...

Вечары сучаснай харэаграфіі

Яны сталі ў Віцебску традыцыйнымі. У гэтым снежні на сцэне культурна-дзелавага цэнтра ААТ "КІМ" прайшоў XI міжнародны фестываль сучаснай харэаграфіі. Першы вечар быў прысвечаны вяртанню брэйка. У ім прынялі ўдзел брэйк-групы з Санкт-Пецярбурга,

Літвы, Латвіі. Унікальны вечар прадставіў тэатр "Балет Яўгена Панфілава" з Пермі. Прэм'ерны спектакль "Крывае вяселле" на матывах п'есы Гарсія Лоркі, быў прысвечаны 20-годдзю творчай дзейнасці гэтага харэографа.

Святлана ГУК

Затрубяць трубы ў Гомелі

Гомельскі каледж мастацтваў імя Н. Сакалоўскага ладуць свой традыцыйны штогадовы фестываль лаўрэатаў. Сёлета ён пройдзе пяты раз і прысвечаны будзе мастацтву выканаўцаў на духавых і ўдарных інструментах. Арганізатары — Міністэрства культуры, Беларуская акадэмія музыкі, упраўленне культуры Гомельскага аблвыканкама і, вядома ж, сам каледж на чале з яго знаным дырэктарам Эдуардам Кірыленкам, — абяцаюць удзельнікам і гасцям фестывалю чатыры дні мастацкіх уражанняў, творчай працы, прафесійных стасункаў.

Сярод лаўрэатаў міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў, што ўдзельнічаюць у канцэртных праграмах, — выхаванцы класа прафесараў Мікалая Волкава, Барыса Нічкова, Уладзіміра Будкевіча, дацэнта Івана Брычыкава. А якія размаітыя калектывы! Народны духавы аркестр Гомельскага каледжа мастацтваў пад кіраўніцтвам Валянціна

Кавалёва, духавы аркестр Беларускага ўніверсітэта культуры "Святча" пад кіраўніцтвам Віктара Парамонава, Баранавіцкі гарадскі канцэртны аркестр пад кіраўніцтвам Васіля Прадуна, ансамбль флейтыстаў "Сірынкс" пад кіраўніцтвам Ніны Аўраменкі, ансамбль салістаў Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі — знаны Актэт драўляных духавых пад кіраўніцтвам Барыса Нічкова ды Генадзя Гедыльтара, духавы аркестр Рэспубліканскага ліцэя пры Беларускай акадэміі музыкі пад кіраўніцтвам Льва Муранова, духавы аркестр БАМ "Фанфары Беларусі" на чале з Аркадзем Берыным! Нашай сталічнай публіцы гаткае сузор'е можа толькі прысніцца...

Надзвычай важна, што свята музыкі не абмяжоўваецца сценамі каледжа мастацтваў. Канцэрты пройдуча таксама ў Гомельскім дзяржаўным ўніверсітэце імя Ф. Скарыны, у тэхнічным ўніверсітэце імя П. Сухога, у медыцынскім інстыту-

це, Беларускім дзяржаўным ўніверсітэце транспарту, музычна-педагагічным каледжы, дарожна-будавнічым ды політэхнічным тэхнікумах. Горад па-сапраўднаму адчуе фестываль!

А музыкам давядзецца папрацаваць не толькі перад шырокай публікай, але і ў асяроддзі калег, маладых спецыялістаў ды будучых прафесійнікаў. Плануюцца майстар-класы для трубачоў, флейтыстаў, габаістаў, кларнетыстаў, фагатыстаў, выканаўцаў ў ударных інструментах, для аранжыроўшчыкаў і кіраўнікоў мастацкіх калектываў. Шэраг прафесійных праблем абмяркуюць удзельнікі навукова-практычнай канферэнцыі.

Зважаючы на дзівосную прыцягальнасць гучання духавых інструментаў — і сола, і ў аркестры, няцяжка зрабіць прагноз: фестывальныя канцэрты, што адбудуцца з 16 па 19 снежня, збяруць шматлікіх слухачоў і "наробяць шуму" ў Гомелі.

С. Б.

"Першацвет" мяняе... "цвет"

У ВЯНОК Вялікаму Адаму

Як ужо ведае наш чытач, да 200-годдзя Адама Міцкевіча вялікую творчую працу падрыхтаваў Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам Міхала Фінберга. І вось у зале сталічнай філармоніі адбылася прэм'ера гэтай тэатралізаванай музычнай праграмы. У яе аснове — адмысловы песенны вянок, створаны кампазітарам Эдуардам Зарыцкім на вершы Адама Міцкевіча ў перакладзе Васіля Жуковіча. Прэм'ера прайшла — песні засталіся, і лепшыя з іх, безумоўна, дададуцца да сучасных музычных набыткаў, натхнёных вобразамі айчынай паэзіі. Цудоўна прыжыліся, зрабіліся "сваімі" ў эстраднай песні класічныя вершы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча... Цяпер у беларускай эстрады ёсць і свой Адам Міцкевіч.

На здымку: падчас прэм'еры ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі — дырыжоры народны артыст рэспублікі Міхал Фінберг. Фота К.ДРОБАВА

Брашура пра Калоднае

Згодна архіўным дадзеным, першае ўпамінанне пра вёску Калоднае Столінскага раёна датуецца 8 лістапада 1888 года. І вось да 110-годдзя вёскі выйшла брашура, у якой змешчаны нарыс пра гісторыю самой вёскі, а таксама і пра гісторыю зараджэння і станаўлення вясковых адукацыйных устаноў. Такое патрэбнае і — лічу! — удалае спалучэнне тэматыкі зусім невыпадковае, бо аўтарам нататкаў з'яўляецца дырэктар месцускай базавай школы Міхась Карсека. Пра выхад краязнаўчага выдання парупілася рэдакцыя пінскай райгазеты "Пінскі веснік".

У. ТАРАСЮК

Удалы "чортаў тузін"

Трынаццатая кніга — "Беларуская літаратура. 100 лепшых сачыненняў на літаратурны і вольны тэмы" — прафесара Берасцейскага дзяржаўнага ўніверсітэта, загадчыка кафедры літаратурнага свету Міколы Мішчанчука стала "прычынай" ягонаў творчай справаздачы як літаратуразнаўцы, пісьменніка, аўтара шэрагу дапаможнікаў для студэнтаў і вучняў. Кніга, якая прэзентавалася, грунтоўна распавядае пра тое, як пісаць самастойна творчыя працы. Адрасуецца яна школьнікам, навучэнцам, абітурыентам. Акрамя таго, віноўца сустрэчы чытаў свае вершы і абразкі, адказваў на пытанні прысутных.

На філалагічным факультэце, дзе адбылося мерапрыемства, вырашылі, што такія сустрэчы-справаздачы стануць традыцыямі.

Уладзімір ТАРАСЮК

На карысць Польшчы і Беларусі

Споўнілася год, як у Мінску дзейнічае Польскі Інстытут. За гэты час інстытутам ладзіліся мастацкія і фотавыставы, канцэрты, прагляды кінафільмаў, навуковыя канферэнцыі. Дырэктар інстытута спадар Томаш Нягодзіш здолеў наладзіць добрыя кантакты з людзьмі мастацтва і навукі. Культурніцкія актыўныя Польскага Інстытута набываюць усё большы рэзананс.

Польшча была для некалькіх пакаленняў беларускіх інтэлектуалаў "акном у Еўропу". Такім чынам, Польскі Інстытут мае ў Беларусі моцнае апірышча. Беларусі і Польшчы неабходна паразуменне, і гэтае паразуменне найпрасцей знайсці ў культурнай галіне. Гэтым і займаецца Польскі Інстытут у Мінску.

5 снежня ў Бібліятэцы імя Янкі Купалы адбылася сустрэча дырэктара і супрацоўнікаў інстытута з мінскай грамадскасцю. Слова бралі Томаш Нягодзіш, Алесь Анціпенка, Вячаслаў Ракіцкі. Спадар Ракіцкі слухна заўважыў, што хоць Польскі Інстытут працуе ў Мінску толькі год, але здаецца, што ён быў тут заўжды. Многія з тых, хто браў удзел у праграмах інстытута, згадзіліся б з гэтымі словамі, П.ВАСІЛЕЎСКИ

Часопіс маладых літаратараў — так значылася ў падзагалюку "Першацвета", які ўпершыню прыйшоў да чытачоў у кастрычніку 1992 года. З таго часу, дзякуючы настойлівай працы ініцыятара стварэння ў нашай дзяржаве менавіта такога выдання і яго няўменнага галоўнага рэдактара Алесь Масарэнкі, выйшла 70 нумароў "Першацвета". Цэлая бібліятэчка атрымалася з невялікіх памерам і аб'ёмам кніжак. А да ўсяго часопіс займаўся і кнігавыданнем. Праўда, каб выпусціць зборнік таго ці іншага маладога аўтара, не хопала сродкаў. Тым не менш выйсеце знайшлі: "кнігі" друкаваліся ў самім часопісе.

Пасля ж сёлетняга дзевятага нумара "Першацвета" месяцы два ён у кіёсках "Белсаюздруку" не з'яўляўся, не прыходзіў сталым чытачам і па падпісцы. Найбольш дасведчаныя ведалі: выданне мяняе статус і будзе выпускацца ў якасці дадатку да газеты "Пераходной возраст". А яшчэ з'явіліся пагалоскі, што "Першацвет" цалкам зменіць свой...

І вось тое, пра што гаварылася, адбылося. "Першацвет" сапраўды з'явіўся ў новай іпастасі. Цяпер ён — літаратурна-культуралагічны часопіс маладых літаратараў Беларусі.

Толькі што пабачыў першы нумар новага "Першацвета", здвоены, пазначаны кастрычнікам-лістападам (адпаведна 71—72 нумар з часу з'яўлення першага, цяпер, так бы мовіць, "гістарычнага" "Першацвета"). Часопіс набыў сучаснае афармленне, змяніўся і яго фармат (кштальту часопіса "Крыніца").

А чым адметны новы "Першацвет", можна даведацца з вуснаў ягонага рэдактара Людмілы Рублеўскай:

"Перад вамі — першы выпуск абноўленага "ПЕРШАЦВЕТУ"...

"ПЕРШ" — Літаратура, Мастацтва, Бацькаўшчына.

"ЦВЕТ" — айчынай і сусветнай літаратуры, культуры, мастацтва, сучаснасць і гісторыя, эксперымент і класіка.

"ПЕРШАЦВЕТ" — гэта ТЭКСТ і КАНТЭКСТ.

ТЭКСТ — панарама маладой беларускай літаратуры, адлюстраваная ва ўсёй паўнаце — ад творчасці пачаткоўцаў да тых, хто ўжо мае імя ў літаратуры; творы сусветнай літаратуры ў перакладзе маладых.

На старонках КАНТЭКСТу часопіс... стварае асяродак для літаратурнай вучобы — асновы тэорыі літаратуры і літаратурны прак-

тыкум, школа філасофіі і культуралогіі, гісторыя класічнага і сучаснага мастацтва, актуальныя літаратуразнаўства і крытыка...

А больш поўнае ўяўленне аб новым "Першацвече" можна атрымаць, пазнаёміўшыся з самым нумарам. У "Семінары" — гутарка з В.Патавай "Галоўнае сёння — трымацца разам...", у "Анатоміі шэдэўра" — гаворка пра "Ладдзю распачы" У.Караткевіча, у "Повязі" — невядомыя матэрыялы пра В.Мараква. І, канечне ж, багата прадстаўлена паэзія і проза — як аўтараў не такіх і маладых, так і зусім юных. А яшчэ можна зазірнуць у творчую суполку старшакласнікаў Мінска "Вулей", атрымаць заданне напісаць оду, пазнаёміцца з кнігай З.Вішнёва "Штабкавы тамтамы"...

Над нумарам плённа папрацавалі як супрацоўнікі часопіса (Пятро Васючэнка, Міхась Скобла, Андрэй Федарэнка, Каця Лапцева, Віктар Жыбуль, Мікола Віч, Галіна Багданова, Андрэй Любы, Наталля Кузьміч, Алена Пісьмянкова — усіх іх рэдакцыя прадстаўляе), так і аўтары. Адны з іх знаёмы па "Першацвече" колішнім, іншыя прыйшлі ў "Першацвет", які змяніў свой "цвет".

Знаёмства адбылося

У кіёсках "Саюздруку" некалькі дзён таму з'явіўся часопіс з незвычайнай, стыльна аформленай вокладкай. Але назва яго, хаця і трансфармаваная, знаёмая беларускаму чытачу — "ПЕРШАЦВЕТ". Першымі з гэтым часопісам пазнаёміліся жыхары Пухавіцкага раёна, дзе 5 снежня праходзіў Дзень маладзёжнай прэсы, арганізаваны газетай "Чырвоная змена". А 8 снежня ў грамадскім прэс-цэнтры "Дом прэсы" адбылася прэзентацыя абноўленага часопіса, на якую прыйшлі старшыня Дзяржкамтэта па справах моладзі (які з'яўляецца заснавальнікам часопіса) Аляксандр Пазняк, першы намеснік старшыні Дзяржкамтэта па друку Зіновій Прыгодзіч. Яны станоўча ацанілі змены, якія адбыліся з часопісам, парадаваліся за творчую моладзь краіны, якая мае падобнае выданне. На прэзентацыі выступілі галоўны рэдак-

тар газеты "Чырвоная змена" Алесь Карлюкевіч, галоўны рэдактар газеты "Пераходной возраст", дадаткам да якой з'яўляецца "ПЕРШАЦВЕТ", Алена Філіпчык, рэдактар нумара абноўленага "ПЕРШАЦВета", аўтар праекта часопіса Людміла Рублеўская, прафесар Уладзімір Конан, пісьменнік, літаратуразнаўца Пятро Васючэнка. Выступоўцы адзначалі важнасць падобнага выдання для культурнай прасторы нашай краіны, новыя перспектывы, якія адкрыліся перад часопісам. Не абышлося без спрэчак, розных меркаванняў. Супрацоўнікі рэдакцыі і высокія госці адказалі на пытанні журналістаў, якія прадстаўлялі паўтара дзесятка газет, часопісаў і радыёстанцыяў.

Прысутныя маглі пазнаёміцца з карцінамі імправізаванай выставы маладых мастакоў Ганны Ціханавай, Зміцера Вішнёва і Віктара

Жыбуля. Прадстаўнікі андэграўнднай суполкі "Вулей" Антон Тарас і Алесь Хворы (мінскія старшакласнікі), пра якую распавядаецца ў рубрыцы часопіса "ПЕРШАЦВЕТ" "Траянскі конь", прачыталі свае вершы пры запаленай свечцы, стварыўшы "штучнае зацяменне". Таксама выступілі Аксана Данільчык, Руслан Баек, Сяргук Мінскевіч, Мікола Віч, Зміцер Вішнёў і іншыя. Творчасць маладых, прадстаўленая на кароткай літаратурна-музычнай частцы імпрэзы, засведчыла такі прынцып абноўленага "ПЕРШАЦВета", як плуралізм — чыталіся творы розных жанраў і накірункаў, ад традыцыйных санетаў да авангарднай паэзіі.

Вяла вечарыну рэдактар аддзела крытыкі часопіса "Нёман" Ірына Шаўлякова.

Н.К.

ВЫСТАВЫ

Пачатак "новай эры"

У Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь — філіялы па ўсёй краіне. Аднак, мабыць, найбольш вядомы — у Магілёве. Музей імя В.К.Бялыніцкага-Бірулі. Тут разгорнута экспазіцыя твораў генія беларускага краявіду. Сюды перавезены з лясішча "Чайка" (Цвярская вобласць РФ), дзе майстар правёў апошнія гады жыцця, ягоныя асабістыя рэчы, прадметы хатняй абстаноўкі. Музей яшчэ і навуковы цэнтр, бо тут захоўваецца мноства дакументаў, якія так ці інакш датычаць жыцця вялікага майстра, успаміны аб ім, аналітычныя матэрыялы.

Музей В.К.Бялыніцкага-Бірулі для магілёўцаў — прадмет асаблівай гордасці (як для наваградцаў — музей Адама Міцкевіча). І для такой гордасці ёсць дадзеныя, бо гэта — адзін з нямногіх у Беларусі паўнаўраўчальных мемарыяльных музеяў. Тут ёсць і ўнікальныя экспанаты (у Магілёў вярта з'ездзіць хаця б для таго, каб пабачыць шэдэўры Бялыніцкага-Бірулі), густоўныя інтэр'еры; ёсць тое, што прынята называць аўрай — у гэтых сценах, сярод гэтых карцін у галаву прыходзяць добрыя думкі, а на сэрца — спакой. Немалаважна і тое, што ў мемарыяльным музеі ёсць залы для зменных экспазіцыяў. Такім чынам, у чарговую сустрэчу з палотнамі Бялыніцкага-Бірулі трапіш і на выставу сучаснага мастака. Так, падчас пленэру імя Неўрава ў Музеі імя В.К.Бялыніцкага-Бірулі працавала выстава графікі Ларысы Журавовіч, мастачкі з Бялыніч. А зараз на гэтым месцы — экспазіцыя жывалісу з фондаў Нацыя-

нальнага мастацкага музея. Гэта выстава ўжо экспанавалася ў Мінску і мела вялікі поспех.

"И образ милый, незабвенный..." — расійскі партрэт першай паловы XIX стагоддзя. Партрэты жаночыя, сямейныя, некалькі краявідаў. Мне падалося, што ў Магілёве невялікая, з невысокай столлю зала больш адпавядае камернаму характару выставы, чым залы мінскага музея. Але гэта вельмі суб'ектыўнае меркаванне. На выставе экспануюцца творы Васілія Трапініна, Цімафея Нефа, Пімена Арлова, Аляксея Валаскова, Максіма Вараб'ева, Ёсіфа Аляшкевіча, Івана Смірноўскага, Аляксея Тыранава, Філіпа Будкіна, Фёдара Тушава. Аўтары некаторых твораў нявысветленыя, таму на шыльдачках напісана "невядомы мастак 1 паловы XIX ст.". Большасць пералічаных іменаў вядомыя толькі спецыялістам, гісторыкам мастацтва. Аднак часта бывала, што мастакам, якія не трапілі ў кагорту класікаў, пашчасціла занатаваць для нашчадкаў тое, што класікі з пэўных прычын абмінулі ўвагай — звычайнае жыццё звычайных людзей; засведчыць тое, што з году ў год, са стагоддзя ў стагоддзе змяняецца толькі прадметнае асяроддзе, а людзі застаюцца ўсё тымі ж. Іншы раз спыніўся ля "Партрэта невядомай" XIX альбо яшчэ больш далёкага стагоддзя і здзіўлена адзначыць, што ведаеш яе шмат гадоў і ці не ўчора размаўляў з ёй па тэлефоне.

У Нацыянальнага мастацкага музея багатыя фонды, але малыя экспазіцыйныя плошчы. Час ад часу музей робіць тэматыч-

ныя выставы, але дагэтуль іх бачылі толькі мінчукі. Бо па традыцыі ў беларускіх гарадах Нацыянальны мастацкі музей дэманструе толькі сучаснае мастацтва. Выстава іканалісу альбо жывалісу мінулых стагоддзяў хутчэй паедзе ў Маскву ці на Тайвань, чым у Гомель ці Віцебск. Для такой палітыкі, мабыць, былі свае прычыны. Але зараз нараджаецца новая традыцыя, бо новы дырэктар музея Уладзімір Пракалюць лічыць, што з гэтай дыскрымінацыяй трэба канчаць. Выстава жывалісу XIX стагоддзя ў Магілёве — яскравае сведчанне пачатку "новай эры" ў стасунках Нацыянальнага мастацкага музея і ягоных філіялаў.

Невыпадкова пачалася з Магілёва. У горадзе моцны культурны асяродак, а ў Музеі імя Бялыніцкага-Бірулі кваліфікаваныя супрацоўнікі і дырэктар. Да таго ж, дырэктар Наталля Статуева — патрыёт свайго горада і свайго музея. Яна здолела пераканаць кіраўніцтва Нацыянальнага мастацкага музея, што Магілёву гэтая выстава папросту неабходная. І, дарчыня, Наталля Рыгоруна мае рацыю. Я быў на адкрыцці выставы і бачыў, як успрымалі магілёўцы творы, як слухалі музыку і раманы мінулага стагоддзя на канцэрце, прымеркаваным да вернісажа.

Упэўнены, што першая такога роду выстава не будзе для Магілёва апошняй. А калінебудзь і абласныя цэнтры здолеюць здзіць сваімі музейнымі калекцыямі сталіцу.

П.ВАСІЛЕЎСКИ

ПОШТА

Вуліца П. Глебкі ў Мінску

З цяжкаю хваробай дваццатага века, Якая праклён пасылае вайне, Даведаўся я: ёсць у Мінску аптэка На вуліцы Глебкі, патрэбная мне.

З рэцэптам ад доктара, з хворай нагою Па вуліцы крочу. Стаміўся ў хадзе:

Яна мне здалася такою даўгою, Якое не ведаў дагэтуль нідзе.

Нарэшце ў аптэцы мне выдалі лекі, Адаў за якія апошні мільён. Чамусьці падумаў: зайсіцца б да Глебкі,

Успомніць, якім хлебасольным быў ён.

Сустрэў бы мяне, як заўсёды, гасцінна, —

У цёплай кватэры хапала ўсяго. І пэўна спытаў бы: "Як наша краіна Жыве, куды сёння ідзе, да чаго?"

Такое пытанне задаць кожны можа, — А як боль у вузел тузі завязаць? Пытаю пра гэта ў стрэчных прахожых, —

На гэта не можа ніхто адказаць... Пятро ПРЫХОДЗЬКА 5 лістапада 1998 г.

Не зусім лірычны ўступ

Ён ужо шмат гадоў не "размаўляе" ранкамі з люстэркам. Не "спявае" яму жыццярэдасных маршаў. Адвёўшы вочы ад цьмянага прамавугольніка ў ванным пакоі, проста голіцца. Амаль навобмацак, каб не зачэпіцца вокам за таго, што па той бок люстэркавай мякы. Не з-за сораму (хто ж у гэтым прызнаецца?) — з-за шкадобы выдатковай марна хоць кроплю жыццёвай энергіі, якой і так хранічна не стае. "Мы не ўрачы, мы — боль", — у соты раз разжоўвае ён невядома калі вычитаную фразу.

Дзесьці зверху з неўтаймаванасцю жывёліны пачынае раўсці водаправодны кран. Дзесьці знізу не па-ранішняму дзелавіта і ўпарта выбухае застарэлая сямейнай спрэчка.

Дом, гэты дванаццаціпаўвяховы будан з халоднымі, як турэмныя сутарэнні, сценамі,

шымі сталі?!

Згаджаемся адзін з адным. Плануем гэткае імправізаванае сацыялагічнае апытанне ў межах некалькіх выпускных класаў. Пытанне — адно: якой бачыцца будучыня Бацькаўшчыны нашым дзецям?

"Светлай і радаснай... Інакш і быць не можа. З эканомікай усё наладзіцца. Хоць і не ведаю як. Не дадзена, як гавораць, сярэднім розумам спасцігнуць тое, што зараз у нас "наверсе" робіцца. Няма жадання пакуль у палітыку лезці... Так, цудоўна ведаю, які заняпад зараз на Беларусі. Наркаты, алкаголікі, маладыя злачынцы. Маральнае і фізічнае выміранне. Усё гэта, натуральна, палухае. Але пратэставаць у нас забаронена, а патрабаваць волі — тым болей. Аднак не ўсё кепска! Толькі б не разпуціліца ва ўласных сілах і ўласнай геніяльнасці. Веру я, што ў сён-

каць яго трэба, марнуючы дарэмна дні, а проста жыць. Ламацца на гэтым, падаць, зноў падымацца, ісці далей, застаючыся самімі сабой. І не палухацца знячэўку ўласнага люстэркавага позірку: у ім хоць і пакамянелая, зашмальцованая гадамі, але ўласная праўда. Не чужая, не суседская — ўласная. І не баяцца позірку ўласных дзцяцей: у іх вачах — мы самі, наш працяг, няхай пакутлівы, з першага погляду незразумелы, але ў любым выпадку — шчаслівы. Відаць, толькі так. А Беларусь была, ёсць і будзе. Як адзіная ў свеце матуля, яна даруе нам усё: і абыякавасць, і валацужнасць па чужых дварах у пошуках рубля, і нават здраду. Яна будзе чакаць нас, як маці, і будзе да апошняга верыць, што мы вернемся. Шчаслівымі і дужымі, мудрымі і пяшчотнымі...

Перагортваем лісты вучнёўскіх сшыткаў, заглядаем ва ўласныя душы, радуемся, калі пазнаём сябе, сумуем, калі гэта не ўдаецца,

Не вераць у тое, у што верылі мы, спадзяюцца на тое, у чым мы даўно расчараваліся. Што ў гэтым благога? Адным словам, лепшыя яны за нас, разумнейшыя, больш сумленныя. Інакш і сэнсу ў жыцці няма...

А я ўжо не слухаю знаёмага настаўніка. Ягонае ды ўласнае словабудства дакучаюць. А мо крыўдна, што старэе? Усё, пра што так заўзятая спрачаемся ды разважаем, ужо было. І будзе. Як услед за непаўторным днём — заўжды тужлівыя зацемкі, за заняпадам — росквіт, за здрадай — ачышчэнне. А нашы дзеці... Яны, сапраўды, не нашая ўласнасць. Дзеці ідэі, дзеці сваёй ўласнай мары жыцця дастойна, па-людску. Калі так ужо камусьці пажадана — дзеці разбэшчанасці, безыдэйнасці, зусім іншай маралі... Наркатыкі, раннія злачынствы, ваяўнічыя нонканфармізм і маска знорчыстай абыякавасці. Малады народны фронт і Беларускі патрыятычны саюз... І ўсё насуперак не толькі нам, якія ў свой час таксама ішлі навобмацак, слухалі іншую музыку, спявалі іншыя песні і думалі не так, як нашы бацькі і дзяды. Усё насуперак яшчэ і сабе, бо надакучыла быць рабамі, марыянеткамі ў не вельмі чыстых руках махляроў-палітыкаў. І ўсяму гэтаму доўжыцца, пакуль жывём. І кожны раз бацькоўская думка-выснова, як пакутлівае першаадкрывальніцтва, мае дзеці — зусім не мае, я магу прапанаваць ім сваю любоў, але не свае думкі, бо думкі ў іх заўжды ўласныя, я магу паспрабаваць быць такім, як яны, але не дай мне Бог спрабаваць перабраць іх на свой капіл. Жыццё не вяртаецца назад нават на Беларусі, яна не спыняецца на ўчарашнім. І хто возьме на сябе адказнасць асуджана ці матывавана абвясціць васьм гэтага дзіцяці думкі, у якіх — і незагойны недавер, і крыўда, і вечны дакор нам, не вельмі разумным і зусім непрадбачлівым,

"Я не бачу святла ў канцы тунеля..."

"Кепска жывём! Хто вінаваты? Ды ўсе мы! Будучай Беларусі будзе кіраваць новы прэзідэнт. Магчыма, Пазняк, які ўпарта настроівае моладзь супраць цяперашняй дзяржаўнай палітыкі. Але ці ёсць гарантыя, што і ён не пачне здэкавацца з беднай дзяржавы? Ці ёсць гарантыя, што гэты кругаворот здрадніцтва на Беларусі не вечны? Відаць, гарантыя гэтую зможам даць Бацькаўшчыне толькі мы — маладыя... А раптам не здолеем, як і нашы бацькі?!"

"Беларусь на сёння амаль цалкам залежыць ад Расіі. А ў будучыню суседа я не веру. Кіруе расіянамі другі Брэжнеў, ды яшчэ і сільны да алкаголю. Беларусь, мабыць, і змагла б стаць на ногі самастойна, ды толькі няма ў нас ні газу, ні вугалю, ні нафты, а на трактарах і бульбе з нішчыміцы не выбрацца. Застаецца спадзявацца на нашага прэзідэнта, які, як мне здаецца, шчыра спрабуе дабіцца дабрабыту сваёй дзяржавы..."

"А я не веру свайму прэзідэнту! Няўжо ў тым, што мы жывём так кепска, вінаваты толькі народ, толькі мой тата і мая мама, якіх я амаль не бачу днямі, бо працуюць яны суткамі дзеля таго, каб я вылядала не горшай за іншых. Так, яны не маюць часу, каб выхоўваць мяне, каб гаварыць са мной па душах, каб пераконваць мяне ў тым, што чалавек нараджаецца не для пакут, а для шчасця. Дый непатрэбна мне ўжо гэта! Мо таму я такая благая? Але ведаю, што лепей за маіх бацькоў няма нікога ў свеце! Хоць і не здолеў яны зрабіць дзяржаву шчаслівай для ўсіх, хоць і пакутуюць яны, забыўшыся з-за пошукаў грошай на ўласнае прызначэнне, забыўшыся на саміх сябе..."

"Толькі цуд можа выратаваць Беларусь! Цікава, ці здольныя мы яшчэ на цуд?"
"Мы павінны ўсё рабіць для таго, каб была наша Беларусь сапраўды незалежнай. Не зробім, дык дзеці нашы нас проста не зразумеюць..."

Мы стаміліся. Мы моўкі курым. Нам не стае ўласнае душы, каб уабраць у сябе і зразумець хаця б крыху душы дзіцячыя. І ці маем мы увогуле на гэта права? Мы спрабуем быць такімі, як яны. Атрымліваецца кепска. Выходзім з сябе, і імкнемся зрабіць іх такімі, як мы. У выніку ў горшы бок мяняемся толькі самі. І вольны імправізаваўшая спроба сацыялагічнага апытання таксама яўна няўдалая. Бо проста немагчыма прыісці тут да нейкай адзінай педагогічнай высновы з пераканавымі лічбамі працэнтаў "за" і "супраць", з нейкімі супакаляльнымі псіхалагічнымі прагнозамі і рэкамендацыямі. Дый няма ніякага жадання.

На настаўніцкім стале — россып лісткоў і сшыткаў. Дзіцячыя душы, і ў кожнай, як у чыстым люстэрку — будучыня Бацькаўшчыны, будучыня нашых унукаў і праўнукаў. Мабыць, зноў памылковая, але ўсё ж — будучыня. Ці знойдзецца ў ёй месца для нас, для тых, каму зараз сорак, пяцьдзесят, хто не плануе сваіх памылак, але камусьці пастаянна іх робіць пры жыццёвым планаванні?..

Школьныя калідоры выбухаюць перапынкам, жыццярэдасна звяняць дзіцячым розгаласам. У нашу куркулку зняцка залятае расчыранелы і шчаслівы шасцікласнік Міколка. Той, у якога год назад вёў родную (Працяг на стар. 12)

Спрэчка з люстэркам

ПОЗІРК У БУДУЧЫНЮ БЕЛАРУСІ

сутаргава прачынаецца. Натужліва вуркоча "прамая кішка" ліфта, раз-пораз "выціскаючы" з сябе натапыраных ад холаду людзей на няўтульныя снежаньскія вуліцы...

У чарговы раз ён палухаецца імкліва-непазбежнага надыходу безлітаснага будня. "Чыставікі бяссонна, жыццё чарнавікі"... Задушаным птушанём перастае дрыжэць у руцэ электрабрытва.

І усё ж ён не стрымліваецца. Кленучы сябе, быццам знячэўку, падывае вочы. Час збянтэжана спыняецца. А ён застаецца сам-насам з тым, якому калісь з радаснай гатоўнасцю падпарадкоўваўся ўвесь свет, якому падуладна было ўсё, які любіў і кахаў, які верыў і прымушаў верыць, які жыў і дапамагаў жыць... Не дацягнуў, не вытрымаў, не змог, не здолеў... Ён застаецца сам-насам з уласным позіркам, у якім разгубленая недарэчнасць. Як пры сустрэчы з колішнім і адзіным сябрам, якому калісьці бяздумна і паспешліва здрадзіў... "Ты хто?" — "А ты?" — "Чалавек!" — "Дружа-а, калі ж гэта было!" — "Ды не, усё наладзіцца, усё вернецца..." — "Няўжо?..." Чыя з іх, небараква, праўда? Бясконца, безвыніковая спрэчка з люстэркам...

А суседні пакой "выстрэльвае" барабанным пошчакам вар'яцкай музыкі. Аніяк не ў такт пахмурным ранішнім думкам. Сын, лёгка развітаўшыся са сном, радуецца разам з магнітафонам чарговым ранку. Абрывае ўзаеманепараўменне! Ён, імгненна ўскіпаючы, ірве на сябе дзверы сынавай спальні. І зноў час напалохана спыняецца. А ён бачыць у вачах хлопца не страх (ох, як бы бацьку гэтага хацелася!), а здзіўленне і стомленую ўпартасць, які ў таго, што ў абрыдлым люстэрку. "Калі ты ўжо навучыўся разумець мяне, сын!" — ледзьве не з крыкам ірвецца ён у безнадзейную педагогічную бойку. Адказ — як абухом па галаве: "А сапраўды, бацька, калі ты мяне гэтак навучыўся?"

Звычайны дзень, у якім людзі баяцца люстэркаў, уласных дзцяцей, думак і мараў, пачынаецца. Колькі такіх дзён яшчэ ў Беларусі?

Новае стагоддзе вачамі дзцяцей: СПРОБА САЦЫЯЛАГІЧНАГА АПЫТАННЯ

Калісьці родная школа. Пакой-бытоўка, пераўтвораны мужчынамі-педагогамі ў куркулку. Снежаньскі ранні надвечорак. За дзвярыма — цішыня, бо першы ўрок другой змены даўно распачаў.

— Ну і што благога ў тым, што дзеці нашы нас іншым разам не разумеюць? — задзірыста прымае позу глыбакадумнага лектара знаёмы настаўнік. — безумоўна, дэфект у бацькоўскім выхаванні відавочны. Але і гарантыя пры ўсім пры тым стопрацэнтная, што хоць і наробіцца яны процімоу памылка, якіх і бацькі іхнія ў свой час вышэй галавы нарабілі, але выпраўляць іх насуперак усяму не так будучы. Сам ведаеш, няма чаго з імі спрачацца. Бо хіба ж будзець біцца з уласным ценем! Вучыць трэба, вочы на свет адкрываць, што б і здаралася — узаемапараўменне знаходзіць. Каб былі яны не проста разумнымі, якія ва ўсіх бедах толькі сябе абвінавачваюць, а сапраўды мудрымі, якія не абвінавачваннем займаюцца, а свой свет будуць. Упарта, мэтанакіравана, свядома.

— Ну дык твая праўда, — не задумваючыся, падхопліваю думку. — Старэе нацыя, усё больш хвароб яе апаноўвае, вымірае паціху. Забыўшыся на маладосць, толькі і робім, што з сабой не згаджаемся, уласныя больш на дзядзю перакладваем, пакутуем без меры і прычыны і іх да таго ж прывучаем. Рабская філасофія! Нічога канструктыўнага, стваральнага, адно самаразбуральнае спрэс. Дык мо варта ўжо і да дзядзю прыслухацца, якія неўпрыкмет за нас разумней-

няшніх ВДУ (а адукацыя ў нас, дзякуй Богу, еўрапейскага ўзроўню) вучыцца наш будучы прэзідэнт, прэзідэнт сапраўды незалежнай Беларусі..."

— Вось табе і пазітуй з канструктывізмам, — адкладваючы сачыненне-анкету, смеецца педагог. — Ніякіх чорных думак! Безумоўна, не ведае дзядзючына, як усё павернецца, але досыць упэўненая, што абавязкова да лепшага. Пераканана ў геніяльнасці свайго пакалення. Максімалізм, узведзены да паталогіі? Ды не, аптымізм, якога нам зараз гэтак не стае. Так што не спрачацца з гэтымі дзедзьмі трэба, а вучыцца ў іх, як жыццё радавацца. Нават такому, як на Беларусі нашай.

— А мо і не ў дзядзючыне справа? — заўзятая спрачаюся з настаўнікам. — Яна зараз — як люстэрка бацькоў сваіх. Верыць пакуль свята ў тое, у чым яны упэўнены. А свайго погляду яшчэ, відаць, і няма... А вось гэты, хлопеч, гледзі, занадта ўжо сумняваецца ва ўсім, з недаверам на свет пачынае пазіраць:

"Беларусь даб'ецца сусветнага прызнання. Але на шляху ўрада нашага і народа — мноства перашкод у дасягненні гэтай мэты. У нас зараз эканамічны крызіс..."

— І самае цікавае, спадар настаўнік, абзац гэты наш хлопеч рашуча закрэслівае, а ўзямен вось што піша:

"Лічу, што Беларусь знікне з палітычнай карты свету. Сённяшняе наша эканамічнае становішча жаслівае. Куды коцімся? У якой краіне свету такое магчыма: людзі цэлы дзень праводзяць у чарагах за яйкамі? Беларусь сканеа з-за ўласнага раўнадзюшча і кваласці. А яе "галоўны памочнік" — Расія — таксама ў безнадзейным крызісе..."

— Дык у крызісе, напэўна, і сям'я хлопца гэтага, — нястомна разважае спадар настаўнік. — У нас колькі людзей, столькі і ўяўленняў аб будучыні Беларусі. Шкада, але раўнапраўна існуюць побач і дзяржава Лукашэнка, і твая, і мая, і дзяржава вось гэтага хлопца, у якую ён не верыць, бо ўпарта пакуль не верыць у сябе. І гаворку зараз трэба весці не столькі пра дзядзючыных, колькі, вобразна кажучы, пра дзядзю ідэі. Колькі разоў мы ўжо згаджаліся, што ідэі гэтай, нацыянальнай ды агульнай, — проста няма. Толькі персанальныя ды і тыя не ў кожнага. Вось і стракатаецца ў асэнсаванні шляху да свайго кроўнага... Згодны, дзеці — наша люстэрка, але да таго часу, пакуль укладваем мы ў іх толькі ўласнае, толькі шчырае, выпактаванае, а не скрадзенае цішком пачуццё годнасці ў адваротным выпадку ў адной сям'і жывуць-не ўжываюцца бацька-нацыяналіст, жонка-манархістка з камуністычным ухілам, дачка-сябра рускага нацыянальнага адзінства ды яшчэ цешча ў даважак - прыхільніца прэзідэнта, шчырага ды ўсенароднаабранага... І ў гэтым таксама свой сэнс. Усё ідзе, як наканавана. А выжывае душой і духам толькі той, хто хоча застацца чалавекам...

Анкеты... Анкеты... Анкеты... Стандартныя аркушы паперы, вырваныя з вучнёўскіх сшыткаў лісткі... Дзіцячы почырк. Там-сям — памылкі... не, пакуль, бадай, не жыццёвыя — арфаграфічныя. І зусім не яны прыцягваюць нашу ўвагу... Катэгарычныя надпісы "Жыве Беларусь!", нават паспешлівыя малюнкi бел-чырвона-белага штандара. На адным аркушы — гарачая падтрымка сённяшняй дзяржаўнай палітыкі, на другім — яе катэгарычнае непрыняццё. Але з кожнай старонкі — люстэркам мы: аднолькавыя і непалодныя, катэгарычныя і няўпэўненыя, жыццярэдасныя і самотныя. Гледзім на сябе і спрачаемся самі з сабой, хоць і няма ў гэтым аніякага сэнсу. Ды — што з сабой зробіш? Спрэчка паміж бацькамі і дзедзьмі спрадвечная і бясконца, і пошук ісціны яе — як пошук сэнсу жыцця. Але ж, відаць, не шу-

Каваль Сілуян, Багуслава, Хлеўнік і іншыя

"Адвечны водгук
праўды, волі"

30 лістапада ў Доме літаратара адбыўся вечар, прысвечаны 75-годдзю паэмы Якуба Коласа "Новая зямля". Ладзілі яго літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа і Саюз пісьменнікаў.

У вечары прынялі ўдзел дырэктар музея Якуба Коласа Зінаіда Камароўская, пісьменнік Анатоль Жук, спявак Іван Краснадубскі, літаратуразнавец Міхась Мушынскі, заслужаная артыстка Беларусі Таццяна Мархель і інш. Прысутнічаў і Міхась Канстанцінавіч Міцкевіч, сын песняра, а вяла вечар пісьменніца Вольга Іпатава. Усе яны гаварылі пра "Новую зямлю", пра яе значэнне ў нашай літаратуры і жыцці.

М.Мушынскі так сказаў пра "Новую зямлю": "Гэта кніга гаворыць нам аб мінулым і малое будучае". А.Жук адзначыў, што гэтая паэма — філасофія жыцця і смерці, філасофія прыроды.

Шмат гаварылі і пра самога стваральніка неўміручага твора беларускай літаратуры. Т.Мархель так сказала пра Якуба Коласа: "Якуб Колас ёсць тое, што мы нясем у сваіх сэрцах".

Цудоўна выступіў самадзейны артыст Язеп Гарэцкі; які з непаўторным запалам чытаў урывак "Дзядзька-кухар".

А ў заключэнне вечара перад глядачамі выступіў ансамбль "Мінскі гармонік", які яшчэ раз падкрэсліў святочны настрой ва ўсёй зале.

Мне і маім аднакласнікам надоўга запомніцца гэты вечар. І неаднойчы на ўроках беларускай літаратуры будзем прыгадваць словы выступоўцаў, цытаваць радкі бессмертнай паэмы.

Алесь ГАРБАЦЭВІЧ,
вучань 98-ай школы горада Мінска
Фота Сяргея ЛУК'ЯНАВА

А ў "Здабытках"...

"Здабыткі" — так называецца зборнік, якому дае жыццё Нацыянальная бібліятэка Беларусі. Нядаўна пабачыў свет яго трэці выпуск. Змест склалі матэрыялы секцыі "Гістарычныя кнігазборы Беларусі" Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі "Бібліятэка ў сучаснай інфармацыйнай прасторы", прысвечанай 75-годдзю НББ, што была праведзена 24 кастрычніка 1997 года. Паколькі шырока пра работу гэтага даследчыцкага форуму не паведамлялася, ёсць падставы падрабязней спыніцца на гэтым выпуску "Здабыткаў".

Матэрыялы, змешчаныя ў ім (а гэта даклады і паведамленні, якія былі прачытаны на секцыі), тычацца праблематыкі дакументальных помнікаў на Беларусі, тэарэтычных пытанняў кнігазнаўства, гісторыі кнігі і бібліятэк і іншых пытанняў.

Уваўленне аб змесце можна атрымаць па назвах матэрыялаў. Адкрываецца выпуск дакладам загадкава аддзела рукапісаў, рэдкай кнігі і старадрукаў НББ Т. Рошчынай "Бібліяграфічная рэканструкцыя беларускіх гістарычных кнігазбораў". Далей ідуць матэрыялы: "Кніжныя зборы Радзівілаў". Гісторыя даследаванняў у Польшчы" З. Ярашэвіча-Пераслаўцава, "Калекцыя "Бібліятэка Нясвіжскай ардынацыі Радзівілаў" у фондах Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь" В. Герасімава, "Экслібрсы бібліятэкі Нясвіжскай ардынацыі Радзівілаў у фондах ЦНБ НАН Беларусі" А. Стэфановіча, "Старажытныя славянскія кнігі з бібліятэк Беларусі" В. Пуцко, "Кніжныя зборы Супрасльскага Благовешчанскага манастыра (XV—XIX стст.)" Л. Шчавінскай і Ю. Лабінцава.

Зацікаваць як знаўцаў, так і аматараў літаратуры і матэрыялы: "Да гісторыі кнігазбору Пусліўскіх" В. Шоцік, "Кніжная культура Веткі" С. Лявонцэвай, "Мінскія кнігазборы XIX стагоддзя" Л. Жоўнар, "Міхась Мясешка і яго бібліятэка" В. Скалабана, "Раскрываючы дужкі..." Пра кнігазбор Кастуся Езавітава" А. Каўкі, "Аўтографы і дароўчыя надпісы на кнігах з даваенных фондаў аддзела беларускай літаратуры Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі" Л. Сільновай...

Даўно не надаралася напаткаць такую цікавую кнігу казак. Купіў яе дзецям, але перагарнуў старонку-другую і — захапіўся сам, неўпрыкмет прачытаў ад пачатку да канца. І дзеці засталіся ў захапленні і паклілі кніжку Георгія Марчука "Чужое багацце" (а гэта пра яе гаворка) на паліцу сваіх найбольш любімых. І невыпадкова. Г. Марчук, які даўно працуе ў гэтым жанры (дагэтуль выйшлі кнігі "Жылі-былі дзед Васільчык і баба Кацярына", "Казкі", шэраг п'ес-казак сталі спектаклямі), добра ведае псіхалогію малых, а яшчэ — добра разумее законы жанру. Як вядома, любая казка (і народная, і так званая аўтарская) толькі тады прыцягне ўвагу, калі яна мае дынамічны, займальны, з нечаканымі паваротамі сюжэт, а да ўсяго ў ёй ёсць і героі, якія сваім знешнім выглядам і сваімі паводзінамі, характарамі не падобныя на іншых.

З шэрагу такіх персанажаў — Хлеўнік з казкі "Каваль Сілуян і злы дух". Праўда, паколькі дзеянне ў творы адбываецца ў наш час, "у вёсачцы за Давыд-Гарадком, удалачы-

ні ад вялікіх гарадоў, аэрадромаў і вакзалаў... за сямю лясамі, трыма балотамі, куды не выдуць мінская, кіеўская і варшаўская дарогі..." дык і Хлеўнік, хоць і жыў у хляве, але "ў асобным пакойчыку з ложкамі і тэлевізарам". А ў астатнім ён вельмі падобны на ўсіх адмоўных герояў, з якімі дзеці добра знаёмы па іншых казках: не любіў мыцца і стрыгчыся, заўсёды быў незадаволены нечым, насіў пры сабе розныя ключы, замкі. І, канечне ж, хацеў разбагацець.

Багатая фантазія падказала Г. Марчуку і яшчэ аднаго арыгінальнага персанажа — "незнаёмага з чужым імем Буфо". Гэты дык Хлеўніка ва ўсім абышоў! Бо калі Хлеўнік — нягоднік, так бы мовіць, мясцовага значэння, дык Буфо — з больш шырокім размахам дзейнасці. Каб разбагацець, ён абячае тым, хто паверыў яму, паездку за мяжу: ці то ў Амерыку, ці то ў Канаду. Не абышлося ў творы і без традыцыйных персанажаў — Каровы, Каня, Авечкі, Казы. А сюжэт — надзіва выйгрышны. Станоўчыя героі, а імі найперш з'яўляюцца каваль Сілуян і яго ка-

ханая дзяўчына-сірата Багуслава, трапляюць у самыя неверагодныя сітуацыі, а правільнай пасткі, якія раз-пораз расстаўляюць на іх шляху Буфо і яго памагаты Хлеўнік.

Казка "Каваль Сілуян і злы дух" нясе ў сабе важны выхаваўчы момант. Знаёмчыся з творам, юныя чытачы пераконваюцца, што толькі ў добрым хаўрусе і згодзе можна перамагчы зло і падман, а дзейнічаючы рашуча, смела — выйсці пераможцам з самых складаных варункі. Г. Марчук менш за ўсё схільны быць дыдактычным, ён перш за ўсё выступае ў ролі старэйшага таварыша і настаўніка. І ён жа, зразумела, не абмінае магчымасці правесці асноўную думку, што становіцца ў казцы свайго роду ідэяй: абагульняючы сэнс набывае вобраз замка шчасця, ключы ад якога трэба хаваць. Імі спрабуюць завалодаць Буфо з Хлеўнікамі! не без поспеху, але — нядоўга цешацца сваёй удачай.

Тэматычна блізкая гэтай казцы і тая, што дала назву кнізе. Праўда, у гэтым творы, у параўнанні з першым, часавыя паняцці больш змешчаны. З аднаго боку — усе атрыбуты

"Рабі тое, што сёння патрэбна людзям"

Герой восьмага нумара "Крыніцы" — канечне ж, У. Дамашэвіч. Сцвярджаючы гэта, не збіраюся прымяняць значнасць індывідуальнасцяў іншых аўтараў, прадстаўленых на яе старонках. І ўсё ж найперш — У. Дамашэвіч. Ён з тых літаратараў, хто і ў так званыя "застойныя часы" смела рэзаў праўду-матку ў вочы, не зважаючы на чыны і пасады, адстойваючы беларускасць, змагаючыся за Беларусь. І вось прыйшла ў "Крыніцы" чарга і да Уладзіміра Максімавіча паўстаць ва ўвесь творчы, а мо правільней сказаць — грамадзянскі рост.

У гэтым ўпэўніваешся ўжо, знаёмчыся з гутаркай Л. Галубовіча з У. Дамашэвічам. Абодва суб'ектныя выглядаюць годна. І пытанні — не аб "езджаных", і адказы адпаведныя, якія нярэдка ператвараюцца ў, няхай і кароткі, маналог: "Я ўсё жыццё пратэставаў супраць няпраўды і несправядлівасці, гэтую рысу ў перадаваў і героям сваіх апавяданняў і аповесцяў. Мо гэта часам патанала ў награвашчванні бытавых рэаліяў, дэталю другога плана, але ў аснове ў мяне — пошукі дарогі да праўды, асуджэнне гвалту над чалавекам, супраціўленне гэтаму гвалту, асуджэнне яго як ганебнай з'явы чалавечага жыцця. А калі браць шырэй, то задача літаратуры — абуджаць у чалавеку ўсе лепшыя пачуцці, ачышчаць яго душу ад бруду, ад усіх цяжкіх грахоў і хваробаў, якімі хварэе і доўга будзе хварэць чалавек. Некаторыя кажуць, што літаратура нічога не павінна, але я з гэтым не згодзен. Раз ты стаў пісьменнікам, дык не патраць свой дар на глупства, на дрывдушкі, на падманкі, а рабі тое, што сёння патрэбна людзям. А ім патрэбна разумнае, мудрае слова, якое памагала б жыць, працаваць, бачыць далей і глыбей".

А як У. Дамашэвіч рабіў тое, што "сёння патрэбна людзям", відаць з тэкстаў яго выступленняў у абарону беларускасці. Першае з іх мае назву "Гутарка з блудным сынам" і адбылося яшчэ ў кастрычніку 1968 года на пленуме СП БССР. Змешчаны таксама выступленні на 1X з'ездзе пісьменнікаў Беларусі 24 красавіка 1986 года (у перакладзе на рускую мову было паслана разам з лістом тадышняму Генеральнаму сакратару ЦК КПСС М. Гарбачову), на пленуме СП БССР у красавіку 1987 года і на X з'ездзе пісьменнікаў 25 красавіка 1990 года. Заклапочаны роздум пісьменніка-грамадзяніна ахоплівае перыяд у больш чым 30 гадоў. Канечне, на прамовах ляжыць адбітак свайго часу. Для прыкладу, у 1968 годзе У. Дамашэвіч, выказваючы заклапочанасць станам беларускай мовы ў рэспубліцы, не мог не апелляваць да "кіруючай сілы" — кампартыі, уносячы ў свае развагі як бы карэктывы: "Відаць, у нас уся беда ў тым, што ёсць пэўная катэгорыя людзей, якія не толькі "ідуць" у нагу з сучаснасцю, але і, як бы сказаць, "апярэджваюць" яе. Яны гатовыя спешным маршам ісці ў камунізм і, беззумоўна, гаварыць па-руску. Бо што ты за

камуніст, калі ты гаворыш на нейкай другой мове?.. Мне здаецца, што адно і другое вельмі добра можна спалучыць: быць адначасова рускім і камуністам, палякам і камуністам, беларусам і камуністам. Больш таго, нацыянальная адзнака, як паказаў час, застаецца трывалейшай: кітайцы не перасталі быць кітайцамі, аднак яшчэ невядома, ці яны камуністы". І гэтаксама У. Дамашэвіч не мог не спрабаваць пазнаёміць са сваімі развагамі М. Гарбачова. Выкарыстоўваў любую мажлівасць, каб дайшло да вышэйшых інстанцый тое, што болей адзывалася ў сэрцы, не дала спакою. Але ці быў пачуты?! Пачуць дык пачулі, ды, зразумела, не так, як хацелася б. А ў выніку асобныя творы У. Дамашэвіча, каб стаць кнігай, у выдавецтве чакалі сваёй чаргі добры дзесятак гадоў. Ды і словы ў абарону беларускай мовы, калі і былі пачуты, дык толькі тымі, хто ў гэты час знаходзіўся ў зале. Ды і сярод калег-пісьменнікаў былі ахвочыя здзівіцца: маўляў, і навошта яму ўсё гэта трэба, дзівак-чалавек! А гаворкі аб тым, каб выступленні былі апублікаваны, і ісці не магло. Больш таго, яны, за рэдкім выключэннем, не падаваліся і ў перакладзе ў справяднае са згаданых мерапрыемстваў.

Воблік У. Дамашэвіча — пісьменніка, грамадзяніна, чалавека — паўстае са сведчаннем тых, хто яго добра ведае, ці тых, хто дзякуючы Уладзіміру Максімавічу атрымаў падтрымку, калі на шляху ў літаратуру рабіў першыя крокі (У. Дамашэвіч, як вядома, даў пуцёчку ў літаратуру многім сёння вядомым пісьменнікам). Характэрныя назвы загадкі: "Беларус", "Рэдактар", "Адзінаборац з пльіну", "Чалавек", "Чалавек як твор", "Годнасць". Пішуць пра У. Дамашэвіча Л. Галубовіч, А. Федарэнка, Ю. Станкевіч, А. Наварыч, Г. Шупенька, С. Андрэюк. Як, у сувязі з гэтым, не пагадзіцца з С. Андрэюком: "Увогуле ж у асобе Дамашэвіча мы бачым шчаслівае яднанне чалавечага і творчага лёсу, рэдкую духоўную цэласнасць. Творчасць ягоная, яе ідэі пацверджаны жыццём. Любоў да Радзімы, да людзей, сумленнасць, прынцыповасць, шчырасць заўсёды цаніліся і цэнныя і ў жыцці, і ў літаратуры".

З "замежнікаў" у нумары найперш прыцягвае ўвагу Ш. Бадлера. Зноў жа — з развагамі пра яго і з перакладамі з кніг "Краскі зла" і "Маленькія паэмы прозай". У некалькіх радках скажаць пра Ш. Бадлера — па сутнасці, нічога не скажаць. Таму застаецца зазначыць, каб зацікавіць недасведчанага чытача, што гэты французскі паэт — з шэрагу творцаў, без якіх цяжка ўявіць сучасную літаратуру. І тады, калі ён пісаў (зямны шлях Ш. Бадлера абмежаваны 1821—1867 гадамі), і цяпер, калі з часу жыцця яго мінулае столькі гадоў...

Дзень сённяшні, вяртанне да вытокаў, да гістарычнай памяці праз прызму народнага святаўспрымання — у паэме В. Яраца "На крохкай крызе". Паэт, задумваючыся над

жыццём, па-свойму разважае пра лёс Бацькаўшчыны:

*Здалося ў сне майм: то крыгай
дрогкай, крохкай,
якой праз ноч плыву, праз боль людскі,
Айчыны светлы зруб
льшчэ без даху, крохкай
нясе пад ветрам пльінь.*

У акіяна які?
Пра лёс Беларусі, але і пра лёс усёй
Зямлі, чалавецтва:

*Здалося ў сне майм:
то крыгаю Зямля ўся
плыве ў сусвеце-космасе
без меж-граніц.
На мове на сваёй і я ў любові кляўся
ёй — хлебнай — у палях,
ёй — рыбнай — ля крыніц.
Здалося ў сне майм: той крыгай
крохкай, дрогкай
плыву праз ноч нявер'я
ў свет ранішні святла,
дзе чырвань неба шчодрай
густых праменьняў гронкай
ахрысціць чалавека.*

Хмурыны зняўшы зла.
З аповесцю-мрояй "Горад на востраве
сноў" выступае Г. Багданава. У Арлоў знаёміць з адным з прадстаўнікоў беларускай эміграцыі І. Касяком, якога чытач ведае па кнізе "Беларусь учора і сёння", напісанай разам з Я. Найдзюком. У "Крыніцы" ж прапа-
нуюцца два першыя раздзелы з кнігі І. Касяка
"З гісторыі Праваслаўнай царквы Беларускага народа".

Часопіс распаўсюдзіў даволі арыгінальную анкету: "Адзін дзень майго жыцця: 14 траўня". Засведчыць, чым быў гэты дзень памяты (ці звычайны) у іхнім жыцці, знайшлося нямаля ахвочых. Змешчаны апаведы А. Каско, Л. Рублеўскай, В. Яраца, В. Акудовіча, З. Дудзюк, Р. Тармоў-Мірскага (вершаваны), Н. Мацяш, Я. Гучка, В. Шніпа, В. Жыбуля, З. Вішнёва, Дз. Падбярэзскага, С. Мінскавіча, А. Станюты. Адказы, зразумела, розныя. Розніцца яны і памерам, а галоўнае — зместам. Ёсць звычайныя сведчання, ёсць спробы публіцыстычных разваг, нярэдка прысутнічае роздум над жыццём, сітуацыяй у краіне ўвогуле — і гэта апраўдана, нельга ж асобны дзень цалкам выхаліць з пльні паўсядзённасці. Аднаму з аўтараў пасля пісьменніцкага з'езда нават прысніўся новы старшыня Саюза пісьменнікаў У. Някляеў разам з І. Лучанком. Знаходзіць гэты аўтар усяму і пэўнае вытлумачэнне: "выпіваць трэба менш..." Магчыма, і так. Па сабе мяркую. Гэтыя развагі пісаліся пасля чарговага пасяджэння рады Саюза беларускіх пісьменнікаў, на якіх абмяркоўвалася кандыдатура новага рэдактара "ЛіМа". Дык чамусьці мне не прысніўся ні цяперашні галоўны, ні новы. Відаць, таму, што апошнім часам амаль не п'ю.

Антось Нічыпарук

Ад бабруйскіх "Известий..."

Споўнілася 80 гадоў бабруйскай гарадской газеце "Бабруйскае жыццё" — адной са старэйшых газет на Беларусі.

Першы нумар яе, тады "Известий Бабруйскаго Революционного комитета (Ревкома)", з'явіўся 28 лістапада 1918 года, калі горад быў вызвалены ад кайзераўскіх акупантаў. Пазней "Известия..." сталі "Камуністам". Акурат на гэты час і прыпадае актыўнае жыццё перыядычнага выдання, што прыкметна вылучалася сярод іншых. Менавіта бабруйскі "Камуніст" вялікую ўвагу надаваў прапагандзе літаратуры, часта змяшчаў на сваіх старонках творы паэзіі і прозы. І гэта невыпадкова.

У рэдакцыі ў розныя гады працавалі Сяргей Грахоўскі, Васіль Вітка, Рыгор Лынькоў, Юрка Лявонны, Барыс Мікуліч, Хвядос Шынклер... Але самая яркая літаратурная "старонка" ў жыцці "Камуніста" звязана з імем Міхася Лынькова.

У 1925 годзе Міхась Ціханавіч пачаў працаваць адказным сакратаром рэдакцыі "Камуніста" (тады газета з'яўлялася бабруйскай акруговай), а потым стаў намеснікам галоўнага рэдактара. У 1928 годзе М. Лынькова прызначылі галоўным рэдактарам. На гэтай пасадзе ён знаходзіўся тры гады.

Менавіта ў гэты час ярка раскрыліся яго арганізатарскія здольнасці. М. Лынькоў прыклаў нямала намаганняў, каб дапамагчы ўвайсці ў літаратуру аўтарам, якія на той час толькі пачыналі свой творчы шлях. Гэтаму спрыяла не толькі тое, што "Камуніст" ахвотна прадстаўляў ім свае старонкі, а і з'яўленне неўзабаве літаратурнага дадатку "Вясна". Працавала ў Бабруйску і акруговае філія вядомай літаратурнай арганізацыі "Маладняк".

Увогуле, калі пагартаць камплекты "Камуніста" за многія гады, няцяжка знайсці на старонках газеты імёны Платона Галавача, Аляксея Зарыцкага, Алеся Жаўрука, Міколы Аўрамчыка, Пімена Панчанкі і іншых пісьменнікаў. Працягвала газета сваё жыццё і ў гады Вялікай Айчыннай вайны — тады яна называлася "Бабруйскі партызан", а рэдагаваў яе Сяргей Крамнёў.

Цяпер калектыў узначальвае журналіст Аляксандр Дземідовіч. Не забываючы аб добрых традыцыях, выданне імкнецца паранейшаму заставацца патрэбным чытачу, што, па праўдзе кажучы, у наш час зрабіць не так і проста. Ды да цяжкасцяў газеце не прывыкаць.

Н. К.

Радкі, нашаптанья песам

Бадай, няма ніводнага паэта, які б не прысвяціў хоць колькі пранікнёных радкоў роднай прыродзе і ў прыватнасці лесу. Што гэта так, вырашыла даказаць "Беларуская лясная газета", адкрыўшы на сваіх старонках рубрыку "Пазычаныя анталогія". З вершаў, якія друкуюцца пад ёй з нумара ў нумар вось ужо на працягу года, можна і сапраўды скласці цэлую лясную анталогію паэзіі. Сярод імёнаў, прадстаўленых за гэты час чытачам газеты, — Якуб Колас, Аркадзь Куляшоў, Максім Танк, Мікола Хведаровіч, Еўдакія Лось, Васіль Зуёнак, Сяргей Законнікаў, Сцяпан Гаўрусёў, Алесь Письмяноў, Уладзімір Някляеў, Сымон Блатун, Юрась Свірка і многія іншыя.

Акрамя таго, пазычаныя і прازیчныя творы чытачоў змяшчаюцца на штомесячнай літаратурнай старонцы "Дуброва".

Такая ўвага "Беларускай лясной газеты" да літаратуры невыпадковая, бо галоўным рэдактарам выдання з'яўляецца член Саюза беларускіх пісьменнікаў Анатоль Зэкаў.

Сяргей БЯРНАЦКІ

У падарунак — бібліятэка

Дзень маладзёжнай прэсы прайшоў у Мар'інай Горцы і Пухавіцкім раёне. Арганізавалі цэлы шэраг мерапрыемстваў Дзяржаўны камітэт па справах моладзі Рэспублікі Беларусь, газеты Чырвоная змена і "Переходный возраст".

Сярод іншых падзей — і перадача бібліятэкі беларускай літаратуры вучням СШ № 2 г. Мар'іна Горка. Каля 200 кніг сабрала газета "Чырвоная змена" пры дапамозе выдавецтваў "Мастацкая літаратура" і "Юнацтва". Многія зборнікі паэзіі, прозы — з аўтаграфамі пісьменнікаў. Свой унёсак у фарміраванне дабрачыннай бібліятэкі зрабіла і кніжнае выдавецтва "Пейто".

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Генадзь БУРАЎКІН

"На чым трымаецца жыццё?"

Калі ў маіх вершах знайсці
Вы раптам захочаце тое,
Чаго не бывае ў жыцці, —
Адкіньце жаданне пустое.

Я проста збярог між лістоў,
Як памяці светлай закладкі,
Засохлыя кветкі гадоў
І мар незавялыя згадкі.

Я проста паклікаў з вясны
Наш бэзавы вецер ліловы,
Яшчэ не забытыя сны,
Яшчэ не сказаныя словы...

Я вас не абражу маной,
Не ўражу фантазіяй смелай.
Было гэта з вамі,
Са мной
Ці ў нашай душы набалелай...

Ці памудрэў,
Ці проста пастарэў,
Але на ўсё вакол
Гляджу іначай.
Здаецца,
Гэткай зеляніны дрэў
Яшчэ ніколі я ў жыцці не бачыў.

Здаецца,
Гэткіх звонкіх салаўёў
Яшчэ не чуў за хатаю ў ажыне
І босых ног так мякка не калоў
На абраслай ранішняй сцяжыне.

І жураўлёў такіх не чуў яшчэ.
Што небасхіл прашылі шэрай ніткай.
І, нібы залацінкі,
Не блішчэў
Халодны жвір на дне рачулкі плыткай...

Вось і павер каму,
Што сапраўды
Час глушыць дзівы,
Як абшывы лямцам.
Ідуць і не спыняюцца гады,
А сэрца не стамляецца здзіўляцца.

Павел САКОВІЧ

Восеньскае лета

Кожны дзень дажджы, вятры,
Смерч пранёсся спусташальны...
Шпак слявае да пары
Сумна так і развіталына.

Лета хтось як падмяніў.
Можна, чорт — махляр адпеты?
Ці натхніны Бог стварыў
Гэта восеньскае лета?

Мрой закаханых

Поўня яблыкам раптам абвернецца,
Спакушальным такім з даўніны...
Закаханым аж проста няцярпіцца:
З поўні ў час салаўіны, начны
Прагны позірк не зводзяць яны...

Тра планы

Што вечар у марах і ў планах
Сваіх перад сном я жыў.
Нібыта салодкім туманам
Мне кружаць яны галаву.

Здаецца, слаўным я стану
І мне пашанцуе ўсур'ез...

Не судзіце залішне строга
Ні бацькоў сваіх, ні дзяцей.
Папытайцеся лепш у Бога —
Праўду ўведаць яму прасцей.

Папрасіце ягонаў ласкі,
Каб дазволіў на нейкі міг
Зазірнаць без старонняй падказкі
У душу сваякоў сваіх,
Зноў пачуць іх кожнае слова,
Разгадаць кожны жэст і пагляд —
І сябе ацаніць сурова,
Зразумеўшы ўсіх іх надрад.

І няхай вам не выстудзіць сэрцы
Час бязлітасны і глухі.
Моўчкі родным сваім паверце
І даруйце ім нашы грахі...

У майстэрні Леаніда Шчамялёва

...А я ні пра Галгофу,
Ні пра церні
Не ўспомніў нават,
Калі з чорных рам
Святло святое
Хлынула ў майстэрні
І я паверыў,
Што майстэрня —
Храм.

І я стаяў,
Шчаслівы і вясёлы,
Нібы паломнік пасярод зямлі.
І недзе блізка
Лёталі анёлы.
І побач
Шаты райскія цвілі...

Гатовы быў я
Майстру памаліцца,
Паспавадацца,
Быццам святару,
Бо з дрэва спасціжэння таямніцаў
Счышчае ён будзёнішчыны кару.

У грэшным свеце ён
Святлом
Патроху
Выводзіць цемры ліпкую паршу.
А церні ўсе
І вечную Галгофу
Забраў сабе ў збалелую душу.

Лішчанская леснічоўка

Ці салоўка каля весніц шчоўкне,
Ці ўпадзе на ганак яблынь белы, —
І не варухнецца леснічоўка —
Сухапутны поеў карабелы.

Тут усё ідзе адвечным ладам,
У суладдзі з небам і зямлёй:
Звоняць пчолы над прасторным лядам,
Пахне вецер цёплаю смалой.

Тут вавёрка ўрані
На сасонцы
Правярае схованкі свае,
Гулць і не спыняюцца гады,
Тэлеграмы сонцу
Кожны божны дзень перадае.

Ды толькі назаўтра — ці ўстану?
Мо ўжо спланаваны мой лёс?

Цікава ўсё ж...

Чаго на гэтым свеце ні было:
Сустрэч, бясед, вяселляў і памінак...
Жыццё таропкаю хадой прайшло.
Цікава ўсё ж: чаго ў ім не было?

Радасць, гнеў і сум глыбокі,
Страты боль — я ўсё адчуў.
Перажыў хлусню, напрокі —
Лёс нічым не абмінуў.

Мне ўсяго хапіла, толькі...
Век — як дзень той прамільгнуў.

Спатканне

Здаецца мне, што ўжо аднойчы
Мы з ёй страчаліся было,
Калі раптоўна сярод ночы
Мне сэрца болям анякло.

Я з ёй спатканняў не шукаю,
Ды ўсё ідзе само сабой...
Відаць, памалу прывыкаю
Да надакучлівай старой.

А калі апошні філін змоўкне,
Загарацца зоркі ў сіняве,
У начным тумане леснічоўка
На сустрэчу з вечнасцю плыве.

Гэты свет, здаецца, збіўся з трыпу:
Бляск рэкламы,
Мітульга машын...
Хочацца ўцячы хутчэй з натоўпу,
Адпачыць у векавой цішы.

Каб вакол —
Ні пляжаў,
Ні атэляў,
Ні вакзалаў з шумнай мітуснёй,
Каб цябе ні радыё, ні тэле
Не глушылі джазам і хлуснёй.

Дзе знайсці той астравок спакойны,
Той прытулак мудрай цішыні,
Дзе маўчаць і зоркі, і іконы,
І праклёнаў не чуваць ані?

Ды навокал —
Крыкі і грывоты,
Танкі,
Самалёты,
Караблі...
І мы ўсё бяжым да адзіноты —
Аж да той, апошняй,
Што ў зямлі...

І ў задуменні вечаровым,
І ў дзённым клопаце сваім
Заўсёды быў я з родным словам,
Нідзе не разлучаўся з ім.

Калі яно са мной дружыла,
Я шчаслівейшы быў з людзей,
І хмельна кроў бурліла ў жылах,
І песня рвалася з грудзей.

Калі ж яно ўва мне змаўкала
І аддалася на міг,
Я халадзеў душой завялай
І быў няшчасны і нямы...

Яно, як сонца,
Без спачыну
Свяціла ўсім маім гадам...
Дык як жа я яго пакіну?
Дык хіба ж я яго прадам?..

Ты задаеш мне
Зноў і зноў
Наіўныя пытанні:
"На чым трымаецца жыццё?"
— На працы і каханні.

На вечным клопаце зямным,
Што ў людзі кліча ўранні,
І на цяжкім тваёй тваёй,
І на маім чаканні.

На вернай дружбе,
На сям'і,
На юным парыванні,
На вейках стомленых тваіх
І на маім дыханні.

На аблачынцы ў сіняве,
На ветаху ў тумане,
І на тваёй скупой слязе,
І на маім маўчанні...

Такі няхитры мой адказ
На ўсе твае пытанні:
"На чым трымаецца жыццё?"
— На працы і каханні...

Яна здаецца мне не злою,
А проста змучанай, як я:
Стаіць задумліва з касою,
Бліскачай, доўгай, ды не з тою,
Што мела любяча мая.

Радня пільнуе нас увішна,
Ды перашкодзіць нам наўрад,
Бо там, дзе двое, трэці лішні...
Прызначу стрэчу ёй пад вішняй,
Калі сасню бацькоўскі сад.

Асенні матыў

Сумны ранак і ціск паніжаны...
Дождж і вецер адны на двары...
І, нібы прызыўнік пастрыжаны,
Клён ля брамы стаіць — вартавы.

Ластаўка

Калі ты ў маі прылятала,
Я слухаць з раніцы любіў,
Як ты удзячна шчабятала,
Што пад страху сваю пусціў.

Няўжо ты, мілая, не знала,
Што ўсё наадварот было:
Маю душу ты сагрвала
І брала пад сваё крыло!

ТРИ АБРАЗКИ

Наказ сыну

Не падабаюцца нешта мне адносіны, якія склаліся ў класе, дзе вучыцца мой старэйшы сын-пяцікласнік. Кожны дзень то бойкі, то нейкія разборкі. Нібыта не дзеці тучаца, а нейкія мафіёзі. Мой сын таксама амаль штодня прыходзіць дахаты то з разбітым носам, то з падранаю кашуляй. Няма спакою нам, бацькам, з нашымі нашчадкамі! А пра класную кіраўніцу і гаварыць няма чаго. Ёй патрэбна малако прапісаць за школьныя ўмовы працы. І галоўнае, што ні бацькі, ні тым больш класная ніяк не могуць знайсці прычыну такіх паводзін нашых дзяцей. Калі я пачынала распытваць сына, з якой нагоды яму сёння зноў расквасілі нос, аказвалася, што і прычыны ніякай не было. Сын не мог нічога растлумачыць. І не таму, што нешта ўтойваў ад мяне, а проста таму, што распавядаў не было аб чым, ні сын, ні ягоны крыўдзіцель не ведалі, чаго яны б'юцца.

І вось, седзячы неяк у фатэлі і ў чарговы раз рамантуючы сыну падручную кашулю, раптам мяне, як кадрун, "асяніла": ці не завёўся ў сынавым класе нехта шэранькі і непрыкметны, на каго ніхто ніколі не звяртае ўвагі? І гэты нехта, сам заўсёды застаючыся ў ценю, паціху падкідае сваім аднакласнікам зярняты разладу. Прытым робіць гэта так паймаўска, што тыя ягоныя аднакласнікі сварача адзін з адным штодня і самі не ведаюць, а што гэта яны робяць. А ён, гэты нехта, сядзіць сабе ў куточку і ледзь не допаецца ад задавальнення, калі бачыць, як караюць забіяк. Караюць іх заўсёды, бо б'юцца ж яны навідавоку ва ўсёй школы.

А потым мне прыйшла ў галаву іншая думка, ад якой ажно жудасна стала. А ці не мае мой сын "гонар" вучыцца разам з будучым дыктатарам? Даводзілася мне неяк чытаць жыццьяпісы некаторых з іх:

і рымскіх імператараў, і больш сучасных, кшталту Сталіна ці Гітлера. І зрабіла я для сябе выснову: амаль усе яны, за выключэннем хіба што некаторых рымскіх імператараў, у дзяцінстве былі самымі што ні ёсць шэрымі мышанятамі. Іх не заўважалі! Да таго ж, у многіх з іх яшчэ і фізічныя заганы былі. З іх нават здэкаваліся. Сядзеў гэты будучы дыктатар, а пакуль што самы найнепрыкметнейшы вучань, недзе ззаду, назіраў за ўсімі, і нікому нават у галаву не прыходзіла, што ён не толькі назірае, але і ўсё запамінае. Усю крыўду, усю ганьбу, на яго калі-небудзь скіраваную. Запамінае ён і тых, хто, можа, ніколі не крыўдзіў яго, але быў разумнейшым, таленавіцейшым. Чорная зайздрасць паступова запалаяла сэрца. Вось ён ужо адпумаціць усім, калі будзе мець калі-небудзь уладу ў руках! І што самае жудаснае: такі вось нехта непрыкметны заўсёды тую ўладу атрымліваў, бо што прагне, той і мае. І вось тады наставаў ягоны час! Нібы мятлюю вымяталіся кудысьці ў невідомасць усе ягоныя колішнія крыўдзіцелі. А з імі разам і ўсе разумнікі, якіх нікалі хвалілі настаўнікі. Настаўнікаў таксама можна ў расход, бо яшчэ прыпам'яваюць калі-небудзь, якім недарэкам быў у свой час цяперашні ўладар.

Падумалася мне гэта, і вельмі захвэлася падысці да сына і сказаць: "Сынчак, не высоўвайся! Не будзь, крыў Божа, занадта разумным, занадта таленавітым! Памятай, недзе там, за апошняю партаю, у самым куточку сядзіць нехта непрыкметны і шэранькі".

Ура!

Мая дачушка Марынка проста ў захапленні ад французскага серыяла "Элен і хлопцы". Прыбегшы са школы, кідае свой рюкзачок у кут, сядзе каля тэлевізара і — мне з кухні чуваць толькі яе залівісты смех. Я таксама колькі ра-

зоў адрываўся ад сваіх клопатаў і разам з дачкою перажывала турботы студэнтаў з Сарбоны.

Аднойчы, пасля чарговай серыі, Марынка спытала ў мяне: "Мама, а калі ты вучылася ў інстытуце, было гэтаксама весела? Раскажы пра які-небудзь смешны выпадак". Встаючы часам прыпомніла, як нас, студэнтаў фізфака, рыхтавалі на першым курсе да лістападаўскай дэманстрацыі. Мая дачка зараз ведае, што калі дэманстрацыя, то гэта знак якога-небудзь пратэсту. А ў гады майго студэнцтва дэманстрацыя была звычайнай справай. 7 лістапада, 1 ды 9 мая дэманстрацыя была абавязковай. Ну, а хто зробіць масавасць на ёй, вядома — студэнты!

За колькі тыдняў да дэманстрацыі дэкан факультэта папярэджаў, што той, каго не будзе на ёй, у інстытут можа не вяртацца. Мы павінны былі не проста прысутнічаць, а прынесці, несучы хто спяжок, хто кветкі, хто які-небудзь лозунг. Галоўнае — у патрэбны час і ў патрэбны месяц трэба было адным духам гэтага "Ура!" наша "Занят" Мені, калі дэманстрацыя была звычайнай справай, 7 лістапада, 1 ды 9 мая дэманстрацыя была абавязковай. Ну, а хто зробіць масавасць на ёй, вядома — студэнты!

Эфект атрымоўваўся неапісалны. Ад нашага індзейскага воклічу ў суседніх дамах звінела шкло ў шыбах, у хімічных лабараторыях школ, казалі, хутчэй праходзілі рэакцыі.

Дачка рагатала пасля майго апавядання нават больш, чым ад прыгодаў французскай студэнткі Лалі. Упаўшы на канапу

і закінуўшы на спінку ногі, што ў яе было верхам задавальнення, Марынка рагатала на ўсю кватэру. А мне было сумна, бо я ведала, што гісторыя перыядычна паўтараецца. І даволі часта мы робім тое, з чаго нашы нашчадкі ў лепшым выпадку — пасмяюцца з нас.

Прысцібка

Настрой у вахцёра Шалуды (маёра ў адстаўцы) ужо зранку быў кепскі. А тут яшчэ на дзяжурстве трэба цэлы дзень адседзець! Пасля ўчарашняй гулянькі ў суседа галава была, нібы перапоўненая бочка: вось-вось лопне. Шалуда, крэкучы, нагнуўся, адчыніў шафу і выцягнуў пачатуу пляшку. Наліў у шклянку і каўтнуў. Настрой трохі палепшаў. Схаваўшы бутэльку назад у шафу, Шалуда разгарнуў газету і запаліў настольную лямпу — прыступіў да выканання абавязкаў.

І ўсё было б добра, калі б у гэты час з другога паверха не спушцілася жыхарка Мярэжа. Яна падышла да дошкі аб'яў і пачала чытаць прымацаваную прысцібкамі газету. Яна была прымацавана няўдала — адзін ражок яе загарнуўся. А дзяўчыне якраз там патрэбна было штосьці прачытаць.

Яна аспярожна пачала адгортваць ражок. І трэба ж пачла здарыцца такой недарэчнасці: адна з прысцібак адскочыла і ўпала. Шалуда ўскочыў са свайго месца, як апалены, і залямантаваў:

— Мярэжа! Што ты нарабіла? Прысцібка адвалілася? Упала долу?

— Не хвалюйцеся, Васіль Міхайлавіч! Знайду я вашу прысцібку.

— Вось і шукай! Яна, можа, закацілася пад лямант!

На лямант Шалуды збегліся ўсе жыхары першага паверха. Наўколенцах поўзалі яны па вестыбіюлі, шукаючы злашчасную прысцібку. А яна і сапраўды некуды закацілася. Шалуда лямантаваў немым голасам:

— Ва ўсім патрэбен парадак! Дзе прысцібка? Шукайце!

Гэтая гісторыя доўжылася б немаведама колькі, калі б жыхар першага паверха Перапечка не прынес і не высыпаў на шалудаўскі стол ажно цэлую жменьку прысцібак.

Цішыня і парадак у адным з інтэрнатаў нашага горада былі зноў устаноўлены. Парадак, як кажа вахцёр Шалуда, павінен быць у першую чаргу, а потым — усё астатняе. У тым ліку і душэўны спакой нашых людзей.

Аляксандр КРЫВАНОС

КАШМАР

АПАВЯДАННЕ

Бой скончыўся. Нікага бою не было. Расстрэліныя калона. Сажа ад пакрышак, што гараць. Сонца. Горача. Піць. Вада быццам мача: цёплая і смярдзючая. Ранены Навахрэстаў каля скальнага зрэзу. Перавязаны грудзі, зрашчаныя, як бляшана кансерваў, што са споду набітая цвіком. Тонкія губы чарнеюць над падбародкам. Уздыгаюць і шавеляцца, нібы шнуркі на чаравіках у нейкага старога адстаўнога акцёра, які павольна набліжаецца да вас у жудасным сне з удзячнай усмешкай упэўненага ў вашым злчынстве судзі.

"...яна вельмі прыгожая. І я не ведаю... як можна паміраць з такім пачуццём. А, можа, так і трэба паміраць? Ты..."

"...яна прыгожая. Напэўна. Як Аля. Вельмі. Аля. Адбітак у цымянай памяці — быццам след чаравіка ў размяклай, усыпанай рознакаляровым лісцем глебе. Аля... Увільгатненыя ломаныя губы ў бляклым святле начнога ліхтара. Апошняе шчаслівае сонца Анапы. Ліст, з якога вокамгненна, як толькі вочы дакрануліся да першых радкоў, пачаў павольна вылятаць яе распылісты воб-

раз, які ператварыўся ў фантом, да жаху знявечаны звычайным сэнсам: замужжа, цяжарнасць. Аля..."

"Бічугоў... Ты чуеш, Бічугоў..." Навахрэстаў аблізнуў сухія губы, паспрабаваў нешта вымавіць, але я спыніў яго:

"Пацяргні, Хрэст. Зараз мы цябе ў шпіталь..."

У шпіталь... шпіталь... Так, безумоўна, у шпіталь... Які шпіталь. Пакуль яны там разбярэцца ў часці, ачуваюцца.

Жоўтае, бязлітаснае сонца. Глыбокае пустыннае неба. Старлей каля стальнага сейфа, распатрошанага ўзрыўной хваляй. Тупа распячатае пакеты. Асобнай важнасці. Сакрэтна. Зусім сакрэтна. Чытае. Кідае ў агонь. Абкуруўся. Касяк за касяком. Гашыш. Шмат. Зрэнкі, звужаныя да кончыка іголки. Скула з рваным шрамам.

"Мне ўсё роўна канец. Не... Прыкрыў мяне лепш ад сонца..."

Брудны бінт я намачыў з флягі цёплым адварам вярблюджай калочкі, паклаў яму на лоб. Сцягнуў потную зашмальцаваную фланку, накінуў на каркас з двух аўтаматаў, скрыжаваных над ім.

Згару жыўцом. Ён да таго памрэ. Сонца..."

"Я табе больш нічога не скажу, — сказаў ён. — Я хачу панесці з сабою хоць што-небудзь... Чуеш?"

"Чую, Хрэст, чую. Ты толькі пацяргні. Ты яшчэ ўбачыш яе".

Сутаргавае глытанне паветра. Божа, дапамажы яму і ўсім нам. Сонца вялізнае, бязлітаснае. Расплаўленая бронза — заліваецца ў рот чужаземцам.

Незямныя, пацьмянелыя, паміраючыя вочы. Бабуліны малітвы. Амулет (абразок, малітва, напісаная дарэвалюцыйным почыркам, засушаная кветачка з грудзей і скараным мяшчочку) зняты з грудзей і скараны, каб ніхто не ўбачыў і не адабраў. Божа, даруй нам, грэшным!

"Там за скалой ляжыць Бугор. Я чуў... як ён ускрыкнуў. Ён што, ранены? Скажы яму... Ты ўсё ведаеш, ідзі..."

Я ўстаў.
"Ідзі... Я буду тут... Я пачую..."
Я абышоў скалу і, адварнуўшыся ўбок, каб не бачыць таго, што раней было тварам Бугрова, стаў моцна, амаль звар'яцела гаварыць:

"Бугор, ты ўсё чуў, так? Хрэст на цябе зуба не мае..."

Я выцягнуў аўтамат з акасіянельных пальцаў Бугрова, абярнуўся: ззаду ў мяне стаяў старлей Калеснічэнка. Мазолістай шурпатай рукой ён страсянуў мяне за шыю:

"Мы ўсе тут звар'яеём!"

Не хаваючы слёз, я глянуў яму ў вочы, абыякава кіўнуў галавой і накіраваўся да Навахрэстава. Старлей аспярожна крануў мяне за плячо.

"Не ідзі туды, Бічугоў, — сказаў ён. — Навахрэстаў памёр".

Чужое вялізнае сонца патанала ў сінечы незамутнёнага неба. Горы расколвалі далагляд, амаль зліваючыся з ім ля самых заснежаных зеленавата-іскрыстых вяршынь. Скура на спіне распаўзалася, як машыннае масла на брані БМП. Широка расстаўляючы ногі, замаліт павольна і ўладна ішоў уздоўж строю, уважліва разглядаючы голыя да пояса маладых, выстраеных на развод.

Хрэст стаяў тварам да строю, уткнуўшыся доўгім перабітым носам у квольды грудзі, густа засеяныя прыпухлымі фіялетавымі плямамі. Побач з ім ляжалі прамасленыя фланкі маладых, скінутыя па загадзе замаліта. Бугроў стаяў з левага фланга, нервова жаваў ніжняю губу і наўмысна нахабна спуджаным вокам касавурыўся ў яго бок.

Старлей Калеснічэнка мазолістай рукою страсянуў мяне за плечо:

"Ты ўсё ж такі скажаш, хто яго біў? Я пытаю, ты скажаш?"

Я скінуў з пляча руку старлея. Ён запытальна і злосна паглядзеў на мяне.
"Чакайце, — машынальна сказаў я і выйшаў са строю, — чакайце. Я хачу забраць у яго сваю фланку".

Беларускі цэнтр у Оршы

Урачыстае адкрыццё культурна-асветніцкага цэнтра імя Караткевіча адбылося днямі ў Оршы ў звычайнай гарадской кватэры. У імпрэзе ўзяло ўдзел 30 асоб: жыхароў Оршы, Барані і Гомеля, тых, хто цікавіцца беларускай культурай у свеце, наведвальнікаў каталіцкай абшчыны горада, прадстаўнікоў грамадскіх арганізацый, моладзі. Прысутнічалі, у прыватнасці, пробашч Аршанскага касцёла айцец Яраслаў Хыбза, начальнік штаба адной з вайсковых часцей Ігар Супаненка, бард Андрэй Мельнікаў і іншыя.

У склад культурна-асветніцкага цэнтра імя Караткевіча ўвайшлі бібліятэка беларускай кнігі і перыёдыкі, а таксама фанатэка беларускай музыкі. Любы наведвальнік цэнтра можа азнаёміцца з цікавымі для яго беларускімі тэкстамі і музыкай, перапісаць на тутэйшай тэхніцы патрэбныя аўдыязапісы.

Культурна-асветніцкі цэнтр быў створаны намаганнямі сяброў Таварыства беларускай мовы: настаўніцы Ларысы Кудраўцавай, рабочага чыгункі Генадзя Шпелева, тэхнолага АП "Орша" Аляксандра Ягорава і іншых аршанцаў, неаб'явавых да праблем беларушчыны.

Ф. КМІТА

Фотападарунак з Швейцарыі

У апошнія гады магільёўскія аматары прыгожага мелі магчымасць досыць часта знаёміцца з творчасцю замежных фотамастакоў. І ўсё гэта дзякуючы творчым кантактам фотамастакоў Беларускага клуба мастацкай фатаграфіі і народнага фотаклуба "Вясёлка" пры Магілёўскім гарадскім цэнтры культуры і адпачынку з замежнымі майстрамі святлапісу.

Вось і цяпер у выставачнай зале абласной арганізацыі Саюза мастакоў РБ працуе фотавыстава швейцарскага мастака Дэрка Слэтэры, якая стала прыкметнай падзеяй у культурным жыцці горада.

Творчасць Д. Слэтэры, які нарадзіўся ў Оксфардзе (Вялікабрытанія), а зараз жыве ў Жэневе, вядомая ў многіх краінах свету.

Ён з'яўляецца віцэ-прэзідэнтам Еўрапейскай фатаграфічнай асацыяцыі "Вобразы без межаў", членам Каралеўскага, Аўстралійскага, Амерыканскага фатаграфічных таварыстваў, Ірландскай і Пакістанскай фатаграфічных асацыяцый, ганаровым членам фатаграфічных таварыстваў Грузіі і Тайваня.

У прадстаўленай экспазіцыі Д. Слэтэры — лепшыя фотаздымкі, зробленыя ў час вандровак па розных кутках свету. Тут прырода і дзікі жывёльны свет. Сярод здымкаў найбольш цікавымі з'яўляюцца сюжэты з японскімі снежнымі макамі, пінгінамі з Антарктыды і птушкамі з Фалклендскіх астравоў. Акрамя гэтага, у калекцыі прадстаўлены як класічны партрэт, так і фатаграфічны эксперимент.

Творы з гэтай калекцыі неаднаразова з поспехам экспанаваліся ў шмат якіх салонах, бралі ўдзел у конкурсах фатаграфіі розных краін свету.

Валянціна БОНДАРАВА

Уладальніца Гран-пры

Артыстка Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа Галіна Букаціна — уладальніца Гран-пры за лепшае выкананне жаночай ролі (роля Галы ў спектаклі "Таму што люблю...") на п'есе Алены Паповай "Дзень карабля" на фестывалі Беларускай драматургіі ў Бабруйску.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

МУЗЫКА

"Мне дарагія ўсе, хто ў мяне вучыўся..."

Не заўсёды мы, абцяжараныя штодзённымі клопатамі, задумваемся пра таго, хто побач з намi жыве і працуе, не заўсёды ўсведамляем значэнне чалавечых стасункаў і маштаб той асобы, з якой маем дачыненні. А між тым у чарадзе людзей сустракаюцца тыя адметныя, якія ўзбагачаюць наша жыццё і робяць яго больш асэнсаваным і значным. З такіх — педагогі, воляй сваёй прафесіі адказныя за будучыню. Калі прызвание педагога сумяшчаецца з маральнай вышынёй яго асабістага жыцця — тым мацней выхавачая сіла стасункаў з ім. Менавіта такая асоба Арыядны Мікалаеўны Гужалоўскай. Настаўніца па прызыванні і Музыканта па духу і прафесіі.

Служэнне музыцы, як вядома, вымагае велізарнай самааддачы. Тонкая эфемерная матэрыя музычнага гучання — і проза жыцця, узнёслыя творчыя імпульсы — і клопат пра хлеб надзённы — спрадвечныя парадоксы быцця музыкантаў. І не для ўсіх Муза здольная зацягніць штодзённы побыт. Але для такіх людзей, як А. Гужалоўская, яе прыярытэт сярод іншых жыццёвых каштоўнасцяў неаспрэчны. Гэта адчуваюць калегі — выкладчыкі Рэспубліканскага каледжа пры Беларускай акадэміі музыкі, і галоўнае — шматлікія вучні, удзячныя за незабыўныя гадзіны сустрэч з Арыяднай Мікалаеўнай.

Аблічча Арыядны Мікалаеўны Гужалоўскай, заслужанага дзеяча культуры Беларусі, намесніка дырэктара каледжа, педагога з больш чым 35-гадовым стажам у сценах гэтай навучальнай установы адпавядае распаўсюджанаму ўяўленню пра патомную інтэлігентную асобу. Зграбная, дзелавітая, патрабавальная як адміністратар, чароўная крохкая жанчына, адухоўлены і цярплівы настаўнік са строга арганізаванай сістэмай ацэнак і меркаванняў пра музыку, фартэліянае выканальніцтва.

Характар яе фармаваўся ў сям'і адукаваных людзей, цаніцеляў мастацтва. "Сёстры маёй маці, Зінаіды Аўдзееўны Случэўскай, — успамінае А. Гужалоўская, — усе п'явунні, нягледзячы на розны выбар жыццёвых шляхоў, яны вызначаліся музычнасцю і любоўю да спеву, і толькі я адна стала прафесійным музыкантам". Сям'я жыла няпроста: дзед Арыядны Мікалаеўны, святар, быў рэпрэсаваны ў 30-я гады. Але нязменная патрэба ў ведах, у інтэлектуальным і мастацкім развіцці

заставалася нормай сямейнага ўкладу.

Галоўным "шанцаваннем" свайго юнацтва А. Гужалоўская лічыць выдатных педагогаў, якія здолелі заўважыць і раскрыць яе музычны талент, удасканалены ў Маскоўскім музычна-педагагічным інстытуце імя Гнесіных. Сярод іх — С. Бумбрэх, Л. Нікалаеў, М. Брэнер, М. Юдзіна, І. Міхноўскі ды інш. Рас-

рабаваннях педагога да вучняў.

Многія выпускнікі класа Гужалоўскай — вядомыя сёння музыканты, лаўрэаты розных конкурсаў, салісты-піяністы, выкладчыкі, вучоныя-музыказнаўцы, якія захоўваюць цёплую прывязанасць да сваёй былой настаўніцы, часта наведваюць яе, дзеляцца сваімі навінамі. Сярод іх — саліст сталічнай філа-

ТЭАТР

Два адценні кахання

Нават разумны чалавек дурнее, калі закахаецца ў каго-небудзь. Што ж атрымліваецца, калі кахае дурань? А атрымліваецца эксцэнтрычная камедыя пра грэкаў — так абазначаюць спектакль "Дурацкае каханне" яго стваральнікі з антрэпрызы "Віртуозы сцэны". Чаму "пра грэкаў"? Ды таму, што аўтар п'есе — Дамітрый Псафас, адзін з лепшых грэчаскіх сучасных сатырыкаў. Акрамя таленавітага аўтара, "Дурацкаму каханню" пашанцавала і з перакладам. Аташэ грэчаскага пасольства на прэм'еры здзіўлялася: "Гэтага аўтара звычайна цяжка перакладаць. Неверагодна, але ў вас смяюцца на кожным слове!" Але несправядліва было б усе лаўры аддаваць толькі самой п'есе. Бо ў спектаклі шмат і акцёрскай, і рэжысёрскай дапрацоўкі. Ён дазваляе пахуліганіць, гэта бачна ўжо на прэм'ерных паказах. Здаецца, "Дурацкае каханне" чакае лёс знакамітай "Камедыі..." Уладзіміра Рудава, якая са студэнцкага дыпломнага спектакля ператварылася ў візітоўку некалі Альтэрнатыўнага, а потым Малога тэатра, і ўсё таму, што і рэжысёр, і аўтар не былі супраць "абрастання" спектакля акцёрскімі імпрывізацыямі і "мулькамі". У "Дурацкім каханні" дзякуючы акцёрскім "хаджэнням у народ" гульня пераходзіць у глядзельную залу, прычым робіцца гэта вельмі міла і ненадакучліва.

"Дурацкае каханне" — спектакль надзіва нязлосны, а гумар у ім зноў-такі надзіва не пошылы. Яго стваральнікі на чале з рэжысёрам Яўгенам Валабеевым (дарэчы, менавіта ён прапанаваў гэтую п'есу антрэпрызе) і прадзюсерам Уладзімірам Ушаковым перакананы, што тэатр не павінен "загружаць" чалавека — праблем і ўсёмагчымага зла ў кожнага з нас у жыцці і без таго хапае. Глядач прыходзіць у тэатр па свята і "Віртуозы" лічаць сваім абавязкам яго забяспечыць. Можна, яшчэ не ўсё праходзіць так гладка, як таго хацелася б, але ж пакуль ідуць першыя прэм'ерныя паказы, пастаноўку трэба яшчэ "абкатаць", акцёры павінны звыкнуцца з ёю. Дарэчы, акцёрская каманда падабралася проста чудаўная. Хаця — не, падабралася

— гэта памылкова, бо антрэпрыза ўласна праводзіць жорсткі адбор акцёраў па мінскіх тэатрах.

Галоўную ролю ў спектаклі сыграў Уладзімір Ушакоў. Для яго гэтая роля стала значнай праверкай на прафесійную годнасць пасля амаль што дзесяцігадовага перапынку ў акцёрскай дзейнасці. І ён гэтую праверку вытрымаў, хай і з дапамогай бяспрэчна выйгрышнай ролі. У яго выкананні Фамас — маленькі, нязграбны чалавек, тым не менш надзелены вялікай абаяльнасцю. Бедны Фамас! Ён доўгі час закаханы ў жанчыну, якая пагарджае ім і выкарыстоўвае ва ўласных мэтах. Хто ж яшчэ згодзіцца дзеля яе пайсці на забойства гэтак несвоечасова ўваскрэсшага нягодніка-мужа? Толькі дурань. Усе называюць яго гэтак: і маці Ураніі Феадора (Валянціна Богдан), і Фоціс (Анатоль Кот), нават ён сам упэўнены ў сваёй дурноце. Але чамусьці менавіта гэты дурань аказваецца лепшым, дабрэйшым, чалавечэйшым.

Гратэскным тыранам, па-д'ябальску хітрым і хцівым падае свайго персанажа Сацірыса, мужа Ураніі, улюбёнец глядачоў Аляксандр Бяспалы. Ілжывую жанчыну, прыгожую, але беспрынцыповую іграе Таццяна Булгакава. Уражваюць пластычныя нумары і грацыя вялікай драпежнай кошкі Фоціса ў выкананні Анатоля Ката. Дарэчы, у спектаклі ён іграе ажно тры ролі. У другім акце у адным і тым жа целе ўвасабляюцца адразу два персанажы, якія пры гэтым умудраюцца гораха спрачацца адзін з адным: адвакаты Пералепіс і Саматас. Тут акцёру дапамагла мастак па касцюмах Ніна Гурло, якая прыдумала арыгінальную судзейскую мантыю, палова якой — чорная, а палова — чырвоная; варта толькі павярнуцца адным бокам да публікі — з'яўляецца Пералепіс, іншым — Саматас.

Калі першы спектакль "Віртуозаў" распавядае пра каханне дурацкае, сляпое, дык у другім гаворка ідзе аб пацудзі непасрэдна супрацьлеглым. Галоўная гераіня "Сублімацыі кахання" не можа (а хутэй і не хоча) проста кахаць. Ёй трэба выбраць варты аб'ект і закахаць сябе ў яго. Небарка Леонз Савос-

та! Чалавек сталага ўзросту, дэпутат парламента, нічым асабліва непрыкметны, без бліскачуга таленту — як ён асмеліўся закахацца ў яе, у Паолу! Здэкуючыся, яна выклікае свайго паклонніка на прызнанне. Паола шакіруе сваёй самаўпэўненасцю. "Я ўсё вельмі дакладна разлічыла", — гэтыя словы адлюстроўваюць усю яе жыццёвую пазіцыю. Письменніца Паола хоча бачыць у сваім абранніку нешта непрадказальнае, нечаканае, што ўсхвалявала б да глыбіні душы. Ні прыгажосць, ні моц, ні багацце яе ў мужчыне не вабяць. Галоўнае — моцны інтэлект, па меншай меры роўны яе ўласнаму. Дзе ж узьць яго няшчаснаму Леонзу? Але тут сам лёс, здаецца, прыходзіць яму на дапамогу ў выглядзе няпрошанага візітэра, які выпадкова падслухаў іх размову. П'еро Дэгані (яго іграе Анатоль Кот) — малады драматург, непрызнаны геній у пацёртых джынсах. У кватэру заможнага суседа яго прывяла вострая патрэба. "З трыма дыпломамі можна лёгка памерці з голаду", — з горькім кажа ён гаспадару кватэры. (Здавалася б, Італія — а як гэта знаёма, ці не праўда?) Такім чынам, у аднаго з іх ёсць сувязі, становішча ў грамадстве, грошы, а другі валодае бліскучым розумам, талентам і трыццацю п'есамі ўласнага сачынення. Чаму б ім не дапамагчы адно аднаму? У Растана непрыгожы, але геніяльны Сірано дэ Бержэрак укладае свае словы ў вусны прыгажуня Хрысціяна, каб пакарыць патрабавальную Раксану. А ў Альда дэ Бенедэціці П'еро Дэгані прапаноўвае Леонз Савоста назвацца аўтарам сваіх п'ес дзеля таго, каб іх убачылі і ацанілі людзі. Што ж, іх ацанілі. І першай гэта зрабіла Паола. О гэтыя чудаўныя, поўныя глыбокіх разваг маналогі галоўных герояў, гэтак сугучныя яе імкненням! Няўжо ж яна прагледзела такі талент у непрыкметным дэпутаце парламента? Гэта ўдар па яе самалюбстве, і удар жорсткі. Падчас другога візіту да Леонз Савоста яна пакорліва просіць прабачэння за мінулае пагарджанне. Але ж жыццё — гэта не п'еса, у рэальнасці Леонз застаўся ўсё той жа пасрэднасцю. Ён праклінае дзень, калі прыняў прапанову П'еро Дэгані, але вымушаны зноў пакарыстацца ягонаю дапа-

І шчодрасць, і захавленне

ДА 45-ГОДДЗЯ ТВОРЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ БАРАНАВІЦКАГА НАРОДНАГА ТЭАТРА

рмоніі, заслужаны артыст Беларусі арганіст К. Шараў, саліст ансамбля "Класік-Авангард" піяніст У. Дулаў, кандыдаты мастацтвазнаўства дацэнты Акадэміі музыкі В. Дадзіёмава, В. Савіцкая, выкладчыкі каледжа Т. Арлова, А. Наполава, аспірант Маскоўскай кансерваторыі І. Галянкоў і інш.

"Мне дарагія ўсе, хто ў мяне вучыўся, нават калі яго музычная кар'ера не адбылася", — гэтыя словы Арыядны Мікалаеўны знамянальны тым, што высвечваюць сапудную аснову кантакту настаўніка з вучнямі. Гэта не толькі метадычная дапамога, а і глыбінная духоўная сувязь, якая прадаўжаецца і па-за школьным кабінетам, за сценамі каледжа, дыктуе нормы паводзін у жыцці наогул, спакваля выхоўваючы асобу дзіцяці.

Яна заўсёды ў цёлым кантакце з бацькамі вучняў, з інтэрнатам, пад яе ўвагай ці не кожны крок юнай істоты. Адметна, што ў той час як многія педагогі дзеля прафесійнага поспеху вучня (а ў выніку — дзеля ўласнага гонару нярэдка дазваляюць сабе пагардлівае стаўленне да прадметаў неспецыяльнага цыкла, Арыядна Мікалаеўна імкнецца да цэласнага развіцця дзіцяці, нязменна падкрэсліваючы велізарную ролю багатага кругагляду, інтэлекту ў дзейнасці піяніста, сочыць за паспяховасцю сваіх гадаванцаў па ўсіх прадметах — не толькі па музычных.

Лаўрэат міжнародных конкурсаў Уладзімір Дулаў неяк адзначыў: "Бываючы часта на гастролях у розных еўрапейскіх краінах, я ўсё бачыў умацоўваюся ў думцы, што такіх педагогаў, як Арыядна Мікалаеўна Гужалоўская, няма больш нідзе, ды і ў нас людзей, якога высокага ўзроўню вельмі мала, яна унікальная з'ява ў нашай мастацкай культуры".

Кажуць, што творчае натхненне не дае чалавеку старэць. Сапраўды, глядзячы на гэтую элігантную жанчыну, не верыцца, што яна сёлета адзначае свой 60-гадовы юбілей. Ззаду — няпростая частка з сэнсам пражытага жыцця, дзе было месца не толькі радасцям і прызнанню, а і жыццёвым нягодам і засмучэнням. Як ва ўсіх, але па-свойму — жонка, маці, бабуля, — і Музыкант, яркая нешараговая асоба. Наперадзе — новыя набыткі і, несумненна, шчаслівыя дзеці, якім лёсам наканавана трапіць у клас да Арыядны Мікалаеўны Гужалоўскай.

Ніна СЦЯПАНСКАЯ,

кандыдат мастацтвазнаўства

На здымку: Арыядна ГУЖАЛОЎСКАЯ з вучнямі.

Фота В. МАЙСЯЁНКА

могай, баючыся, што падман раскрыецца. Тым больш, што П'еро, які таксама захаўся ў прыгажуню-разумніцу Паолу, прапаноўвае гэтую дапамогу вельмі настойліва. "Хацелі, як лепш, а атрымалася, як заўсёды..." Абодва яны нешчаслівыя: "Паола кахае аблічча і імя аднаго, а інтэлект — іншага. Пікантнасць сітуацыі ўсугубляецца тым, што ноч з ёю пад покрывам цемры правёў усё ж такі П'еро. Як жыць далей? Дадумаць развязку аўтар прапаноўвае глядачам, і толькі загадкавая ўсмешка Паолы дазваляе меркаваць, што яна пра ўсё здагадалася.

"Прыгожая італьянская камедыя" — значыцца на праграмы спектакля. Што датычыцца вытанчанага гумару выдатнай акцёрскай ігры, танцавальных нумароў у пастаноўцы балетмайстра Валянціны Палушкінай, музычнага суправаджэння (у памяшканні клуба імя Дзяржынскага, дзе няма асобнай гукааператарскай кабіны, з добрым гукам звычайна ўнікаюць цяжкасці), рэжысёрскіх знаходак — дык большасць складнікаў спектакля цалкам адпавядаюць азначэнню "прыгожы". Але што датычыцца афармлення сцэны, дык яно магло б быць больш раскошным, бо гэта ж кватэра заможнага чалавека. Што ж да касцюмаў, дык яны пакідаць уражанне занадта яркіх: хіба апранула б італьянка Паола бірузовы плашч на чырвонае аксамітнае плацце?

Калі вяртацца да акцёрскай ігры, дык асабліва запомніўся, зноў-такі, вельмі пластывы Анатоль Кот у цудоўным танцы з падсвечнікам — сучасная рамантыка. А рэжысёр яшчэ падлівае алею ў агонь, дазваляючы яму ў кампаніі з Аляксандрам Бяспалым стрэляць вачамі ў публіку. Прыхільніц у акцёраў ад гэтага відавочна прыбавіцца. Як заўсёды, бездакорны Аляксандр Бяспалы. Пасля д'ябла-Сатырысы ў першым спектаклі ён здзіўляе мяккім, добрым, надзеленым абаяннем і гумарам Леона Савоста. Письменніца Паола ў выкананні Вольгі Сізовай па пластыцы, жэстах няўлоўна нагадвае герань нямога кіно. Ёй цудоўна ўдалося перадаць арыстакратычныя манеры Паолы, яе пачуццё ўласнага гонару.

Вось так па-рознаму бачаць каханне "Віртуозы сцэны". Але абодва спектаклі падобныя ў адным: яны ствараюць добры настрой. "Паказваць камедыю і размаўляць аб каханні" — дэвіз праекта. І пакуль у "Віртуозаў" выдатна атрымліваецца спалучаць гэтыя рэчы.

Юлія ПАЛАЧАНІНА

Тэатр — цудоўная з'ява ў гісторыі чалавека, яна ўзнікла з жадання паглядзець на сябе збоку і ў неіснуючых варыянтах жыцця.

Тэатральны аматарскі рух дасягнуў сталасці ў 50-я гады. Глядач ішоў у тэатр, таму што на сцэне было больш цікава, чым у жыцці. Драматычныя калектывы Брэстчыны, створаныя тады ў Пінскім і Целяханскім дамах культуры, плённа працуюць і ў нашы дні.

Сярод іх і старэйшы ў вобласці народны тэатр Баранавіцкага ГДК, творчая дзейнасць якога пачалася ў 1953 г. Як і кожны народны тэатр, ён пачынаў сваё жыццё з невялікага драматычнага гуртка. Заснавальнікам і першым рэжысёрам быў М. Счансковіч — вопытны і таленавіты рэжысёр, акцёр, які быў у той час кіраўніком абласнога тэатра драмы ў Баранавічах. Потым, калі абласным цэнтрам стаў г. Брэст, прафесійны тэатр пераехаў туды. У Баранавічах застаўся толькі арганізаваны пры прафесійным тэатры аматарскі тэатральны калектыў.

У ім удзельнічала 31 чалавек, у асноўным — рабочыя і служачыя, навучэнцы. Першая прэм'ера калектыву адбылася 24 ліпеня 1954 г. Гэта спектакль па п'есе В. Сабко "За другім фронтам". У тыя гады народны тэатр у Баранавічах карыстаўся вельмі вялікім поспехам. Пазней, у 80-ыя і на пачатку 90-ых, ужо не было такога трыумфу, хоць спектаклі ставіліся не менш цікавыя.

За сваю гісторыю тэатр зведаў і перыяды ўздыму, і перыяды спаду. Але ён выжыў і сёлета адзначае свой саракапяцігадовы юбілей.

Лаўрэат, дыпламант, прызёр — званні быццам на крылах ляцяць услед за фестывалямі, дзе прадстаўлены тэатр. Ён нязменна ўдзельнік усіх дэкадаў, фестывалюў самадзейнага тэатральнага мастацтва. На працягу ўсіх гадоў шанцавала яму на таленавітых рэжысёраў. Сярод іх былі такія апантанія як У. Волкаў, затым М. Пячонкіна. Пры ёй тэатр дасягнуў свайго росквіту.

Каля 15 гадоў творчай дзейнасці аддаў сцэне выпускнік Мінскага інстытута культуры М. Стрыжоў. Сёння ён самы паважаны ў горадзе тэатральны дзеяч. За такі доўгі час у тэатры змянілася толькі шэсць рэжысёраў. Галіна Каралёва, якая сёння кіруе калектывам, — выхаванка Стрыжова. Яна прыйшла ў цяжкае для тэатра час — час спаду інтарэсу да народнага калектыву. Маладая ды прывабная, сама актыўная тэатра, яна добра разумела, што патрэбны бясконцы пошук новага, бо радасць ад сустрэчы са сцэ-

Такі ён, тэатр "Эксперымент"...

най засталася толькі ў дзяцей, а дарослыя лепш паглядзець "мыльную оперу" па тэлебачанні. Але пры Каралёвай у аматарскі тэатр пайшла моладзь, студэнты, вучні, падлеткі. Галіна Веніямінаўна, якая мае музычную і педагогічную адукацыю, добра іх разумела і душой адчувала, што ім патрэбна. Сваё месца ў тэатры знайшлі падлеткі, якіх не разумелі ў школе, ПТВ і дома.

Тэатр пачаў працаваць над казкамі для дзяцей, музычна-гумарыстычнымі спектаклямі з выкарыстаннем эстрадных мініячур і рэкламных пародый. Адбыліся цудоўныя прэм'еры: "Вокны вялікага дома", "Скрытая камера ў старым парку". За 40 гадоў пастаўлена 84 спектаклі — па п'есах беларускіх драматургаў, рускіх класікаў, замежных і сучасных аўтараў. Шмат выступленняў канцэртнага характару (мініячур, інсцэніроўкі, вершы, гумар, тэатралізаваныя святы).

"Чым жа сёння жыве тэатр?" — такое пытанне задала я рэжысёру.

— Вось ужо некалькі гадоў, — гаворыць Г. Каралёва, — наш тэатр працуе ў асноўным над спектаклямі для юнага глядача. Казкі ў яго выкананы ярка і музыкальна. Дэкарацыі, касцюмы, рэквізіт — усё са старога запаса. Нам, вядома, цяжка сапернічаць з тэлевізійнымі казкамі, з яркавымі дыснейскімі "мульцікамі" па афармленні, музыцы. Але з майстрамі сваёй справы — цудоўным мастаком Э. Тарасевічам і кампазітарам Ф. Жыляком, які даўно ўжо працуюць з калек-

тывам, — у нас склаліся добрыя творчыя ўзаемаадносіны і ўзаемаразуменне.

Сёння ў тэатры 16 удзельнікаў у асноўным складзе і 31 — у маладзёжнай студыі. Гэта студэнты універсітэта і Інстытута ўпраўлення, навучэнцы вышэйшага лінгвістычнага і юрыдычнага каледжаў, тэхналагічнага тэхнікума і медыцынскага вучылішча, ПТВ-61, 118, вучні школ горада, працоўная моладзь.

А дзе моладзь, там дыскатэкі, КВЗ. Таму ў 1997 г. Каралёва з удзельнікаў тэатра падрыхтавала каманду КВЗ "Інкогніта", якая прымала ўдзел у гарадскіх гульнях і выйшла ў фінал рэспубліканскага адкрытага чэмпіянату. Калектыў тэатра прыдумаў сабе назву: сёння ён народны маладзёжны тэатр "Эксперымент". Гэтая назва найлепш раскрывае творчую сутнасць калектыву, які знаходзіцца ў бясконцы пошуку.

Шмат прыгожага ў душы чалавека. І няхай народны тэатр — маленькая іскра ў вялікім свеце мастацтва, але і яна асвятляе гэтую прыгажосць, вучыць любіць чалавека, любіць жыццё. І заўжды знаходзіліся людзі, закаханыя ў тэатр.

Застаецца толькі адно пытанне: "Чаму яны ідуць у тэатр?" І адказ: таму што тэатр, сцэна прыцягваюць да сябе нібы магніт, а гэта так дзівосна.

Вольга ЗІНОВІЧ,
галоўны спецыяліст
Брэсцкага абласнога
грамадска-культурнага цэнтру

ЭФІР

Ці з'явіцца зоркі?

адуюленых рухаў. Чалавек у натхненні становіцца геніяльным!

Ці не ў гэтых словах слава тага трэнера — сакрэт яго ашаламляльных поспехаў? Ранальд Іванавіч адразу зразумеў, што юная Корбут ад прыроды таленавітая. Аднак...

— Да новай гімнастыкі немагчыма было прыйсці на дыктатуры трэнера і беспярэчнасці вучаніцы. Мы б ніколі не дасягнулі вынікаў, не пакарылі б свет. Гэта была творчасць дзвюх асоб, — паведамляе Ранальд Кныш... — Слова "страшна" перастану ў нашай спартыўнай зале. Бо самыя складаныя элементы я раскладаў па частках... Увогуле прыйшоў да высновы, што метадыка навучання ў спорце стаіць на недаравальна нізкім узроўні, а калі менш дапускаць памылак, то можна значна паскорыць навучанне.

Таленавітаму трэнэру зайздросцілі і перашкаджалі. Чатырнаццацігадовую Вольгу Корбут дапусцілі, як эксперымент, удзельнічаць у чэмпіянаце СССР у Растове. Там гімнастка вынесла на суд спецыялістаў два унікальныя элементы. "Элементы прырачэны за кожнай фізікі і не пад сілу чалавеку", — так мы з гімнастак зноў створым малпаў", — гаварылася і пісалася ў тыя часы. Юны талент нават не ўключылі ў зборную СССР на пазездку ў Мехіка.

А далей былі напружаныя гады працы, нягледзячы на знявагу і непадтрымку трэнера. Тры залатыя медалі на Алімпіядзе ў Мюнхене, пасля Манрэаль і яшчэ залаты медаль — зорны час выхаванкі Кныша Вольгі Корбут.

— У мяне часта пытаюцца: ці ўсё я ўвасобіў у Корбут, што жадаў? Не. Яна — частка вобраза, да якога я імкнуўся. Гэта толькі, прабачце, паўфабрыкат маёй мары, — адказвае на пытанне Ранальд Іванавіч. — Я адчу-

ваю ў сабе сілы нават пасля многіх гадоў ігнаравання і прастою. Чакаю, калі паклічуць...

Корбут пакінула памост, стаўшы ўсеагульнай любіміцай. Яе няўрымслівы характар, неардынарныя ідэі і планы натхнулі на сцяну непаразумення і абьякавасці. Вымушаны быў пакінуць трэнерства і Кныш. "Сістэма" не ўспрыняла і адвергнула ўсіх, хто ішоў наперакор дэвізу — "не высювайся!" У 1991 годзе слава та Корбут разам з мужам, вядомым салістам ансамбля "Песняры" Леанідам Барткевічам і сынам пераехалі ў Амерыку...

— Мне прыемна ўспомніць Гродна, Мінск, Беларусь, — гаворыць у фільме знакаміта гімнастка, — дзе мы з маім цудоўным трэнэрам і чалавекам Ранальдам Іванавічам Кнышам адкрылі свету новую гімнастыку.

— Сучасная гімнастыка пачынае вычэрпваць сябе. Звычайнае ўскладненне акрабачных элементаў нічога ёй не дадаюць. У мяне былі планы — вярнуцца да трэнерскай работы, ёсць ідэі для новага штуршка ў развіцці беларускай гімнастыкі. Але ж разумення, як тады, так і цяпер, не знайшоў, — расчаравана паведамляе Ранальд Кныш.

Між тым, на апошнім чэмпіянаце Еўропы з вялікай цяжкасцю набралі каманду. Яшчэ горш з рэзервам. Большасць трэнераў, здатных працаваць, раз'ехаліся па іншых краінах...

Ці з'явіцца новыя Корбуты, Кімы, Багінскія? Такое пытанне ўзнікае пасля прагляду хранікальна-дакументальнага фільма "Амплітуда Ранальда Кныша", стваральнікам якога з'яўляюцца М. Петрапаўлаўскі, У. Ісат, І. Скорынаў, Б. Уманец, Г. Злабенка.

Л. КАЧАНКА

Смеласць каларыту

Магутны клён, ахоплены восеньскай чырванню, нібы пакінуў цесныя яму межы карціны і апынуўся ў выставачнай зале. Нездзе далёка за ім застаўся ўсё яшчэ сакавіты зялёны луг, на якім вольна сябе адчувае статак кароў, а там, за ледзь бачнай вёскай, зманлівым паўзмірокам вабяць лясныя прасторы. Сонечная чырвань кляновай кроны нека асабліва натуральна стасуецца з ліловасцю верасовых купін...

Прыгадваю, што рэпрадукцыю гэтай карціны Пятра Захарава бачыў нядаўна ў часопісе "Мастацтва Беларусі". Яна запаміналася. Зрэшты, рэпрадукцыю ніяк нельга параўнаць з арыгіналам.

Здзіўляючай смеласцю каларыту вызначаюцца і іншыя творы гэтага мастака.

Так, карцінная галерэя "Традыцыя" імя Г. Пранішнікава паказвае персанальную выставу Пятра Сяргеевіча Захарава. І калі б я нават не ведаў, што ён амаль усё сваё працоўнае жыццё звязаў з Мазырскім народным тэатрам імя І. Мележа, то і тады было б няцяжка заўважыць яго тэатральную прыналежнасць. Амаль усе пейзажныя творы гэтага мастака вызначаюцца дэкаратыўнасцю, манументальнасцю і адкрытай яркасцю каларыту. Яны цудоўна глядзяцца здалёк, сцвярджаючы рэальнасць уяўнага і ўяўнасць рэальнага.

Пейзажы П. Захарава вельмі пазнавальныя. А гэта, пагадзіцеся, немалаважна, калі знаёмш са сваёй творчасцю землякоў. Мастак жа сапраўды ўпершыню паказвае выставу ў Светлагорску, ад якога непадалёку вёска Карпавічы, дзе нарадзіўся, і Асташкавічы, дзе заканчваў школу.

Адкрыццё выставы было па-сапраўднаму святочным, хваляючым. Мастака віталі харавы калектывы з родных Карпавіч і вакальнае трыо з народнага ансамбля "Веселухі" раённага Дома культуры. Са словамі ўдзячнасці да земляка звярнуліся старшыня гарадскога выканаўчага камітэта Б. Піршук, намеснік старшыні раённага выканаўчага камітэта М. Чырва, дырэктар Асташкавіцкай школы Г. Палякова, старшыня Асташкавіцкага сельсавета А. Гвоздзь і іншыя.

П. Захараў рана адчуў сваё мастакоўскае прызначэнне. Пасля заканчэння Віцебскага мастацка-графічнага вучылішча пераехаў у Мазыр. Гэта дзякуючы і яму Мазырскі народны тэатр набыў сваю, усім вядомую зараз адметнасць. Пётр Сяргеевіч афармляў спектаклі "Лявоніха на арбіце", "Трыбунал" А. Макаёнка, "Раскіданае гняздо" Паўлінка Я. Купалы, "Партызаны", "Брама неўміручасці" К. Крапівы, "Адкуль грэх" А. Петрашкевіча і многія іншыя. Гэта яму гаварылі самыя добрыя словы вядомыя тэатральныя мастакі Б. Герлаван і Я. Чамадураў, якія паспрыялі яго ўдзелу ў мінскай выставе "Мастакі тэатра і кіно", рэкамендавалі ў творчы саюз.

Мастак прызнаецца ў сваёй прыхільнасці да Бялыніцкага-Бірулі, Цвіркі, Вашчанкі, Шчамялёва, а таксама да гомельскіх мастакоў Алейніка, Казакевіча... І ўсё ж ён застаецца ва ўсіх сваіх творах самім сабой, прыемна здзіўляючы імпатнасцю каларыту, смеласцю сюжэтных і кампазіцыйных вырашэнняў.

Светлагорцы і жыхары раёна, якія прымалі ўдзел ва ўрачыстым адкрыцці выставы, адразу ж пазналі ў карцінах "Мой родны кут", "Бацькава хата", "Мая вёска", "Жніво", "Сяўба" вёску Карпавічы і яе маляўнічае наваколле. Можна зразумець мастака, калі ён, расчулены да слёз, дзякаваў тым, хто не толькі пазнаваў у яго творах родныя мясціны, а выказваў разуменне своеасабліваці яго майстэрства.

— Для мяне выстава ў Светлагорску вельмі адказная. Гэта правёрка маёй існасці. Ёсць падстава лічыць яе ў пэўным сэнсе этапнай, крытычна прааналізаваць тое, што ўжо зроблена, — зазначыў Пётр Сяргеевіч.

Да гэтых слоў мастака можна толькі дадаць, што зроблена ім не так і мала. Выстава ў Светлагорску — пераканаўчае пацвярджэнне таго, што лёс мастака павольна адметны і багаты на здбыткі.

Ізяслаў КАТЛЯРОЎ

На здымку: у час адкрыцця выставы.

Кветкі — мастаку.

Фота В. СТРЫБУКА

"...Любасць нёс радзіме"

ЗАПОЗНЕНЫ РОЗДУМ НАД СТАРОНКАМІ ПАСМЯРОТНАЙ КНІГ ПАЭЗІ!
Кастуся КІРЭНкі "ТЫ ўсё ЗНАЕШ, МАЯ ПЕСНЯ"

І сапраўды — гаворка гэтая як быццам і запазнілася, бо з часу выхаду зборніка ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" прайшоў не адзін год. Няма ўжо сярод нас і аўтара прадмовы Уладзіслава Рубанава. І ўсё ж кніжку хочацца не проста перачытаць, а і паразважаць над ёй — балазе, ёсць і нагода для гэтага: заўтра, 12 снежня, з дня нараджэння Кастуся Ціханавіча спаўняецца 80 гадоў. І больш як дзесяць няма яго разам з намі: К. Кірэнка памёр раптоўна 15 верасня 1988 года. Перад гэтым паспеў запісацца на рыдлё, выйшаў да жонкі, любай Лідзіі Пятроўны, якая чакала яго тут жа, у вестыбіюлі, і схпіўся за сэрца. Хуткая дапамога нічым не змагла дапамагчы...

Кніга "Ты ўсё знаеш, мая песня" складаецца з вершаў, напісаных паэтам у 1986—1988 гадах. А, значыць, атрымалася так, што яна ў пэўнай ступені і падагульненне. І шляху творчага, але і жыццёвага таксама. Канечне, паміраць збіраўся, ды жыта сей. І Кастусь Ціханавіч працаваў да апошняга, хоць і даўно хварэў на сэрца.

Але не толькі здароўе, якім не мог пахваліцца, прыспешвала. На тое была і іншая, прытым досыць важная прычына. К. Кірэнка, як вядома, належаў да творцаў, у кнігах якіх значнае месца займалі сацыяльныя, нават правільней сказаць — сацыяльна-палітычныя матывы. І хоць, як слухна заўважыў Уладзімір Гніламедаў, паэзія яго апошнім часам значна "пацяплела", факт застаецца фактам: ціхым лірыкам К. Кірэнка ніколі не быў. А таму, з перабудовачнымі працэсамі, якія напрыканцы 80-х гадоў праходзілі ў Савецкім Саюзе, мусіў вывараць асобныя арыенціры.

У рэшце рэшт, так рабілі і многія іншыя. Ці не "класічны" таму прыклад — Пімен Панчанка. Але адны, як той жа Пімен Емяльянавіч, рашуча гаварылі "Не!" часу гвалту над асобай, іншыя, а да іх належаў і К. Кірэнка, падыходзілі да ўсяго больш спакойна, хоць, безумоўна, ад пераасэнсавання мінулага адмовіцца не маглі. І не таму, што хацелі паранейшаму трымаць пяро на пульсе часу. Абыякава ставіцца да таго, што адбываецца, не дазваляла сумленне.

Як зазначыў у прадмове У. Рубанаў, "матывы ўнутранага супярэчнасці, перагледу і пераацэнкі ўласнай творчасці асабліва адчувальныя ў гэтым зборніку". Найперш у паэтычным маналогу "Сповідзь":
**Пячэ падчас, цяжарыць сэрца грэх,
Што часам кроцькі, які сляпы, без вех —
Служыў адзінакам; а не ўсім людзям,
За ўсё, за ўсіх цягне каранне сам.
Схіляўся там,
Дзе непахіснай трэба быць скалою...**

Аднак не толькі над асабістым лёсам задумваўся. І не толькі ўласны шлях пераглядаў. Гаварыў і ад імя... Не, не аднаго пакалення, а ад некалькіх пакаленняў, чыё жыццё прыпала пад уплыў сібэрных вятроў часу. Пра гэта верш, які так і называецца — "Маім пакаленням":

**Нас гадавалі ў цялушках,
з маленства нас пецілі працой,
А мы зазіралі ў вялікасць,
знічалі сумненні дашчэнтну...
Нас не кідала бязхлебца,
а мы патаналі ў авацыях,
У велічных сваіх марах
ды ў бурях апладысмантаў...**

І прыйшоў час пераацэнкі: "Сягоння мы многае ўведлі, за ісціну хто не паклоніцца?!" Ды на паверку аказваецца, што не так усё проста, як здаецца на першы погляд. Адны пытанні знікаюць, але на іх месца прыходзяць наступныя. Часам не менш складаныя, чым першыя:

**Ці здолеем з тлумнай елейнасці
і з барабаннасці выбрацца?
Ці зможам свой лёс абмяркоўваць
нязмушанымі галасамі?
Ці схочам урэшт ад прыйжанасці
і ад ушчэрбанасці вырачыся?**

(Працяг. Пачатак на стар. 5)
мову й літаратуру, і які трапна вывеў на адным з маіх урокаў, што мы ўсё ж беларусы, хоць і размаўляем пакуль па-руску, і перашкаджаем жыць самі сабе.

— Як жывяце, Яўген Мікалаевіч?
— Ды па-рознаму, Мікола...
— А я — цудоўна!!! — яшчэ доўга гучыць у школьным калідоры...

Не зусім лірычны эпілог

Ён хапае з вешалкі куртку, ліхаманкава апрапаецца. Выскоквае з абрыдлай трохпакаёвай турмы на вымерзлую вуліцу. Туды, дзе ранняя зіма бялітасна і здэкліва дру-

І пра падзеі народныя думаць галовамі самі?

Гэтымі пытаннямі верш і заканчваўся. І каб жа толькі гэты! У кнізе ёсць яшчэ адзін, не менш сімптаматычны — "xxxПесняры, песняпеўцы, паэты, гісторыкі..." Ён варты таго, каб прывесці яго цалкам, бо ў гэтым творы, як, бадай, ні ў адным іншым, К. Кірэнка, магчыма, і не жадаючы таго, прамаўляе не толькі ад свайго імя. Ягоны лірычны герой з'яўляецца выказнікам думак і іншых твораў, хто, адчуўшы подых новых падзей, новага часу, апынуўся на свайго роду ростанях. Як быць далей? Куды ісці? Якіх арыенціраў прытрымлівацца? Як набыць тую жыццёвую мудрасць, якая цяпер не падвядзе? —

**Песняры, песняпеўцы, паэты, гісторыкі
З кожным імем,
што ўсходзіла на небасхіл,
Захліпаліся ад гучназвоннай рыторыкі,
Не зважалі на стогны шматлікіх магіл...**

— Ну, а ты? — хтось пытае, —
А ты ці ўбярэгся?

**Ці ўтрымаўся між іх?..
Можна, моўчкі стаяў?..
— Я?.. Не, не!.. Я быў гэтак жа ўпрогся...
Сваё "ўра" сярод іншых
гарлавіў і я.**

— Ну, а сёння?.. А сёння?..

**Пэўна, стаў ужо мудры?..
Не падымешся зноў, раздзіраючы рот?..
— Сёння?..
Сёння...**

Шматкроп'е гэтае шмат значыць. І нават праектуецца на дзень сённяшняй. Дзесяць, а мо і болей (пад вершам даты напісання і не пазначаны) гадоў мінула, а праблема застаецца. І як гэта ні цяжка, а трэба канстатаваць, што нярэдка і цяпер паэзія падмяняецца звычайнымі лозунгамі. Хіба з іншай, не чырвонай, не "партыйнай" афарбоўкай. І каб жа толькі ішла гаворка аб пазычненых вартасцях пэўных твораў — яшчэ, як кажуць, паўбяды. Непакоіць іншае: мы аніяк не можам зразумець, што празмерная поклічнасць можа нашкодзіць самай высакароднай справе. Гэты твор К. Кірэнкі, як бачым, надзіва актуальны.

Аднак апошнія вершы паэта — гэта і творы лірычнага кшталту. Акурат тыя, з якіх відаць, наколькі "пацяплела" ягоная паэзія. І наколькі стала зямной. А стала такою не ў апошнюю чаргу і таму, што К. Кірэнка адышоў ад многіх паўсядзённых клопатаў:
**Я не на пенсіі,
Я проста пайшоў на песні,
У зялёнае лета,
у ростані і бары.**

**Успомніць трэба,
Як звініць жаваранак весні,
Як п'юць вяду кнігаўкі,
Як ставяцца венцыры на зары.**

Дарога "у зялёнае лета, у ростані і бары" — гэта і дарога ў родныя мясціны, у вёску Гайшын, што на Слаўгарадчыне. Апошнім часам бываў там часта, магчыма, і меней трэба было бываць — усё ж там уздзеянне чарнобыльскай радыяцыйнай вельмі вялікае. Не асцерагаўся. Не баяўся. Верыў, што нічога благага не здарыцца. Ды і як мог не верыць, калі вяла туды не проста памяць, а і памяць аб самым блізім чалавеку:

**Голас на ўсходзе —
З-пад сонца пачуў...
Адкуль ён, ціхі, самотны?..
І раптам —
Малюнак ажыў увачу:
Маці сцэле палотны...**

(*"Голас на ўсходзе сонца"*)
Вершаў, прысвечаных маці, у кнізе некалькі. І кожны з іх надзіва шчыры, непаўторны. У кожным з іх і яе душа, і душа самога аўтара паяднаны. А яшчэ душа ягоная паяднана з кутом маленства, з усім тым, што

Сябры-калегі Н.Пашкевіч, К.Кірэнка, А.Асіпенка. 1969 г.

Старшыня Савета Міністраў БССР Ц.Кісялёў уручае К.Кірэнку дыплом лаўрэата Дзяржаўнай прэміі імя Я.Купалы. 1973 г.

дорага з самых ранніх гадоў:
**На світанку грукалі ў вароты,
Мільганула постаць ля вакон...
— Хто там? — гулка б'ецца сэрца.**

— Хто там?
Здэцца, разарвецца наўздагон.

— Не спяшай, сцакай хаця б хвілінку
**Тут, дзе ў Сож глядзяцца явары!
Песню-сказ пра жура-журавінку
Хоць яшчэ аднойчы падары.**

(*"На світанку грукалі ў вароты..."*)
Не сакрэт, што ў кожнага паэта пры ўважлівым чытанні можна знайсці вершы, якія пасля смерці творцы набываюць больш значны сэнс. Ёсць такія вершы і ў К. Кірэнкі. І не толькі ў яго паэтычнай кнізе. І ўсё ж, думаецца, гэты са зборніка "Ты ўсё знаеш, мая песня" найбольш характэрны:
**Прыгожых песень шкода, як людзей,
Што іх і нараджалі, і слявалі.
Калі б хоць трошчу быў я чарадзей, —
Зрабіў бы так, каб песні не ўміралі!**

**Каб нават тая, што адзіны раз
Знячэўку з сэрца вынікала ў кагосьці,
Адолела стагоддзі і да нас
Змагла
жаданаю з'явіцца гасцяй.**

**Тады, душой вітаючы яе,
З надзеяй, што прамеяніца і весніць,
Я б верыў, што калісьці і мае
Хто-небудзь стрэне і прывеціць песні.**

**Што нехта і праз многа-многа год
Адчуе, як я любасць нёс Радзіме.
І ўпэўнены —**

**як роднага свайго,
Усім гарачым сэрцам
шчыра прыме!**

Чарадзеям ён, вядома, не быў, а Паэтам. І тое лепшае, што напісана Кастусём Ціханавічам, з цягам часу будзе належна ацэнена. І нават не цяпер, а куды пазней, калі прыйдуць новыя пакаленні. Ім і разбірацца як след, што варта ўвагі, а што падлягае забыццю.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Фота Ул.КРУКА

Спрэчка з люстэркам

куе снегам на зямлі негатыў будучай, але такой няблізкай вясны. Ён хапае засмяглым ротам сцюдзёны снежань. І думае, думае. Яму здаецца, што думае пра будучыню. "Як жыць далей?" Але якая будучыня з кавалкаў мінулага... І ці магчыма схавацца ад сабе... І той, у цыяным люстэрку ваннага пакоя, таксама адчайна пакутуе, не знаходзіць сябе, усё больш заблытваецца ў прыдуманым люстэркавым свеце, дзе не на сваім месцы сэрца, дзе дыхаецца і думаецца не ў такт, дзе вялікае і высакароднае назаўжды пераўтворана ў дробнае і малазначнае...

А ў сынавым лакоі па-ранейшаму гучыць музыка. Яе чуно нават з вуліцы. І музыку

гэтую ніяк не зразумець. "Божухна, чаму ён такі чужы?" А сыну таксама чамусьці кепска. Сын прыхіляецца да аконнага шкля, як калісьці ў дзяцінстве рабіў гэта, праводзячы бацьку на працу, глядзіць на яго натапырачную постаць. А бацька, спыняючы хаду да прыпынку, агаломшана аглядаецца, шукае вачамі сынаў позірк. Знаходзіць. І, мабыць, у першы раз бачыць у ім сябе. Не пазаўчарашняга (абрыдлая ява!), а згубленага сённяшняга, незнаёмага, напалоханага і няўпэўненага, але да болю сапраўднага...

Ці вартыя мы сваіх дзяцей?

Яўген РАГІН

Роўна паўтара дзесяцігоддзя прамінула пасля адыходу ад нас выдатнай беларускай паэткі Ларысы Антонаўны Геніюш. Яе жыццё, як і жыццё некаторых іншых "беларусаў", было надзвычай цяжкім і пакутлівым. Што да творчасці Л. Геніюш, яе вершаў і паэм, то яны спрэс споведныя, поўняцца пачуццямі ахвярнай любові да роднай Беларусі і яе народа, прыкладамі загібленага асэнсавання яго пакручастага гістарычнага шляху. Творы паэткі былі і застануцца дарагімі чытачу адмаўленнем усялякіх форм ідэйнага тэрарызму ў грамадстве, яны падвышалі і будуць падвышаць "неба душы" чалавека, сучасніка і нашчадка, абуджалі і будуць абуджаць наш нацыянальны крэатыўны патэнцыял.

Ёсць думка, што Л. Геніюш, не прыняўшы савецкага грамадзянства, жыла ў ізаляцыі. Шмат у чым гэта так, але ўсё ж дадзена ізаляцыя была адносна. Як паказваюць факты, у тым ліку архіўныя матэрыялы, паэтка актыўна кантактавалася, праўда, галоўным чынам праз ліставанне з Зоськай Верас, Паўлінай Мядзёлкай, Сяргеем Новікам-Пеюном, Максімам Танкам, яе наведвалі Мікола Прашковіч, Алесь Белакоз, Уладзімір Караткевіч, да яе гарнуліся жыхары Зэльвы і Зэльвеншчыны, ніколі не пакідала літаратурная моладзь.

Прапаную ўвазе чытачоў колькі лістоў Ларысы Геніюш да Максіма Танка, выяўленых у ягоным хатнім архіве. Пісаліся яны ў 60-я гады і сведчаць пра высокую душэўна-чалавечую еднасць выдатных беларускіх паэтаў-патрыётаў.

Мікола МІКУЛІЧ

"Я не магу быць інакшай..."

ЛІСТЫ ЛАРЫСЫ ГЕНІЮШ ДА МАКСІМА ТАНКА

Зэльва 11/Х. 66 г.
Максім Танк, вельмі паважаны і ўсім нам дарагі!

Спадыяюся, што Вы ўжо вярнуліся са слаўнай краіны дружных генацвале, што Вы здаровыя. Як прайшло падарожжа? У прэсе нічога няма аб гэтым, калі Вы вернецца...

Я Вам не пісала, толькі йзноў паслала верш. Вершам лягчэй гутарыць.

Цяпер спакойна ля нас, проста не верыцца. Я баялася дзякаваць Вам за гэта, але цяпер бачу, што гэта трывала. Дзякую, шчыра і шчыра дзякую. Вы харошы. Ужо не скачуць зайчыкі страху ў вачах мужа, калі адыходзіць на працу, і я спакайнай сустракаю яго, адчыняючы дзверы. Стала лягчэй. У апошнім лісце сын не піша аб хваробе і болі, знача, лепей яму. Цешыцца з працы і піша, што шчасце ў лячэнні яму ўсміхаецца, хворыя яго любяць. Я зусім веру Вам, што калісьці паеду паглядзець сваіх унукаў. Мне хочацца ў гэта верыць, Максім Танк. Я крыху тэмпературу, але пакуль Вы прыедзеце — гэта міне. Паслушна глытаю лекі. Яшчэ крыху хістаюцца мае ногі. Смешна. Вы не бойцеся вельмі, я толькі прастыла ў лесе. З прыемнасцю прачытала Вашыя "Селядцы з вершамі". З гэтых строчкоў вылускаюцца харошыя зерняты ўспрыць. Вы крыху "з перацым" і Вам баліць... Я Вас найболей люблю з "Нарачы", Вы там да немагчымасці свой... У малюнках самой Нарачы Вы дасканалы. Я не хвалю Вас, Максім Танк, я шчыра толькі гутару з Вамі. Я думаю, што Вы здаровыя. Аднойчы я заглядзела Вас, як Вы падкідалі паленцы на вогнішча Міхася Лынькова — гэта было па тэлевізары. Што да маэстро, то я, здаецца, была крыху сурова адносна яго. Судзіце па сваю, Максім Танк, аб ім. Я магу быць крыху неаб'ектыўнай, бо я яго не люблю. У кожным выпадку, калі гэта матчыма, заўсёгды будзеце добрым. У нас цяпер хораша і цёпла. Зусім не думаецца аб гэтым, што заўтра можа быць холадна і дажджліва. Мы Вас вельмі чакаем, я часта паглядаю на брамку, ці не Вы адчыняеце яе... Вас так доўга няма. З нашых явараў ля хаты ўжо хутка зусім спадзе лісце...

Будзьце здаровыя! Застаюся з пашанай да Вас Ларыса Геніюш.

Зэльва 22/Х. 66 г.
Паважаны Максім Танк.

Вашу паштоўку я атрымала, шчыра дзякую. Учора йзноў перачытвала "Нарач". Многа думала. Нывалежаны грип упарта вяртаецца, прыходзіцца ляжаць. Праўда, морква, бурак, патрушка, хрэн — усё гэта выкапана. Панадворак, які заняло лісцем за час мае хваробы, чыста вымецены. Недапітая бутэлька віна нагадвае дарагога госяца. На стала ўсё ляжаць падпісаныя кнігі, быццам пакінулі Вы іх учора... Часта бяру іх у рукі. Сёння цяжка мне было б гутарыць з Вамі, залажыла горла і голас ахрып. Здалёк адчуваю праменьчыкі клопатаў Вашых і дабраўты... Крыху мне жалю, што Вы абманецца ва мне, што мы з Вамі людзі рознай долі і сцэжкі нашыя разыходзяцца. Гэта ўжо трэці ліст да Вас. Два папярэднія скамканыя — з адчаю. Вельмі цяжка, жудасная атмасфера ўдома. Мой "rap і jutdra" вельмі не любіць, калі нешта парушае яго ўклад жыцця. Я сярод яго кнігаў, несцеркаў і другіх "цацаў" таксама ягоная рэч... Я хвалюся і гэта яму не па нутру. Я маю свае погляды, а гэта нелюба... Вось няма яго ў хаце і думаю, што цяпер пагутару з Вамі. Усе, аб чым мы з Вамі гутарылі, аказаліся не так проста, ды нават зусім не пад сілу. У руках трымаю сваю кнігу, яна глядзі мяне нелюдскай караю: чвэрць стагоддзя знявольнення за яе змест! Мне страшна. Прыгадаецца апалены марозам твар, загублены недзе дарагі хлопчык, лахманы на прамерзлым целе, кірка, лом і клятая кувалда, падываючы якую,

адчуваю, як надрываюцца кішкі. Міска варагнага рэдзьяквення, камса, пайка і так 8 1/2 лет. Прыехалі "купцы", сытыя дзядзкі ў белых кажухах і валёнках. Праходзім ля іх з апушчанымі ачамі, да паловы нагія, сінія. Знявольнены лекар глядзіць нашы зубы, мацае цела, а нахабныя "босы", паводле сваяго густу, выбіраюць сабе "тавар". Група надзірацеляў будзіць мяне ноччу, самы азваярэлы залазіць з нагамі на нары, трасе ўсё і ператрасае, нават істружкі з лагернай падушкі. Забіраюць алавочкі і ўсе кусочки паперы. Хочучь пасадзіць у "бур". Начальнік "буры" не бачыць патрэбы караць мяне. Халад, месяц запутаўся ў драці і крывавіць як паранены, пераклімаюцца канвой на вышках, зарад пад'ём. Седзячы, слію, сніцца: папера, папера... раніцай: развод, тундра, тое ж прыладдзе і нізка нейк неба, здаецца, рукою дастаў бы... Пішу вершы ў думках, усё іх паўтараю. Калі ўдасца запомніць і нехта дасць паперы, пашлю іх тым, якім яшчэ цяжэй... Кіркую нечыстоты, канвой здзелківа пацяшаецца з нас. Міна Ісаканна, выціраючы твар, шэпча: "У нас быў Таман, біблейскі прарок, і яму лілі нечыстоты на голаву, але нам куды горай, яны нам ляцяць проста ў рот"... Неба цёмнае, хмарнае. Трывожна. У зону прывезлі цела дзвючыны — забіў канвой. Яна полка, але ў лагерах няма нацыянальнасцяў, толькі добрыя і блягія людзі. Трывожна... Іду, ручаюся за спакой у зоне, прашу выдаць нам труп. Маленькая рана на жываце, кожная з нас датыкаецца да яе пальцам і нешта шэпча. Апрамаем Галю ў што можам, каб прыгажэй. Выправаджаем да брамы, плачам, надзоркі ляюцца і кажучы, што заўтра застрэляць другою... Труп на вахце, яшчэ раз удараюць ёй малатком па белым лобіку, ці праткнуць штыком, каб ужо зусім, зусім была мёртвай... У Галі дзвючынка, яна за яшчэ адным драгом у лагерах, дзе дзедзі, дзедзі родзяцца вольныя. Маці, як лівіцы, усе бегаюць ля драцоў. Раз у тыдзень іх на гадзіну пускаюць да дзетак. Дзвючынцы нешта махлююць, пасля няведама куды яе вязуць... Можна так без канца. Успаміны, як драці, апуталі, не варухнешся... Я на волі на Радзіме ўздрыгаю (да сёння!), калі бачу ваенную форму, аглядаюся, ці штык мне не ў плечы. Жудасна. Чую, як усюды ля крамаў, аўтобусаў, урадаў туліцца нясмела мая мова. Яна ў хустках, ватоўках, спяцоўках — працоўная. Яе не хочучь слухаць, чуць, на яе высакамерна адказваюць няласкавай мовай начальнікаў. Людзі нясуць яе ў поле. Яна, як пахучы надзённы хлеб, заўсёгды на стала, у сэрцах, але на ёй не пяюць ужо, мне здаецца, што з труднасці... Алесь Бажко — парабак Радзіва, якая жудасць, як яму цяжка было выбіцца ў людзі... Колькі яшчэ сянна такіх, як ён, — якія залежы нывыкарыстанага розуму і талентаў народу... Беларусу-калгасніку не здаць экзаменаў з рускай мовы, яму б беларускую і ён вучыўся б... Вышэйшыя школы быццам не для нас, яны для тых, якім смешная ці абьякавая мова наша і наш народ... Алесь Бажко!.. Памятаецца хлапчукоў малых? Найменшы з іх, Міхаська, мой сябра. Ён, небескарысна, кожны дзень мяне адведвае, умее ўжо дастаць да званка. "Доблі дзень, бабця Ліся", — так пачынаецца гутарка. Аддалі яго ў садзік, за пару дзён прыходзіць, маўчыць. "Што трэба сказаць?" "Для сца". Не! "Пісіба". Не! "Пізілюста". Не, не, не, кажы: добры дзень... Не тое дзіця, здзіўлена глядзіць сінімі вочкамі, не ведае, што адбіраючы яму, у тры годзікі, тое, святло, — матчыну мову... У нас школа-інтэрнат для вясковых дзяцей. Бягуць і ўсе, усе чыста між сабою шчабечуць па-беларуску. Школа руская і ад настаўніка пачуюць яны гэтую мову, як за межнюю, два разы на тыдзень. Начальства і дырэктар тав. Фрэйдэнман (ці нейк гэтак) не думаюць, чым гэтыя дзедзі-людзі запоў-

няць і грэць будуць жывую душу праз усё даўгое жыццё. Максім Танк, Вы жывеце і думаеце высокімі дзяржаўнымі, касмічнымі катэгорыямі, а мае сэрца слухае адгалоўкаў мае зямлі. Я дзялю з Ёю Яе лёс і не хачу, каб мне было лягчэй ці лепей, чымсці братам маім. Я не хачу друкавацца і кнігі свае не хачу! Да сяла яна не дойдзе, ды ім і не да яе. Калі б сабраліся разумныя людзі і распрацоўвалі долю зямлі нашай, яны сказалі б: "З Беларусі, з гэтай чыстай крыніцы славянства, стварэм запаведнік, рэзерват. Заховайма гэтую працывую, польную, чалавечую, працоўную, нарачанскую, надднпроўскую, пушчанскую адвечную мову, каб не забыцца, з якіх крыніц вынеслі людзі: мужнасць сваю, мяккасць сваю і сваю дабрату..." Так сказалі б разумныя.

Я за свой век навучылася верыць не таму, што чую, а таму, што бачу сваімі ачыма. Мае думкі маюць свае крыніцы, яны з жыцця і долі майго народу. Я — крывінка ягонага цела, пшчынка мае зямлі. Я за братэрства, за роўнасць і волю ў народзе і між народамі! Мы не горшыя, не дурнейшыя ад суседзяў. Нельга і непрыстала нам быць парабкамі, ад радзіваўскіх пачынаючы! Я — так мала і я — так многа, я — радавы сябра маяго народу і ўсё я на сабе адчуваю. І я Вам не ахвяра, не пасмешышца для прокшаў і не той Мурын, які зрабіў сваё і можа адыйсці! І дзеля гэтага я не хачу друкавацца! Дзвядцяткі гадоў нікому не залежала на мне як на чалавеку і як на паэце. Я не маю чаго ўстыдацца свае мінуласці — яна на далоні правяраецца ўсім! Я мусіла друкавацца ў цяжкі і страшны час — гэта быў загод сэрца. Друкаваліся і Грубін, і Наўман, і Сайфэрт, аднак ім па 25 лет знявольнення не паспелі даць, а яны мужчыны, што гаварыць. Гэта як з маім мужам, якому абьякава, што буду рабіць, абы ён толькі меў свой абед, воду да мыцця, усе выгоды і г. д. Іначай гвалт! Абавязкі мае адносна народу я знаю, як іх зналі тры мае маладзенькія браты ў свой час... Ці бачылі Вы, як кружыць птушка над разбураным гняздзечкам? Так душа мая кружыць і плача над скрываўленым парогам бацькоў маіх, над магіламі майго роду, які выйшаў з прыгонных, і віна яго была ў тым, што прыгонным болей быць не захацеў!

Правалася грэбля і ўсё, што бурліць у душы, давядзецца прачытаць Вам сянна. Даруйце мне гэта. Не злуйцеся за маю пастанову. Ад радасці бачыць Вас, тварца "Нарачы", у сваёй хаце — памутнела мне ў галаве. Праяснілася сянна! Я ведаю, Вы клянеце мяне і голаў маю недзе гатуеце, у думках, "на плаху"... ну, што ж, аўтар "Нарачы", — Ваша воля...

"Мы з Вамі два рэха ў адным бары, ад Нарачы аж да Нёмана"...
Бывайце, харошы Максім Танк, я не магу быць інакшай... застаюся са шчырым, найлепшым успамінам аб Вас.
Крыху Ваша Ларыса Геніюш.

Зэльва 1/ХІ. 66 г.
Максім Танк!

Я чула, што Вы на мяне не вельмі ўжо злуйцеся. Дзякую Вам за гэта. Зразумеіце, харошы Максім Танк, што я не магла не напісаць гэтага ліста. Мушу сказаць, што ўражанне з нашага знаёмства з Вамі і той мір і дабрата, якую адчуваю з Вашага боку, — усё гэта перамагло мае старыя і даволі яшчэ балючыя раны. Не будзем болей успамінаць мінулага, а будзем, яшчэ гэтыя пару хвілін жыцця, ісці наперад ды тварыць у меру сілаў. Калі б у Вашым сэрцы згасла апошняя іскрачка злосці на мяне, дык пару слоў напішэце. Мая просьба, каб грамадскім рэдактарам гэтай мае скромнай кнігі быў Ул. С. Караткевіч. Справу выбару фатаграфіі пакідаю Вам, няхай будзе так, як Вы сказалі. Між намі, было б добра, каб Ул. Калеснік у

сваёй прадмове хаця не зрабіў з мяне таго, чым я не ёсць... Спадыяюся, што Вы мяне разумееце. Я ведаю, што Вы здаровыя, і цешуся з гэтага. Знача, з сэрцам усё ў парадку. Міла вельмі пісалі аб Вас з Вільні, ды і ў Мінску (у Ленінцы) бачылі Вас працаздольным, здаровым і бадзёрым. У нас усё па-старому, толькі ўцёк, пасля 10 гадоў вернай службы, наш цэрбер — Тарзан. Крыху муж па ім плача, я не, бо ў мяне шмат іншых клопатаў. У. С. Караткевіч прывязе Вам і даручыць вершы ў "Полымя". Акрамя "Куфры" і "Зубраў", калі ласка, выбірайце, якія Вам будуць болей падабацца. Спадыяюся, што ўсё мне дарована і на светлым небасхіле нашых адносінаў з Вамі — хмарак няма.

Застаюся з вялікай пашанай і добрым успамінам аб Вас.
Ларыса Геніюш.

Зэльва 14/І. 67 г.
Максім Танк!

Спадыяюся, што Вашаму тату лягчэй у больніцы. Дадучь яму лякарствы, адыдзе непатрэбная вадкаць з арганізму, спадзе пухліна з ног, йзноў лепей будзе працаваць сэрца. Спадыяюся, бо вельмі хачу, каб Ён Вам яшчэ пажыў... Прынёс мне учора муж кніжку: "Максім Танк у школе", вось там я і пазнаёмілася з Вашымі бацькамі, сялібаю. Я не дзіўлюся Вашай маме, што яна не хоча ехаць у Мінск. І Вы гэта разумееце, вазьміце свой верш: "Пасля вайны"... Па-моюму, нягледзячы на ўсе паседжанні, Вы часцей павінны быць цяпер ля Яго, каб ніколі не адчувалі папроку ў сваім сэрцы, што далі замала тым, якія Вам аддалі ўсё. Безумоўна, не трэба мне Вам напамінаць, каб былі бадзёрымі і вясёлымі мыслі пры хворым ды і наагул! Калі б і надыйшоў час разлучыцца, то і гэта трэба ўспрыняць спакойна, проста так: гаспадар застаецца на полі... толькі не праймайцеся ж лішне, не думайце аб гэты многа. Жаль, што я не магу Вам нават крыху чым памагчы. Дзякую Вам сардэчна, што маючы такое гора, знайшлі хвіліначку часу, каб ім падзяліцца...

Мая вялікая просьба да Вас — гэта каб глядзелі сабе і глядзелі добра! Акрамя ўсяго іншага, Вы вельмі патрэбныя на свеце, Максім Танк! А мне здавалася, што Вы сярод людзей і вясёлых навагодніх уражанняў... Мая дваюродная сястра таксама папала ў аўтамабільную катастрофу, і добра яе пакартала. Папраўляецца, аднак, хутка, з радасці, што дастала ордэн Леніна. І таксама я думала, як ёй весела на Новы год... Што да "канфліктаў", дык хто іх "арганізуе"? І скажаце ж Вы... З гэтым чалавекам я апошні раз гутарыла, калі несла Вам на пошту сваё "SOS"... Але вась сянна стукатам-грукатам у дзверы падняла мяне з пасцелі яго жонка. Ёй трэба было бляхі пчы цяляціну. Злезла з пасцелі, дастала бляхі, пачаставала цясткамі і хлопці нешта яшчэ дала з ёлкі... Вось і "канфлікт" Вам. А на рабоце ў мужа ідзе па-сваюму... Ну, цяпер спакайнай, далі кабінет маленькі і цёплы. Ходзіць аб адным, каб далі спакойна чалавеку жыць і працаваць. Трудна хацець ад Івана Пятровіча нейкіх галосных працоўных подзвігаў у 65 лет жыцця, але сумленна і нармальна ён працуе ўсё сваё жыццё! Чалавек ён вельмі чэсны. І калі б йзноў з яго "дзерлі скуру", то "канфлікт" будучы! Калісьці гэты чалавек вельмі хацеў, каб я йзноў вярнулася працаваць у больніцу — я не вярнулася, вась мой адзіны "канфлікт". Я не магу Вам пісаць усё, бо шкадую Вашага часу, напэўна, болей — чымсьці свайго спакою... Між іншым, прыгадала сабе з часоў майёй работы ў больніцы: у мяне ёсць адно знаёмства ў выдавецтва! Нехта тав. Матузаў! Аднойчы яны разбіліся з машынай каля Зэльвы. Прывезлі і ўнеслі на насілках параненых і ледзь жывых. Тав. Матузаў, цэлы, акрываўлены, адно толькі казаў: "Мой партыйны білет..." Усё было ў парадку з білетам — горай было з касцаком! Памятаю, пытаўся ў мяне, чаму я ўсё найболей клапацуся ля аднаго хворага... Гэтага хворага "даверыў" мне хірург. Ён быў апераваны на рака страўніка... Я ж яго адкарміла, каб бачылі! Я не знаю, што з ім, я баялася нават цікавіцца гэтым, бо ведала, што яму доўга жыць не давядзецца... Матузаў — гэты быў надзвычайна церпялівы і тактоўны хворы. Асталося ў мяне аб ім в. добрае ўражанне. Калі б ён мяне яшчэ памятаў, дык быў бы яшчэ адзін знаёмы сябра ў выдавецтва! Што да верша "Сусед", дык я адразу ведала, што ён дрэнны, і была вельмі, вельмі злосная на сябе, што Вам яго паслала. Паслала толькі таму, што вась такая рыса вельмі характэрная для маіх землякоў... Іх дабрата і шчодрасць, пры ўсёй іх часам беднаце, захапляе мяне. Я пазнала чэхаў і іншыя народы, найболей "праўды" і цікавага і любасці нейкай знаходжу ў сваім! Цывілізацыя — не заўсёгды культура!.. Пісаў пару слоў Валодзя. Ён не гневаецца, але вась чыпер можа загневацца! Ён прыслаў нам "Нёман"... Я да гэтага ўжо прачытала ягонага "Хрыста". Я не магла напісаць Уладзіміру, што ён мне падабаецца. Я яму толькі напісала, што "Хрыстос" (Працяг на стар. 14—15)

Далучаны да гісторыі

Згадаючы тых, хто шмат рабіў і робіць дзеля абуджэння нацыянальнай свядомасці народа, нельга забываць і пра першапраходцаў, у тым ліку і тых, хто стаяў ля вытокаў сучаснай гістарычнай навукі. У шэрагу такіх людзей, каму даводзілася часта ступаць па цаліку, і гісторык, архівіст, археограф, крыніцазнаўца Дзмітрый Даўгяла, з дня нараджэння якога споўнілася 130 гадоў. Родам Дзмітрый Іванавіч з вёскі Казыяны Гарадоцкага павета (цяпер Шумілінскі раён). У 1906—1915 гадах Д. Даўгяла быў членам Віленскай археографічнай камісіі, а з 1913-га з'яўляўся яе старшынёй, кіраўніком спраў канцэлярыі палячыцеля Віленскай навучальнай акругі, кіраўніком спраў Паўночна-Заходняга аддзела Рускага геаграфічнага таварыства і рэдагаваў яго "Записки...", ганаровым членам Віцебскай вучонай архіўнай камісіі. З 1915 года працаваў у Магілёве, далучыўся да беларускага нацыянальна-вызваленчага руху. Д. Даўгяла — удзельнік Усебеларускага кангрэса, што праходзіў у 1917 годзе. У 1925 годзе ўвайшоў у Дзяржаўную камісію па вяртанні архіваў Беларусі з Расіі, якую ўзначальваў З. Жылуновіч (Цішка Гартны). У гэтым жа годзе стаў супрацоўнікам Інстытута беларускай культуры, пазней быў дырэктарам бібліятэкі Акадэміі навук Беларусі, навуковым супрацоўнікам Інстытута гісторыі. Дзмітрый Іванавіч не мінуў лёс іншых нацыянальна свядомых прадстаўнікоў беларускай інтэлігенцыі. 10 снежня 1937 года Д. Даўгяла арыштавалі, а ў хуткім часе выслалі на пяць гадоў у Казахстан. Паводле неўдакладненых звестак там і памёр у красавіку 1942 года. Заслугай Д. Даўгялы з'яўляецца тое, што ён першым пачаў даследаваць гісторыю і гістарычную тапаграфію полацкіх, барысаўскага, свіславіцкага, аршанскага замкаў. Быў складальнікам і рэдактарам "Гісторыка-юрыдычных матэрыялаў" (тамы 27—32), удзельнічаў у выданні Актаў Віленскай камісіі. Д. Даўгяла з'яўляўся рэдактарам і складальнікам "Беларускага архіва" (тамы 1—3).

Ля вытокаў дзіцячай літаратуры

Леанілу Чарняўскую трэба памятаць ужо хоць бы таму, што яна была жонкай, сяброўкай і палпечніцай класіка нацыянальнай літаратуры Максіма Гарэцкага, дзяліла з ім многія жыццёвыя нягоды. Але ж Леаніла Усцінаўна, з дня нараджэння якой споўнілася 105 гадоў (памерла 26 верасня 1976 года), — яшчэ і пісьменніца, педагог. Скончыўшы Марыінскае вышэйшае вучылішча ў Вільні, яна з 1911-га да 1918 года працавала настаўніцай пачатковай школы ў Залессі на Дзісеншчыне. Потым выкладала беларускую мову ў Віленскай беларускай гімназіі. А ў 1932 годзе, апынуўшыся ў Вятцы (Расія), куды быў сасланы муж М. Гарэцкі, працавала выхавальніцай у дзіцячым садзе. Сваё першае апавяданне "Мікітка" апублікавала ў 1921 годзе ў газеце "Наша думка" (Вільня). Л. Чарняўская — аўтар чытанкі "Родны край" для 1, 2, 3 і 4 года навучання, якая неаднойчы перавыдавалася. Выйшлі кнігі прозы "Апавяданні", "Валуі — камісар часоў Кераншчыны", "Падарожніца", "Бяздзетуха" (усе ў 1930 годзе), зборнікі для дзяцей "Варка (1928)", "Кот Знайдзён (1929)", "Андрэйка" (1930), "Перамога" (1932), "Лявонка" (1932), "Сталёвы конь" (1932). Л. Чарняўская пераклала шмат кніг замежных пісьменнікаў на беларускую мову, сярод якіх творы Р. Кіплінга, Э. Ажэшкі, Э. Сэтана-Томпсана і іншых.

Юбілейная вечарына

Прайшоў юбілейны вечар актэта балалаек "Віцебскія віртуозы". Яго нязменным кіраўніком на працягу вось ужо 25 гадоў з'яўляецца заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Тамара Гафранова. Калектыв неаднаразова станаўлюся лаўрэатам і дыпламантам многіх конкурсаў як у бліжнім, так і далёкім замежжы.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

"Я не магу быць інакшай..."

(Працяг. Пачатак на стар. 13)

меней мне падабаецца, чымсьці ягонае "Нельга забыць" ці "Каласы пад сярпом тваім"... Я знаю, што гэта прыкра і Валодзь, і ягонаю харошай маме... Ці я магла б ведаць Вашу думку аб гэтым творы? Я яго яшчэ раз буду чытаць, бо, можа, я не зразумела твор? Можна, на гэта мелі ўплыў скарочанні цэнзуры? Там ёсць захалпляючыя сцэны і вобразы, але вось цэласць да мяне не дайшла, не захавала мяне... Мне было б прыкра, калі б па сваёй абмежаванасці я хоць крышачку абразіла яго твор... Я цяпер нічога не пішу — я проста вышываю... Муж мой таксама чакае "Польмя", вельмі чакае. Ці бачылі, як пераводзяць Вашыя вершы з "Перапіскі з зямлёй"? Вельмі цікавая Ваша фатагр. у "Лит. России", Вы там як Цэзар! Сяння я прачытала, што Пётр І забараніў сваім сенатарам, выступаючы, чытаць прамову з паперы: "Дабы дурость кожнаго видна была"... Гэта вельмі на Пятра падобна! Мне робіцца жаль, што Вы так заняты працаю і не маеце магчымасці болей чулай, неабходнай увагі звяртаць паззі, цяпер я Вас зусім разумею. Думаю, што ў Вас усё, усё добра. Не нервуюцца толькі, дайце справам жыцця крыху самім улажыцца так, як гэта ім належыць... Калі б ад Зэльвы да Пількаўшчыны было можна заехаць саначкамі на дзень, я б паехала і праз снежныя сумёткі і так ахвотна пабыла б з Вашай мамаю, але гэта аж за Нараччу... Муж мой крыху паправіўся, ачунаў, я вельмі, вельмі рада! Ён шле Вам свае прывітанні. Застаюся з вялікай пашанай да Вас.

Ларыса Геніюш.

Зэльва 29/І. 67 г. Максім Танк!

З радасцю прачытала, што Вашаму тату крыху лепей. Ведаю, што зусім добра быць яму не можа. У такіх выпадках печань апускаецца амаль ў таз, затрымоўваецца выдзяленне мачы, вадкасць разыходзіцца па арганізме... Спачуваю ад сэрца і Яму, і Вам... Першы нумар "Польмя" на гэты год даўно ўжо ў нас на стале. Першае, на што мы "накінуліся", гэта Вашыя, жывыя, цікавыя ўспаміны. Многае прыгадваецца. Кожнае слова з нашай нешматлікай прэсы, некалі, глыбока западала ў памяць. Усе падзеі, усе адценні пачуццяў у Вашых вершах таго часу. У сваіх успамінах, як і ў жыцці, недзе, Вы такі паслядоўны, суцэльны, маеце адзін шлях і ведаеце, чаго хочаце. У Вас болей розуму, як пачуццяў. Вы цярозы і ніколі ў жыцці не адзін. Вы наш і не наш, Вы ўсіх і Вашы ўсе, Вы інтэрнацыянальны. Як жа мы былі розныя! Я адна амаль праз усё жыццё! Шырока праграма гімназіі дае мне разгляд. Чытаю, чытаю, а побач бачу легенду, нейкую "старую байку", глыбокую і прыгожую. Я зачарованая сваім народам. Я адна ў маім асяроддзі. Я наскрозь прасякнутая ідэямі хрысціянства і гуманізму і бачу нешта, ад чаго жудасна. Жывы, харошы мой народ як гной для некага! Як жа ён стараецца, каб выжыць... Родзяцца сотні дзяцей і ўдзел іх пасвіці і дзяліць, дзяліць вузкую, неўражайную палоску і гаснуць... А побач атупелыя чыноўнікі, якім панаванне над намі здаецца нармальным явішчам! Жывуць дзесцяцігоддзі і мовы нашай не ведаюць, а мы як слугі... Не, так нельга, нельга! Сколькі дум, слёз, трагедыяў за гэта ўдома... Не бачу розніцы між людзьмі, акрамя таго: добрыя яны ці паганяны... Бачу, як ашукваюць гэты народ яўрэі, як нашыя дзяўчаты йдуць на службу да іх, панявераныя. Худому Мітрафану пазычылі яны грошы і бярुць 10% у месяц!!! Купляючы жывёлу, робяць "хэйрым", і чалавек яе аддае за паўцаны. У час, калі трэба плаціць падаткі, йзноў "хэйрым", цана на збожжа мінімальна... Яна дарага на прадавецні, калі няма чаго есці і чым засяць яравы загон. Лічыцца на нашы Жлобаўцы (бацькаў хутар 12 км ад Гудзевіч), я еду ў Гродна прасіць, каб разлажылі на раты: банк, обротава, обоходова, дрогава і г.д. На мне тканая спаднічка, кашушок вышыты кароткі, я так люблю гэты кусочак зямлі, так люблю... Тата нікуды не ездзіць, ён сумны як ноч. Яўрэі скупілі нашыя вэксалі і хочуць зямлю. У часе неабходнай патрэбы тата даваў ім падвойныя, а то і патройныя вэксалі... А нас 9 чалавек! А зямля цвіце пачасваю, дрэвы шумяць і так там любя... Я гутары з нейкім начальнікам фінансавай установы, прашу... Уваходзіць чалавек. У лапцях, шырокапалеччы, сільны, з прыгожым, мужным тварам, бледным, недзе, ад паснаты. Просіць, каб не бралі апошняй каровы, што не мае гэтых 40 злотых, не мае... На яго крычаць і ён знае, што рады няма, і тагды па гэтым твары — градам слёзы. Аж на грудзі, горкія, вялікія, мужчынскія, нашыя. О Божа... Сэк-

вэстратары ўрываюцца ў наша сяло, рвуць квіты з заплочаных падаткаў. Рвуць!!! У недалагі Петручка забіраюць куфар яго швагеркі, якая служыць у яўрэяў век цэлы. Жонка Петручкова бароніць палотны свае сястры, яе кідаюць на зямлю, б'юць ботамі... На трэці дзень "нарадзіла" пяцімесячнае дзіцятка, ляжыць сама і грэшай няма на доктара. І я ўсё бачу, бачу... Чытаю Максіма Танка і мне лягчэй... Я пішу, але не друкую, бо Вы пішаце лепш за мяне! Мне няма чаго пішу! Калі Вы пішаце! І вось я за граніцай. Газета беларуская і я магу ўсё пісаць. Я так кахаю, так сумую, мне не залежыць на тым, якая газета, мне хочацца гутарыць, гутарыць... Я не магу сяння пісаць свае ўспаміны. Максім Танк, яны цяжкія вельмі. Я іх ніколі не буду пісаць! Жыццё мае — гэта лобам у сцяну зла і цемры. І пашто я Вам усё гэта пішу! Я не зусім люблю Вашы ўспаміны. Я, можа, калі-небудзь скажу Вам, чаму. Яны да болі цікавыя, да адчаю цярозыя, лагічныя, мужчынскія, халаднаватыя... Я хацела б, як Роза Вэнэда, паглядзець, якое ў Вас сэрца?.. Вы гневаецеся? Ужо ноч. Муж на дзяжурстве, цэлы дзень былі нейкія людзі ў нас, а мне так вельмі хацелася гутарыць з Вамі. Як жа добра пра рыбу! Якая ж пераацэнка вартасцяў! Рыбе б у воды нырнуць і паплысці... Вельмі чакаю далейшых успамінаў! Як той грып? Ці ўсё здаровыя! Як маленькі ўнучак? Вы ж такі непадобны на дзедка! "Хрыстос" Валодзіна, непадобна, што "недаходзіць", там жа з 500 старонак машынапісу надрукавана толькі 150! Таму няма цэласці. Тав. Матузаў стаіць мне перад ачамі, ці, праўдзівай, ляжыць... Харошы ён чалавек, сапраўдны мужчына, цяроплы на боль, шляхотны, а гэта куды важней за тое, што ён дырэктар! Праўда? Што да сябра Карпюка, то баюся, што на гэты раз ён праў! Вы думаеце пра альбом? Як жа нядобра зрабілі яму і Данусі... Колькі ж там тае "ідэалогіі" ў абразках?.. Гэта проста сафістыка, каб толькі спрачацца ды рабіць яму крыўды. А мне яго жаль! Калі б я была на Вашым месцы, я яго, напэўна, абараніла б! Началяства гродзенскае не ідэальнае!.. Карпюк шчыры чалавек, праўдзівы, сказала б, без хітрасці нават... Мы з ім часта сварымся, але ўсё за Івана Пятровіча, якога ён не любіць... Часта Карпюк бывае праў, але я не хачу гэтага прызнаць. Ён колькі гадоў ездзіў да нас і ўсё дарма і ўсё роўна рады, што буду друкавацца, піша: "О, нарэшце!" Ён мне па-своёму дарагі і бліжэйшы, чымсці Васіль, хоць той большы дыпламат! Так шкада мне таго альбому! Праўда?

Гдзе Вы цяпер? Толькі б не ў Мядзелі... А, можа, там, йзноў едзеце праз сумёткі? Як жа Вашае здароўе асабіста? Ці грып не пакінуў слядоў? Трэба абавязкова яго вылежаць! Хварэў і наш сын. Наагул, чуюцца ён пагана... Напісала, каб хутчэй прыслаў выклік, я там, здаецца, вельмі патрэбная... Як мала далі мы сваю сыну, і ён адчувае гэта, ён бывае як маленькі. Толькі б быў здаровы, а мужу б хутчэй на пенсію і тагды будзе лягчэй на душы. Спадзяюся, што месца без мяне Іван Пятровіч неік прыжыве, вытрывае! Мае цёплы кабінет. Я не ведаю, ці перазімаваў бы ён у тым з пачакальні? Там цяпер толькі пачакальня! Усё гэта дзякуючы Вам, а найболей Вы харошы за тое, што чакаеце нашыя вершы! Я ведаю, што і маладзья пазты Вас любяць і будуць прыслухацца і прыглядацца да Вас у сваёй творчасці. Так ціха, ціха. На сцяне, супраць мяне, корміць спакойна сваё дзіцятка Мадонна... Цікае гадзіннік. Вельмі хачу, каб Вы былі здаровыя, і гэта галоўнае! Дзякую Вам за ўсё, за ўсё. Мне заўсягды вельмі ўзварушае тая хвілінка часу, якую ўмеце знайсці і для мяне.

Застаюся з вялікай пашанай да Вас Ларыса Геніюш.

Зэльва 7/ІІ. 67 г. Максім Танк!

Сяння лістанюшка прынесла ліста ад Юры, у якім быў толькі вызаў (!), і ад жанчыны, якую ён вылучыў і якая вельмі перажывае і яго нездароўе, і адносіны, якія склаліся ў яго дома. Болей, мне і сказала, лістаў няма... Вечарам я ўзяла газету і, калі разгарнула яе, — выпаў ліст... Гэта быў ліст ад Вас, тонкі, як лязо брытвы, і таму непрыкметны адразу. Муж ужо схадзіў у міліцыю і яму казалі: ніякіх выездаў — яшчур! Што рабіць, Максім Танк? Я знаю, што Вы мне паможаце, але як і каму даць вызаў, калі яны не хочуць яго браць? Трэба паехаць, бо шкада сына, шкада да болу, і трэба вярнуцца хутчэй, бо што будзе з мужам? Я крыху перажываю Ваш адыход з "Польмя". Часопіс якасны, вартасны і выглед цяпер, як у "Нового мира"! Усё радуе. Я баюся, што ўсё гэта залежыць, у велькай

меры, ад галоўнага рэдактара. Ці не найлепей было б на Ваша месца паставіць некага, хто з Вамі працаваў? Спадзяюся, што нейкая змена ў Вас ужо гадуюцца, зарысоўваецца, больш-менш дастойная Вас. Вельмі чакаю ўспамінаў, іх усе, усе друкаваць неабходна! Тое, што мне "бракуе" ў поўнаасцю дапаўняе "Нарач" і ўся насычаная болем, змаганнем і каханнем да Зямлі нашай Ваша тагачасная і сучасная творчасць! Не маглі ж Вы быць такімі, як я Вас сабе намалывала? Вы цікавы сам па сабе, а я ж зусім што другая, я проста вясковая дзяўчына, некалі. Я трагічна заўсягды — адна... У гэтых успамінах столькі роздуму, розуму і... дыпламаты! Я ўсё памятаю! І тое, як слухаючы Вас, ген. Жэлігоўскі "адкрыў Амерыку!", што т. зв. "хамы" маюць сваю, зусім сваю культуру! Пры тым вялікую! Яна біла фантамам з "Нарачы", а тую "Нарач" Вы ледзь закранулі ў успамінах! Як жа тактоўна, дыпламатычна аб сабраццях па пяру... Я з нецярпеннем чакаю працягу. Я аналізую сябе. Я крыху зайздросця за Вас, бо ўсе маюць свае велічынны і могуць "весела" аб сабе думаць і клапаціцца, а мы маем мала такіх, як Вы, і Вы НАШ!!! Я так думаю. Я не магу быць інакшай, чымсці я ёсць! Я куды болей думаю аб Вашых успамінах, чымсці аб сваіх вершах, я ўжо адвыкла зусім друкавацца і мне здаецца што гэта — фантазія! Вы ўжо мне зрабілі многа добрага, я і ад гэтага адвыкла ў жыцці, мне часамі не верыцца... З жахам адкрываю ў сабе матэрыяльныя зацікаўленні: Міхаську шубку, нагавічкі цёплыя, Юру кашулю капранавую, каб мог, як казаў мне, сам пад кранам яе вымыць, не просячы жонкі... Мужу кнігі, Алесіку мядзведзя вялікага, а свім суседзям 100 грам! Яны ўжо чакаюць на гэта, язык высалапіўшы! Я жартую, безумоўна, але не зусім жартую, я змянілася!

Не магу вытрымаць з цікавасці, што там так вельмі няздатна начоўп наш вечны партызан? Ведаю адно, што намеры ў яго заўсягды добрыя, ручаюся! Урэшце, клопаты — гэта жыццё, калектывныя клопаты — рух! Цешуся, што Вы адведальі свайго тату! Што казалі лекары? Чаму ён сумны? Шкада, недзе, яму поля, бору і Нарачы... Вы добра яго знаеце? Я так хацела б чуць, як яны калісьці вылічвалі, калі якое свята... Гэта так важна, ад гэтага мяняецца пагода, работа і крыху жыццё. Хочацца, каб пажыў хоць лежачы, дачакаўся вясны яшчэ раз, можа, гэтая будзе — найпрыгажэйшая... дзякую шчыра Захару Пятровічу за прывітанне і цешуся, што ён пра мяне не забыўся. Я ж і з ім гутарыла па-беларуску! Шчыра вітаю Любоў Андрэеўну, дзякую Ёй і ўсім за прывітанні! З новых думак:

● Я сільны, захохацца — мучу, да слёз, спыняю, закоўваю мігам!
Маўчыць усё і стыгне, — хваліўся мароз, пакуль не прыйшла адліга.

● І не ад такога ліхога, як сам, што мучыць — марозіць бясконца, і сцюжо і лютасць дыктуе вятрам, загінуў мароз — ад сонца!

● Мудра ўсё прыдуманна ў прыродзе, рыбе дано — плаваць і маўчаць, думкам — не хадзіць на валаводзе, сэрцу — ненавідзець і кахаць...

З мінулага.

● Можна ўсё забіць, хлуснёй зьявечыць. Моўкне слова перад страхам пуг, але праўда сэрцаў чалавечых свой, выносіць, гэтакім прысуд.

● Дужаму ці мала што ўдасца, сніцка ўлада на гарбах людзей, толькі суд, цяжкі, без апеляцыі, ім не сніцца, але суд ідзе!

Пішу Вам толькі кароткія, каб Вас не нудзіць лішне. Наш "глаў" змяніўся! Здаецца, не найшоў больш магчымасці ўкусіць, не магу верыць, што з яго атрымаецца — чалавек... а можа? Гыркае яшчэ толькі Зеўс — бухгалтар, але не кусае, хоць відно, што апетыт ёсць... Пакуль усё добра, грып, хворых многа, справаздачы зданыя, і муж пачынае папраўляцца! Шчыра Вам за гэта ўсё дзякую! Кладу кусочак ліста ад п. К., каб крышачку мяне зразумелі... Пішучы, яго прышлеце назад. Ці пазбавіліся грыпа? Як Ваш малы ўнучак? Жадаю Вам усяго добрага.

З вялікай пашанай да Вас Ларыса Геніюш.

Цікава мне, ці застаўся Ваш тата ў больніцы? Па-мойму, трэба зрабіць так, як Ён гэтага хоча... Ён будзе дома ляжаць, далечвацца. Будзе есці. А, можа, будзе памаленьку развітвацца з тым, што кахае... У больніцы Ён толькі хворы, а ўдома Ён гаспадар! Гэта важна. Трэба, каб не нерваваўся! Можна лячыць яго і даглядаць дома! Я думаю, што Ён ужо на сваёй пасцелі і яму ўжо радасна. Так хочацца, каб пажыў...

Гіе ведаю, як Вам і дзякаваць за помач. Мне ўжо 11/II, у суботу, выклікалі ў міліцыю і паведамлілі, што, па ўзгодненню з райкомам партыі, дазваляць мне паехаць да сына. Начальнік міліцыі быў вельмі ветлівы. Ён так паважна аднёсся да Вашай просьбы, што, як мне сьнянна казалі, тэлефанаваў нават у гор. савет, каб даць мне патрэбныя справы! Усё гатова ўжо, заўтра падамо дакументы. Калі прыдзе дазвол, дык паеду недзе ў пачатках сакавіка. З голымі рукамі не паеду. Але што Вы і пра гэта падумалі... О, Танк... Сьнянна напишу Аляксею Нікіфаравічу, папытаюся, што можна з сабою ўзяць. Цёпла і прыгожа. Касцюмчык Міхасіку за 19 рб. ужо ёсць! Мне здаецца, што трэба памаленьку расшыфроўваць усё, што захавалася! Гэта так важна! Я ўжо раней чула ад Прашковіча, што Вашыя ўспаміны будуць найбольшай цікавасцю нашай прэсы на 67 год! Ці не вяртаўся болей туберкулёз? Гэта было пасля вязніцы, так? Нічога не пішаце аб сваім сэрцы і я хачу верыць, што ўсё добра! Ці будзеце выступаць на з'ездзе ўмяннікаў у Маскве? Гэта, па-мойму, будзе цікава з'езд і Вы будзеце рэпрэзентаваць харошую літаратуру. Цешуся з гэтага! У "Зубрах" у "ЛіМе" крыху Валодзя не так напісаў: "Мы адною жывем чаладкію", а ён: калядкаю... "Блішча сонца", а было: "Плешча сонца вясну з гары". Ад слова плешчаць, расплюскаць фарбы па палатне ці палітры. Ну, але гэта драбніцы. Іначай усё добра. Пісала яго маці, што здае ўжо, за пару дзён, зборнік у друку. Мне крыху няёмка, жаль яго творчага часу, патрачанага на мяне і г. д. Хацелася б ведаць, што друкуецца ўжо. Як я ў гэтых справах нічога не разумею... Я сьнянна нейк вельмі прыціхла. Гэта ад Вашай тонкай і паслядоўнай дабраці, Максім Танк.

Як добра, што Вы не староннік толькі вялікіх рэчаў! А, можа, Вы вялікі і драбніцах і ў будні жыцця? Я веру, што так, бо мне вельмі хочацца думаць аб такіх людзях. Калі ласка, прачытайце ў "Ніве" за 5/II. 67 Юркін "Новы год". Гэта каратка і змястоўна. Гэта вынік думай і закідаў сумлення. Дыпламатычнае заканчэнне і мужнае. Веру, што будзе добрым чалавекам, бо быць ім хоча! Толькі б яго пакінулі ў спакой тыя, што топяць у балоце і спойваюць... Мала ўжо ў ім здароўя... Так хочацца гутарыць з Вамі некалі, гэта неабходна. Толькі, каб Вы былі здаровыя і мелі крыху часу! Некалі! Не трэба мне пісаць даўгіх лістоў, што Вы! Мне важна атрымаць вестку і ведаць, што Вы здаровыя! Гэта важна! Я ніколі не пераставаў следкаваць за Вашым літаратурным дыханнем. Мне здаецца, што я пра Вас многа ведаю і зусім не са слоў. Фактычна словы гавораць не ўсё, Вы заўважылі? Грып ўвайшоў у нашу хату і калоціць мужа. Ён сумны з мае, ужо выразней, паездкі да сына. І мне шкада яго пакідаць самога, але ехаць трэба! Будзе мне там нялёгка. Я пастанавіла маўчаць і прыглядацца. Жаль Міхасіка, мы з ім вялікія сябры з яго першых дзён жыцця. Ён радзіўся ў Зэльве. Цешуся, што змагу з ім хадзіць у кіно (на дзекію), у цукерню і ў кніжныя магазіны. У мінулым годзе казаў мне: "Які я счаслівы". Гэта пасля выхаду з крамаў... Алесіку ўсяго два годзікі, і я яго першы раз яшчэ ўбачу! Зусім гэта не драбніца, гэта вялікая падзея жыцця! На ўсякіх сваякоў не буду мець дастаткова часу, хіба ў Крынках назбіраю яшчэ апаваданні пра дзеда і яго 1/2 участка зямлі... Ёсць старыя знаёмыя і ў Варшаве, яшчэ ўдзельнікі ці сябры "Легіёну маладых". Я тагды чытала і Вашыя вершы ў іх прэсе, памятаецца, па-беларуску! Важней за ўсё — унуку! Як жа Вы бесканечна добры...

З мяляў:
*Хто боль мой падбярэ і словы згорне,
Мой жаль душы, што ветры не змагі?
Жыццё маё — агарак свечкі сьнянны,
На аўтары пакутнае Зямлі.*

*Крываюць боль, надзея палымнела,
сплывалі воскам слёзы на аўтар.
О, Беларусь, мой залубочак белы,
ад чысіні нязлічаных ахвяр!*

Толькі не пішаце мне болей: цудоўная падборка! Я вельмі хацела б, каб яна такою была, але як на той, Монт Эверэст, падняцца? Буду думаць, што Вы здаровыя! Буду верыць ва ўсё добрае кругом Вас! А цяпер дабрачын, Максім Танк! Абавязкова, хоць пакрысе, расшыфроўвайце сваю юнасць! Гэта вельмі важна! З пашанаю і подзівам да Вас Ларыса Геніюш.

Публікацыя Міколы МІКУЛІЧА

Прыцягненне Баршчэўскага

НАТАТКІ З ДРУГІХ МІЖНАРОДНЫХ ЧЫТАННЯЎ,
ПРЫСВЕЧАНЫХ ТВОРЧАСЦІ ПІСЬМЕННІКА

Час няўмольна рушыць наперад. І мы наўрад ці за ім паспяваем. Шкада, калі не заўважаем сапраўдных вартасці, не азіраемся ў такое павучальнае мінулае, а марна губляем час у паспешлівых пераможках з аднаго краю на другі.

Але ў рэшце рэшт не трэба нічога выдумляць, лепей узяць у рукі добрую старую кнігу і даверыцца прадбачліваму класіку. Усё ўжо было. Толькі дахі дамоў змяніліся і пахмурнела неба. А кніга — як жыватворная крыніца, што вучыць нас мудрасці і чалавечнасці.

Ян Баршчэўскі, паэт і пісьменнік першай паловы мінулага стагоддзя, вярнуўся на Бацькаўшчыну напрыканцы ХХ стагоддзя. Вярнуўся ў кнігах, фільмах, памяці, размовах. Але яшчэ няма вуліцы з яго імем, няма музея, помніка, нават барыльефнай дошкі. Праўда, у Мурагах на Расоншчыне, там, дзе нарадзіўся пясняр, летась з'явіўся памятны знак — камень-валун. І глядзіць з гэтага валуна сам Баршчэўскі на лясныя пагоркі і сенажаці. Край ягоны малалюдны і нейкі суровы — самая поўнач Беларусі. Стаяць Мурагі на беразе вялікага возера Нешчарда. Як сцвярджаюць нашы віцебскія філолагі, правільная назва возера — Няшчэдра, у сэнсе "няшчэдрае".

У лістападзе ў Полацку праходзілі другія міжнародныя літаратурныя чытанні па творчасці Яна Баршчэўскага. Арганізавалі іх Віцебскі дзяржуніверсітэт імя П. Машэрава, Польшкі інстытут у Мінску, Полацкі гісторыка-культурны музей-запаведнік, абласны краязнаўчы музей. На чытанні з'ехаліся літаратуразнаўцы, пісьменнікі, гісторыкі з Варшавы, Мінска, Віцебска, Невеля. Мерапрыемства нечакана супала з Днём незалежнасці Польшчы. Яго ўдзельнікі павіншавалі дырэктара Польшскага інстытута ў Мінску Томаша Нягодзіша, доктара Варшавскага ўніверсітэта Аляксандра Баршчэўскага і яго калегу пані Надзею Панасюк. На жаль, не змог прыехаць у Полацк актыўны ўдзельнік ранейшых чытанняў і фундатар памятнага знака ў Мурагах Мечыслаў Яцкевіч, які прызначаны на пасаду генеральнага консула Рэспублікі Польшчы ў Летуве.

Адкрываючы чытанні, загадчык кафедры беларускай літаратуры Віцебскага дзяржуніверсітэта Волга Русілка заўважыла, што іх кафедра планава працуе над праектам "Ян Баршчэўскі і яго час: вяртанне спадчыны".

А час Баршчэўскага быў даволі супярэчлівы. Мікалай І сваім загадам забараніў ужываць у афіцыйных дакументах тэрмін "Беларусь", аб'явіў пра пачатак працэсу поўнай русіфікацыі беларусаў. Але пісьменнік, нягледзячы на забарону, на тытульным аркушы сваёй кнігі напісаў: "Беларусь у фантастычных апаваданнях". Ён служыў простама люду і шляхце Беларусі. І дзе б ні жыў паэт — у паўночнай сталіцы на Няве, ці ва ўкраінскай Чуднаве, — "самотныя думкі" яго вярталіся ў родны край, на поўнач Беларусі.

З асаблівай цікавасцю ўдзельнікі чытанняў слухалі даклад Уладзіміра Арлова "Полацк часоў Яна Баршчэўскага як адзін з інтэлектуальных цэнтраў Еўропы".

Баршчэўскі вучыўся ў Полацкім езуіцкім

калегіуме. Калегіум стварылі езуіты. Дзейнасць іх таварыства была забаронена палам Рымскім. І тады расійская імператрыца Кацярына II дала ордэну прывілеі, і Полацк стаў фарпостам езуітаў. Калегіум быў падобны на ўніверсітэт. Ад школяроў не патрабавалася быць католікамі або мяняць веру. Манахі ахвотна прымалі ў свае школы дзяцей сялян і мяшчан. З 1584 года ў Полацкім калегіуме выкладалася старабеларуская мова як самастойная дысцыпліна. Тут выкладалася арыфметыка, геаметрыя, фізіка, астраномія, гісторыя, геаграфія, музыка, логіка. Быў у калегіуме і тэлескоп даўжынёй 8 футаў, і багатая калекцыя мінералаў, сем ёмістых скрынак займала нумізматычная калекцыя. Колішні кіраўнік ордэна Г. Грубэр стварыў кунсткамеры і карцінную галерэю. У 1787—1820 гады ў Полацку дзейнічала выдавецтва, якое выпусціла больш за паўтысячы назваў кніг. Менавіта ў такіх спрыяльных для развіцця творчай асобы ўмовах і выходзіў Ян Баршчэўскі. Тут, у калегіуме, Баршчэўскі займеў славу "вершапісца". "Не толькі ў школе, але і на вёсцы ў бацькоў ці ў засценках у суседзяў, у свята альбо на ўрачыстасць, на вакацыях вылучаўся ён сваімі паэтычнымі здольнасцямі", — пісаў Ю. Барташэвіч у некралогу пра Баршчэўскага.

Удзельнікі чытанняў наведлі расонскія Мурагі, каб пакласці кветкі да помніка і на месцы былой хаты шляхціца Завальні. У Гарбачэўскай сярэдняй школе адбылася творчая сустрэча навучэнцаў і настаўнікаў з пісьменнікамі. Дарчы, тут, у Гарбачэве, праходзілі першыя міжнародныя чытанні два гады назад. Мясцовая моладзь ганарыцца сваім славутым земляком. Нейкай сапраўднай любоўю і пяшчотай павяяла ад такога па-дзіцячы наіўнага пытання, якое задала гарбачэўскай школьніца вядучаму сустрэчы Анатолю Канапельку: "Як вы думаеце, калі Баршчэўскі ішоў пехам з Пецярбурга ў Мурагі, ён праходзіў праз Гарбачэва ці праз Краснаполле?"

— "Вось у такіх пытаннях — пачуццё патрыятызму", — заключыў пазней Анатоль Мікалаевіч.

У Мурагах у дзевяці жылых хатах засталіся адны састарэлыя. Ала Рыгораўна Аляксеева, калі я яе нечакана наведла, мыла на кухні бялізну — як і ўсе сучасныя спадарыні, у пральнай машыне пральным парашком замежнай вытворчасці. Віцебскай гасці яна была рада.

Тры гады, як мужа пахавала, — гаворыць жанчына. — А цяпер сваю маці забрала сюды, у Мурагі. Тут раней жылі мае свёкар са свякрухай, а я пераехала за мужам у 1964 годзе.

Ала Рыгораўна пяць гадоў на пенсіі, але яна і самая маладзейшая жыхарка Мурагоў. Трынаццаць гадоў даіла кароў на саўгаснай ферме ў Люцькаве. Ездзіць трэба было за пяць кіламетраў тры разы ў дзень. Вазіў саўгасны транспарт, але ж часам машыны не было.

— За гэтыя гады хіба што на самалеце

ў Люцькава не лётала, а так на ўсім, — жартуе жанчына. Трымае коз, парася, курэй. Бульба не ўраділа, дык прыйдзеца ад парсочка на зіму адмовіцца.

У хаце Алы Рыгораўны — чыста і ўтульна. Даматканья палавічкі і абраз на куце.

— Быў час, калі нас усіх агітавалі зняць абразы, схавачь іх. А мы ў адказ: да нас віселі і вісець будуць.

Старажылы Мурагоў — Марыя Іванаўна Аляксеева, 1907 года нараджэння. Жыве адна. Яе адвевале сацыяльны работнік Таня Войтава, з Гарбачэва. І дроў наносіць, і пол памые, і бульбу дапаможа выкапаць. Мурагоўскія старыя Таню шануюць. Заходзіць яна ў дом да Голубевых, дзе гаспадар — інвалід Айчынай вайны, да Антаніны Сяргееўны Варажынскай.

Бабулі Варажынскай 72 гады, было трое дзяцей, але зараз адна — перажыла дзяцей. Страшэнны лёс. Жыве тут з 1939 года. У яе доме захоўваліся старыя сямейныя фотаздымкі, якія зараз экспануюцца ў Літаратурным музеі Віцебска.

Дзв'ерэй яна доўга не адчыняла. Не чакала, што ў сцюдзены амаль зімовы, лістапад хтосьці зойдзе. Але размова наша, хоць і кароткая, атрымалася шчырай. Жанчына гэтая — цудоўная майстрыха. Дываны — проста захваленне. Абрус на круглым сталі таксама яе рукі вязалі. А пакрывала нават у музей забралі...

Вось так і жывуць нашчадкі шляхціца Завальні на беразе жыватворнай Нешчарды. Прырода і лёс пакінулі самых выпрабаваных і моцных. Вядома, што на Расоншчыне даваенная шчыльнасць (і колькасць) насельніцтва так і не аднавілася да цяперашняга часу.

Пакуль наша "ГАЗель" куралесіла па дарогах Баршчэўскага, мы заўважылі нават прыкметы багацця ляснога краю. Паўзлесем пабегла ліса. Нядаўна адной жанчыне надарылася сустрэцца з мядзведзем, калі ў грыбы хадзіла. Праўда, сюэт быў крыху не такі, як у "Палясоўшчыку" Багушэвіча, але ўсё ж мясцовым ёсць пра што пагамаініць...

Час выспявае грамадскую думку і гістарычную свядомасць разам. Добра, што ў Расонах, не толькі ў Віцебску ці Мінску, усё часцей гавораць пра неабходнасць мемарыялізацыі мясцін Баршчэўскага.

Музей — хата шляхціца Завальні на беразе Нешчарды — гэта тая высакародная справа, якая будзе да гонару нашых сучаснікаў.

— Ведаецца, які самы моцны вобраз у творчасці Баршчэўскага? — спытаў мяне малады гісторык з Полацкага ўніверсітэта Уладзімір Лобач. І сам адказаў: — Плачка. Гэта ж сама Беларусь, якая нікому не можа "даверыць таямніцу свайго сэрца".

Пра гэты літаратурны сімвал гаварылі многія ўдзельнікі чытанняў. Бо ў гэтым — сіла слова класіка: плач і малітва мінулага стагоддзя засталіся плачам і малітвай напрыканцы гэтага.

Святлана ГУК

Віцебск—Полацк—Расоны

Блізкая гісторыя

Паўсядзённае жыццё ў Беларусі: 1945—1965

КОНКУРС ДЛЯ ШКОЛЬНІКАЎ

Архіў найноўшай гісторыі (пры Беларускай гуманітарнай фондзе "Наша Ніва") пры ўдзеле Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны абвясціў конкурс "Паўсядзённае жыццё ў Беларусі: 1945—1965" (пра што мы ўжо аднойчы паведамлялі).

Заснавальнікі конкурсу хочучь зацікавіць школьнікаў гісторыяй паўсядзённасці нядаўняга часу — мінулым сваёй сям'яй, атачэння, населенага пункта. Хочучь заахваціць да самастойнай даследчай працы, якая патрабуе выкарыстання метадаў дзейнасці гісторыкаў і прыёмаў журналістыкі.

У конкурсе могуць узяць удзел навучэнцы сярэдніх навукальных устаноў: школ (пачы-

наючы з сёмага класа), ліцэяў, гімназій, каледжаў, ПТВ, тэхнікумаў.

Форма конкурснай працы адвольная. Гэта можа быць сачыненне альбо эсэ, калаж з фотаздымкаў ці нават фільм, інтэрв'ю і г.д. Галоўнае — праца павінна мець творчы характар. У выпадку няэксцэсавых форм да працы павінна быць далучана пісьмовая частка, якая адлюстроўвае працэс даследавання і збору інфармацыі.

Конкурсная праца падаецца на беларускай мове. Тэксты крыніц могуць падавацца ў арыгінале.

Праца можа быць падрыхтавана як індывідуальна, так і групай, самастойна альбо з да-

памогай настаўніка, бацькоў, бібліятэкара і г.д. Да працы павінна быць абавязкова далучана метрычка.

Працу трэба даслаць у адным асобніку да 30 снежня (дата вызначаецца па паштовым штэм-

Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы НАН Беларусі выказвае спачуванне супрацоўніку інстытута доктару мастацтвазнаўства Р. СМОЛЬСКАМУ з нагоды смерці маці.

Беларускі саюз літаратурна-мастацкіх крытыкаў выказвае спачуванне доктару мастацтвазнаўства Р. СМОЛЬСКАМУ з нагоды смерці маці.

Саюз беларускіх пісьменнікаў выказвае спачуванне пісьменніку Івану КУРБЕКУ з прычыны смерці сястры.

пелі) на адрас: 220123, Мінск а/с 71.

Вынікі конкурсу будуць абвешчаны 30 студзеня 1999 года. Пераможцаў чакае мультымедычны камп'ютэр (галоўны прыз), а таксама фотаапараты, дыктафоны і мноства іншых прызоў.

Усю патрэбную інфармацыю і парадкі можна атрымаць ад сакратара конкурсу Ірыны Коваль (тэл. (0172) 77-46-25 з 7-00 да 8-00 і з 22-00 да 23-00) альбо ў газеце "Наша Ніва" (N 10 за 1 чэрвеня 1998 г.).

"За келіхам віна"

Палай, палай яго агнём і знай:
з адною мной сваё
ты знойдзеш шчасце.

Элена АЛЕКАВА

Зусім нядаўна ў Балгарыі выйшла адметная сваім зместам і накірункам паэтычная анталогія "За келіхам віна". Гэта — вершы сучасных (дакладней, тых, што жывуць і працуюць сёння) балгарскіх паэтаў пра віно і вінаробства, вінаград і вінаградарства. Але на самай справе, і застолле, і віно, і келіх — толькі вонкавыя арыбуты гэтай шчырай і, я сказаў бы, мудрай лірыкі, толькі повад пагаварыць на тэмы, у паэзіі вечныя: аб жыцці і смерці, аб маладосці і старасці, аб сяброўстве і каханні, аб радасцях і пакутах, аб прызванні і абавязку...

Вершы, якія я выбраў і пераклаў для гэтай публікацыі, належаць паэтам розных узростаў — ад тых, каму ўжо за семдзесят, да тых, каму каля трыццаці. Сярод іх аўтараў — імёны даўно і добра вядомыя ў Беларусі (Н.Вылчаў, Л.Леўчаў, П.Мацеў, Э.Эўцімаў, С.Паптанеў, М.Шопкін і інш.) і імёны, якія адкрываюцца беларускім аматарам паэзіі ўпершыню: Э.Алекава, А.Аляксандрава, К.Барысаў, Р.Міраславава, В.Любенаў.

Найдзен Вылчаў

Богароўня

Як на карціне на класічнай:
зімовы вечар за сцяной;
гарыць камін; наўзбоч, прывычна —
віно і хлеб; меланхалічна
мы на агонь глядзім з табой.

Што міг? Што даўнасць?

Келіх поўны
не скажа нам. Сябе саміх —
сівых, слабых, безабаронных —
мы лічым тут за бозароўных
перад гурбой грахоў сваіх.

Гэй, вы, хто чысты і бязвіны,
вы, што ўзышлі на шлях круты,
для гэткай ночы ў змяняй стыні
шануйце даўнія каміны —
у іх ёсць попел залаты.

Эўцім Эўцімаў

Што ты слабак

і ўшчэнт п'янееш хутка,
віно вініць у гэтым — неразумна.
Жанчына грэецца
ў чужых закутках,
калі ёй дома холадна і сумна.

Так, так, над д'яблам
узыходзіць зорка,
калі анёл яе не разумее.
Каханне сядзе са свайго падворка,
калі ў недакаханасці марнее.

Мужчыны знаюць:

гонар каб не страціць —
на моц надзеі ўсе, а не на модлы!
Віно, як і жанчына, можа здрадзіць
адно тады, калі піток нямоглы.

Павел Мацеў

Маю магілу ты віном чырпанскім
зрэдзь-часу палівай — я смак яго
пазнаю ўраз. Яно пад небам наскім
было патхненнем голасу майго.

Яго на ўсё і для ўсяго мне хопіць.
З яго анёлскай мовы я змагу
пачуць той край, дзе хмельны
вечер ходзіць
у гэты міг, што слыхам сцерагу;

дзе юнакі спрачаюцца аб творах
паэта ўзнёслага, што там узрос;
дзе нават птахі божыя гавораць
радком ягоных вершаваных кроз...

Абломкам вечнасці, напэўна, здасца
мне той радок. І ў малітоўны час
лізну віна я капку — як прычасце,
што ў дні дзяцінства
там прымаў не раз.

Любамір Леўчаў

Навагодні тост

Зчэрапа, знойдзенага ў
садзе старажытнага мана-
стыра, Байран зрабіў сабе
кубак для віна.

Лорд Байран,
не адмоўце гасцю ў просьбе.
Наліце ў чэрап беднага манаха.
Я вып'ю прагна
і без страху.
Хіба жыццё — вялікі трыумфатар —
чагосыці пабаіцца раптам?

Ніякі страх ужо мяне не возьме,
Сяброў найблізкіх
траціў я не раз.
Разлюбліваў каханак найласкавых.
Павекі бацьку закрываў на лаве...
Але і ў самы найжахлівы час
не закрываў ад страху смерці
навекі веры — той, што ў сэрцы!

О, хай агнітае віно ўвалюцца
блэсмертным полымем
у грудзі мне!

Што чалавечнае?

Жыць у сталецях!
Не чалавечнае — спаць у труне!
Але калі ўжо дні мае падлічаны
і трэба мне збірацца ў небыццё, —
хай гэта ў бітве стане,
а не ў ложку!
Тады і смерць успрымецца
хоць трошку
падобнай на жыццё.

Лорд Байран,
дык напоўніце па венчык.
Я ўсё-такі ваш навагодні гасць.
І я хачу ў святочны гэты вечар
падняць за свой уласны чэрап тост.

Калі яго
дзесь на раскопках могліць
хтось знойдзе —
хай са шкадаваннем мовіць:
"Для кубка не гадзіцца ён, на жаль.
Ён з дзіркамі —
ад куль ці ад нажа..."

Стэфан Паптанеў

Дзве кроплі

Пасля віна,
што выпілі з табой мы,
святых званой пачулі галасы,
і адышлі грахі, як зданяўплоймы, —
і сённяшнія, і за ўсе часы.

Пасля віна,
што выпілі з табой мы,
прычасце ўзрэла нас, а лістапад
пацвердзіў жоўтым
шлестам спакойным,
што нам былога не вярнуць назад.

Пасля віна,
што выпілі з табой мы,
данёсся з выраю крык журавоў,
і ацвярэзілі наш дух свабодны
дзве капкі-кроплі ў келіху гадоў.

Матэй Шопкін

Маналог маладога віна

Абручамі ў бочках абкручанае,
б'юся, рвуся,
вірую бруёй.
Разумею, чаму мяне мучаеце
сваёй жорсткаю дабрынёй.
Але я не крану вам нервы —
да старых вы прывыклі він.
Бунт мой ярасны супраць цемры —
нібы сонечны бунт крыві.
Сіл мне мала,
вы гэта знаеце,
і над крыкам пакут маіх
злосна зубы парюю скаліце.
Ды ўсё ж думаеце пра міг! —
Міг, калі,
нібы бліскавіцаю,
абручы я ўшчэнт разламлю
і мацней вам, чым акавітаю,
сэрцы ўзрушу і акрылю.
Разбуджу словы грознай клятвы
і прымушу вас сціснуць пож.
І... раз'ятраныя, як д'яблы,
мяне піцьмеце вы ўсю ноч!

Георгі

Канстанцінаў

Святочнае віно

Мы не адны ў бязмежным
гэтым свеце,
але на святах толькі
ў гурт гуртуемся.
Адной і той жа чаркай
душы квецім,
а блізкімі — плячо ў плячо —
не чуемся.

Што неўпрыкмет нас б'е і разбівае
на дробныя асколкі,
як на атамы —
за хлеб змаганне? Слава "баявая"?
Ці зморанасць?
Ці прага стаць багатымі?

Мы і ў застолях
застаёмся рознымі —
самотны жэст,
пагляд сцюдзёна-востры...
Жыццё не мераецца
толькі тостамі,
жыццё — не тосты...

Кінка

Канстанцінава

Прагня вусны мае

Гэта трапеза мая не з учора
доўжыцца —
з першай далёкай вясны.
Цяжкія ўсё яшчэ ў гожах узорах
гарніцы-збаны.
Хай жа віруе віно маладое,
духам зямлі і лісця абдае,
хай будзе даўкім і горкім да болю —
прагня вусны мае.
П'ю вас, дзянёчкі, ці зімна, ці цёпла,
з сокам, што ў келіху грае-няе —
цёмна і светла, светла і цёмна.
Прагня вусны мае.
Можа, я чуюся п'янай ад сонца,
ад навальніцы, ад песне яе?
Шмат асушыла пасудзін да донца!
Прагня вусны мае!
Колькі трапезніцаў буду — не знаю,
вечар не страшны, няхай настае.
З поўнага глечыка зноў наліваю.
Прагня вусны мае!..

Калін Донкаў

Толькі не забыце

Налі віна мне ў келіх тонкасценны
і лобач сядзь з усмешкаю нязменнай.

Каханая, сумнеў адпаў, здаецца:
Усё па заслугах сэрцу дастаецца.

І чалавек звычайца пакрыху:
крычыць ад цішыні,
маўчыць ад крыку.

Іспыт на ўсё,
што зведзець давядзецца, —
ён па заслугах сэрцу дастаецца.

Цалуй жа доўга!
Жар любві пшчотны
хай будзе сёння, як ніколі, шчодры!

Не можаш доўга?
Ну, тады да смерці!
Такога свята заслужыла сэрца.

І калі дзесь праглянуў
момант стратны —
няшчыры голас
ці паруха клятвы —
боль, што струменьчыкам
салёным льецца,
ён па заслугах сэрцу дастаецца.

З табой ці без цябе, а толькі знаю:
што судзіць лёс —
спакойна прычакаю.

Усё па заслугах сэрцу дастаецца.
І толькі забыце хай не кранеца!

Раманьёла

Міраславава

Вінаробня кахання

Я — вінаробня жарсцяў, бровар я
для прагнасці твайго буяна-дзікай.
Ты ад майго напою — як вар'ят:
шалееш проста поччу сонна-ціхай.

Я тайну ласк няўрымслівых тваіх
нашу схаванай ад паглядаў пошлых.
Я — твой Парнас
у гэны зорны міг,
калі глытаеш ты глыток апошні.

Ты ад мяне ратунку не чакай,
бо я — віно не толькі для прычасця.

Які вялікі ў небе вячэрнім
сонца дыск!
А чалавек не бачыць —
бяжыць, бяжыць кудысь.

Якою цішынёю звініць нябёс сыйво!
А чалавек не чуе —
з-за голасу свайго.

Спыніся, чалавеча! Не можа...
А таму:
ці ў неба, ці ў магілу —
усё адно яму.

Калі жыццё — хвіліна,
а шчасце — міг у ёй,
калі ўсе нашы парыванні — вецер,
Глэс туды-сюды нас гне, як вецце,
калі мы вырай выпадковы ў свеце,
і ўсе імчымся
ў бездань беспрасвецця,
калі ўзышлі з зямлі і станем
зноў зямлэй...

калі нам так баліць,
калі душа ў адчаі,
калі не ўзводзіць чуд нас
на зямную цвердзь, —
падымем поўныя
з віном-гаркотай чары:
"Здарова будзь, Жыццё!
І на здароўе, Смерць!.."

Ана Аляксандрава

Збавіцель наш абраў цябе метафарай...

"Ін віно верытас!"
Прыслоўе? Ці павер'е?
Не! Досвед з векавымі вымярэннямі.
З паганскай Дыянісавай містэрыі
твая прамудрасць
пярасла карэннямі.

Магічнае пітво! Ты язвы з ранами
рубіцеш,
носіш нас шляхамі зорнымі...
Але праходзіць ачмурэнне... П'яныя
ілюзіі на дол злятаюць чорнымі.

З табой, віно, шчаслівых
колькасць большае,
забыўшых на евангельскія ісціны.
Ты — д'ябла дар! Але ж —
і злле божае!

Рубін Хрыстовы
ў келіху раз'іскраным.

Збавіцель наш абраў
цябе метафарай
крыві ахвярнай —
для ратунку нашага.
Каб мы любоўю сестрыноў
і братавай
жылі пад Ім —
сярод знявер'я страшнага.

Кірыл Барысаў

Вечнасць

Вадою і агнём, віном і хлебом
з нас кожны хрышчаны
ў жыцці не раз.
І нанізку гадоў, як гронку летам,
зрывае ўрэшце з небасхілу час.

Але ў рэальнасці нам невядомай
і духам і агнём нас хрысціць лёс.
Шчасліўцы тыя ўсе,
хто ўцяміў добра:
вось гэта тайна вечнасці і ёсць.

Владо Любенаў

Тайдзіцае віно

Перасмяглы ўвесць, сярод начы,
прама ў хату да цябе ўвалюся.
Вінаграднай гронкай у кашы
я зграбу цябе і ў кут заб'юся.

Пацяч па грубых пальцах сок
з цёплых ягад, сонцам набрынялых.
Касмацём зарослы ўвесць, як цмок,
кіну цела на тапчан драўляны.

І сярод раскошнай цемнаты
увайду ў цябе пад стогі нягромкі,
каб спазнала гэтай поччу ты,
як віно рабіць са спелай гронкі.

Слаўча Чарнішаў

Рыбацкі матыў

З віном мне лепей, чым з табой,
— лягчэй.
Не так балюча думкі
рвуцца-скачуць.
Таму што... у яго няма вачэй,
якія хлусяць і пры гэтым плачуць.

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар

Уладзімір
Някляеў

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Мікола ГІЛЬ —
намеснік галоўнага
рэдактара

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,

Жана ЛАШКЕВІЧ,

Алесь МАРЦІНОВІЧ,

Барыс ПЯТРОВІЧ —

першы намеснік

галоўнага рэдактара,

Віктар ШНІП —

адказны сакратар

АДРАС

РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —
2848-461

намеснікі галоўнага

рэдактара — 2848-525,

2847-985

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 2848-204

пісьмаў і грамадскай

думкі — 2847-985

літаратурнага

жыцця — 2848-462

крытыкі

і бібліяграфіі — 2847-985

паэзіі і прозы — 2848-204

музыкі — 2848-153

тэатра, кіно

і тэлебачання — 2848-153

выяўленчага мастацтва,

аховы помнікаў — 2848-462

навін — 2848-462

мастацкага

афармлення — 2848-204

фота-

карэспандэнт — 2848-462

бухгалтэрыя — 2366-071

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".

Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856.
Наклад 4009
Нумар падпісаны ў друку
10.12.1998 г. у 17.30.

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 999
Заказ 7121/Г

Д 123456789 10 11 12
М 123456789 10 11 12